

SOIHU

MARXILAISTA YHTEISKUNTAKRITIIKKIÄ VUODESTA 1931 45. VUOSIKERTA

! Julkisuus SKP:ssa

Mitä Puola tuo keskusteluun?

Marxilaisuuden luonteesta

Pohdintaa sodasta ja rauhasta

Väli-Amerikan tilanne

3/1981

SOIHTU

Perustettu 1931

JULKAISIJA

SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

TOIMITUS

Pertti Rovamo (vastaava), Kimmo Sarje, Kimmo Henriksson (toimitussihteeri). Paikallistoimittajat: Ulf Forsman (Turku), Heikki Mäki-Kulmala (Tampere), Jussi Silvonen (Kajaani), Jukka Nykyri (Oulu), Arto Koho (Joensuu).

KIRJEENVAIHTAJAT

Juha Lehto (Moskova), Jouko Jokisalo (Berliini), Arnold Bruns (Bonn), Ilkka Almonkari (Varsova).

TOIMITUSNEUVOSTO

Erik Arnkil, Mervi Gustafsson, Lauri Hokkanen, Alpo Halonen, Tapani Hietaniemi, Timo Kallinen, Reijo Kalmakurki, Antti Karvonen, Markku Kivinen, Jussi Kotkavirta, Jorma Laurila, Juhani Lehto, Jorma Lindfors, Jukka Mallinen, Harri Manner, Reijo Miettinen, Pertti Multanen, Pentti Määttänen, Juha Partanen, Juhani Ruotsalo, Aino Saarinen, Christoffer Tigerstedt, Kaarlo Tuori

LEVIKKI

Jorma Saloriutta

TOIMITUS JA KONTTORI

3 linja 7 b 37 00530 Helsinki 53 puh. (90) 736 112

TILAUSHINNAT

Vuosikerta 1982 (6 numeroa)

- kotimaahan 55:–
- ulkomaille 65:–
- tukitilaus 100:–

Tilaukset ps-tilille 762 69–4, korttiin nimi, osoite ja merkintä "Soihdun tilaus".

OSOITTEENMUUTOKSEN

pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä.

ULKOASU IRRAH RENNAM

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere

ISSN 0356-6056 Soihtu

SOIHTU

3/1981

<i>Pääkirjoitus:</i>	Presidentin vaaleista ja SKP:n tilasta	2
» <i>Matti Hyvärinen:</i>	SKP – julkisuuden rajat ja yhtenäisyys – fragmentteja liian pian katkenneeseen puoluekeskusteluun	6
<i>Ilkka Almonkari:</i>	Puolalaisen sosialismin ongelmista	22
<i>Ilkka Almonkari:</i>	Puolan talouden toimintaperiaatteista 1970-luvulla	29
<i>Reto Halme,</i> <i>Merja Halme:</i>	Marxilaisuuden luonteesta – pikapiirtoja DDR-läisestä filosofisesta keskustelusta	34

KATSAUKSIA

<i>A. S. Milovidov,</i> <i>J. A. Ždanov:</i>	Mitä kaikkea liittyy sodan ja rauhan ongelmaan?	43
<i>Aimo Minkkisen</i> <i>haastattelu:</i>	Setä Samulin takapihalla kuohuu, katsaus Väli-Amerikan tilanteeseen	59

Presidentinvaaleista ja SKP:n tilasta

Presidentinvaalit ovat vasta edessä, mutta jo nyt niistä on muodostunut tapahtuma, jossa hyvin selvästi piirtyvät esiin Suomen poliittisen elämän suuret kehityslinjat, ja siinä ohessa myös SKP:n sisäisen kehityksen suuret linjat.

Kaikki muistamme vuoden 1956 presidentinvaalien asetelman. SKDL eli suuruutensa päiviä. Ja vielä 1958 eduskuntavaaleissa se sai vaalivoiton, 23,3 % äänistä. Samoissa tietämissä olivat myös sosialidemokraatit – tosin hajanaisena – ja Maalaisliitto. Kokoomus sai hiukan runsaat 15 % äänistä. Oli selvästi kolme suurta voimaryhmittymää ja ne sijaitsivat vasemmisto-keskusta akselilla.

Parien viimeisten vaalien ja mielipidetiedustelujen perusteella tuskin syyllistyy pessimismiin ja tappiomielialan lietsontaan, jos toteaa, että noihin aikoihin verrattuna SKDL ja Kokoomus ovat vaihtaneet kokoluokkaa keskenään. Jo se – ilman samanaikaista Keskustapuolueen ominaispainonkin vähenemistä – riittää ilmentämään huomattavaa siirtymää oikealle.

On myös sanottu, että Suomen poliittisen järjestelmän olennainen jako oikeistoon ja vasemmistoon ei enää kulje puolueiden välillä vaan niiden sisällä. Ja kas – molemmissa vasemmistopuolueissa ja Keskustapuolueessa on presidenttiehdokkaaksi valittu puolueen *sisäistä oikeistoa* edustava henkilö.

Tuon seikan suora seuraus ehdokkaiden henkilöprofiilia ajatellen on, että jokainen nimetty presidenttiehdokas on *sekä sisä- että ulkopoliittisesti konservatiivisempi*, vähemmän dynaaminen ja ilmeisesti myös tosiasiallisesti oikeistolaisempi kuin Kekkonen. Hänhän oli johonkin pyrkimässä, mutta kaikki kandidaatit ovat naama taaksepäin.

Kun Kekkoesta on tullut ulkopoliitikan ja kansallisen politiikan Grand Old Man, ei kukaan presidenttikandidaateista uskalla asettua häntä vastaan. Mutta kun hänen väistytyään ei hänen persoonassaan kiteytyvä kokonaisuuden hahmottaja ja vaikuttajaa enää ole, tulee tilannetta ajatellessa mieleen Leninin – tuon yliveraisen poliitikon – ajatus, että politiikassa pysähtyminen merkitsee kuolemaa. Kun nyt pohtii tilannetta, jossa on olemassa selvä oikeistosiirtymä ja jossa ei ainakaan toistaiseksi ole esitetty realistista ehdokasta, joka saattaisi kehittää Kekkonen elämäntyötä *edistykselliseen* suuntaan, joutuu väistämättä toteamaan, että *tässä tilanteessa* Paasikiven-Kekkonen linjan nimeen tapahtuva yleinen ja epäkonkreetti vannominen merkitsee automaattisesti oikeistovaikutuksen kasvua ulkopoliitikassa.

Kekkonen suuruushan oli siinä, että hän näki aikaisemmin ja selvemmin kuin muut porvarilliset voimat ja suurin osa vasemmistoakin johdonmukaisen Suomen ja Neuvostoliiton välisen naapuriystävyyden merkityksen maamme ulkopoliitikan kulmakivenä. Sen varassa hän sitten kehitti Suomen *aktiivista ja rauhantahtoista* sekä *suurvaltaselkkausten ulkopuolella pysyttelevää* ulkopoliitikkaa. Siksi Suomen ulkopoliitikassa on Kekkonen kaudella parhaimmillaan ollut voimakas edistysellinen juonne. Me emme ole olleet *vain* neuvostoystäviä, me emme ole *vain* turvanneet syrjäistä asemaamme, vaan olemme olleet *luomassa* oikeudenmukaisempaa ja turvallisempaa maailmaa. Yksittäisinä esimerkkeinä vaikkapa panoksemme ETY-K:iin, DDR:n tunnustaminen ja sitä kautta vaikuttaminen Saksojen kysymyksen ratkaisuun, monien vapautusliikkeiden tunnustaminen ja tukeminen. Tämä ei tietysti johdu vain Kekkoesta. Koko ajan siihen on vaikuttanut myös vapaiden kansalaisjärjestöjen ja muiden edistysellisten voimien painostus.

Kekkosen sisäpoliittinen profiili on huomattavasti problemaattisempi. Kiistatta Kekkonen on vaikuttanut kommunistien poliittisen eristämisen päättymiseen, monien ulkoparlamentaaristen liikkeiden aseman – esimerkiksi rauhanliikkeen ja opiskelijaliikkeen – aseman tunnustamiseen. Ja hän on vaikuttanut edistyksellisen ilmapiiirin muotoutumiseen ylipääntäänkin mm. rohkealla nimityspoliittikallaan. Muistetaanpa vaikka Eino S. Revon nimittäminen radion päätoimittajaksi ja Yrjö Keinosen nimittäminen puolustusvoimain komentajaksi.

Kekkosta on sanottu integraatiopoliitikoksi. Se voi toki olla totta. Mutta ehkäpä keskustelu siitä ei ole se olennaisin keskustelu. Joka tapauksessa pyrkimys integrointimenetelmiin vastustajiaan vastaan on edistyksellisempää kuin tukahduttaminen ja eristäminen. Ja *pyrkimys* integrointiin on toista kuin *integroiduksi tuleminen*. Koko ajan on toki ollut toinenkin poliittinen subjekti: vasemmistolainen liike itse. On sen omaa huonoa politiikkaa, ettei se ole kyennyt käyttämään laajenneita mahdollisuuksiaan edistyksellisen ja vasemmistolaisen liikkeen alan laajentamiseen.

Kekkosen panosta problematisoi myös se, että vaikka monet hänen toimensa ovat olleet radikaaleja, hyvinkin radikaaleja, ovat monet niistä kuitenkin samalla merkinneet mm. puolueiden ja politiikan, myös ulkopoliitiikan valtiollistumista ja turvavaltio-ideoiden esiinnousua. Mutta olennaista on huomata, että kaikkine ristiiriitoineen ja rajoituksineen Kekkosen poliittinen ajattelu ei ole lähtenyt päivän ideoista, populistisista tunnoista, vaan hän on – onnistuen ja epäonnistuen – pyrkinyt katsomaan kauas, lähtemään siitä, mitä 'aika vaatii'.

* * *

Entä mitä edistyksellistä nykyisillä presidenttiehdokkailla on sanottavana Suomen ulkopoliitikasta. Jo heidän lähtötilanteensa on kuvaavan huono. Presidentinvaalit ovat ulkopoliittiset vaalit, mutta yksikään suuri puolue vasemmistossa tai keskustassa ei ole asettanut ehdokastaan *ulkopoliittisin perustein*. SKDL:ssä Kivistö valittiin ilman sisällöllistä keskustelua ulkopoliitikasta, hänet valittiin "kentän paineesta", so. sisäisen taistelun näkökulmasta, ja ennen muuta voimistamaan vasemmiston yhteistyötä. SDP:ssä Koivisto valittiin, koska 'hän on niin suosittu': Kepussa valittiin Virolainen, koska puolueen jäsenistö oli tyytymätön puolueen johtoon ja sen menettelytapoihin.

Vain Kokoomus on toistaiseksi – ja saattaa hyvin tehdä niin loppuun saakka – pelannut erilaista peliä. Se ei valinnut ehdokkaakseen miestä oikealta. Se asetti ehdolle 'kansallisen porvarin' ja 'ulkopoliittisen realistin'. Mutta sillä onkin pelissä pitkään tavoitellun kehityksen loppuun saattaminen: se hakee viimeistä silausta 'hovikelpoisuudelleen' ja 'ulkopoliittiselle luotettavuudelleen'. Ja nyt se tietää, että puolueiden oikeistojen hegemonian määräämä 'kansanrintama' on syömässä itseään tyhjiin. Sen tarvitsee vain odottaa ja korjata hedelmät. Sen se kiistämättä osaa tehdä tyylikkäästi.

Kun ulkopoliitikka ei ole määrännyt ehdokasasettelussa on luonnollista, että Paasikiven-Kekkosen linja on käydyssä kamppailussa jäänyt liturgiaksi. Kukaan ehdokkaista ei ole vastannut esimerkiksi kysymykseen, mikä olisi Suomen seuraava ulkopoliittinen aloite. Kukaan ei ole pohtinut, mitä merkitsee edistyksellinen ja demokraattinen ulkopoliitikka nykyisessä maailmantilanteessa. Entä miten Suomi voisi olla estämässä jännityksen kirstymistä ja sodan uhan kasvua Euroopassa? Tai miten Suomi voisi antaa panoksensa kehitysmaiden ongelmien ratkaisemiseen ja kansallisten vapautusliikkeiden päämäärien saavuttamiseen?

* * *

Taisto Sinisalo kirjoitti 'Vaihtoehto on vasemmistopoliitikka' -kirjassaan heti Kekkosen vaalikauden alussa olleesta yleislakosta: "Sen jälkeen Suomi ei enää ollut entisensä. Työväenluokan eristäminen julkisen poliittisen johtamisen ulkopuolelle muuttui arveluttavaksi uhkayritykseksi". Tuntuu, että nyt 'arveluttava uhkayritys' on kasautumassa toisaanne.

Kun vennamolaisuus nousi 60-luvun lopulla syrjään syytyn ja marginalisoituneen pienviljelijävään nostamana, tuntuu ehdokasasettelua seurattessa, että eräänlainen vennamolaisuus on nyt selvästi siirtymässä vasemmiston ja keskustan *suurten puolueiden sisään*. SKDL:ssä siitä on jo kauan ollut merkkejä ajattelevan vasemmistolaisen kritiikin rinnalla ja siihen yhteenkietoutuneena, koivistolaisuuskin selvästi sisältää samoja aineksia, ja Kepussa kehitys ehkä on selvintä. Eikö se ole vakava oire tyytymättömyydestä, joka puolueissa on patoutunut voimistuvaa valtiollistumista, byrokratisoitumista ja jäsenistä irtaantumista vastaan.

Mutta kellä presidenttiehdokkaista on kaukokatseisuutta käydä taisteluun tätä 70-luvulla hyvin selvästi tapahtunutta kehitystä vastaan, minkä tuloksena yhä huomattavampi osa kansasta tosiasiallisesti eristetään julkisen poliittisen johtamisen ulkopuolelle, alistetaan äänestyskoneiksi ja väittelyiden yleisöksi?

* * *

Nyt on yhdestoista hetki SKDL:n ja SKP:n havaita mitä aika vaatii. Jos se jatkaa nykyistä liudentumista yleiseen vieraantuneeseen hallintajärjestelmään ja ainoan omaleimaisen politiikan ammentamista omasta sisäisestä taistelustaan, SKDL pääsee hyvin nopeasti Suomen suurimman pienpuolueen asemaan. Sillä puolueen johto tosin hankkii itsensä ainakin kansalliseen historiaan, mutta ei varmastikaan minään älyn monumenttina. Vielä on olemassa mahdollisuudet toisenlaiseenkin kehitykseen. Mutta se edellyttää pysähtymistä arvioimaan tilannetta vakavasti ja puolueen poliittisen kyvyn olennaista parantamista. Sitä tietä voidaan vielä suorittaa hidas ja vaivalloinen paluu politiikan eturiviin.

Mm. EVA:n arvioiden mukaan Suomen väestörakenteen muutoksen pitäisi suosia radikaaleja vasemmistovoimia. Mutta maa on jo pitkään kulkenut ja kulkee edelleen oikealle. Miksi? Taisto Sinisalo sanoo mainitussa kirjassaan viisaasti, että "yhteiskunnalliset voimasuhteet eivät välittömästi ole poliittisia voimasuhteita. Poliittisiin voimasuhteisiin kuuluu poliittisen voiman ja kyvyn tila, poliittisen aloitteen hallinta, hallitsemisen ja valtion koko kehitys."

Mikä sitten on *poliittisen voiman ja kyvyn tila* puolueessa? Oire, jonka jo sinälään pitäisi ohjata vakavaan pohdintaan on viimeistään presidenttiehdokasta haettaessa paljastunut kysymys uskottavasta kansallisesta poliittisesta persoonallisuudesta. On kiistatonta, että SKP:llä tai SKDL:lla ei ole asettaa tällaista ehdokasta. Tällä hetkellä ei ole löydettävissä ketään sentapaista hahmoa kuin oli vaikkapa *Hertta Kuusinen*. Meillä on vain muutama parlamentaarikko, joukko järjestömiehiä, ay-aktiiveja tai tiedemiehiä, mutta ei ketään kansallisen tason kokoavaa hahmoa. Ja on laiha lohtu, että tiukassa ovat muillakin.

Ennen muuta meillä on osapuolipoliittikkoja. Henkilöitä, jotka osaavat sen pelin. Ensi vaiheessa se on johtanut siihen, että järjestöjen johto ei käy olennaista ja ideoivaa poliittista keskustelua, sitten tulos on se, että kiihtyvällä vauhdilla johdon toinen osa sosialidemokratisoituu ja valtiollistuu, toinen osa marginalisoituu ja jää katsomaan menneisyyteen. Puuttumatta tässä osapuolien muodostuksen dynamiikkaan ja monisäikeiseen vaikutukseen SKP:n historiaan, ollaan *nyt* selvästi tilanteessa, jossa kumpikin johdon osapuoli alkaa yhä enemmän muistuttaa parodiaa vakavasti otettavasta kommunistisesta liikkeestä.

Tragikoomisin osoitus tästä kehityksestä on liikkeen johdon omaksuma puhe 'tapahtumien logistikasta', joka auttamattomasti näyttää johtavan hajaannuksen syvenemiseen. Kyseessä on siis eräänlainen puolueen sisäinen ajopuuteoria. Ja puolueen johdon rooli kiteytyy tyypillisessä tilanteessa, jossa se ei kykene luomaan puolueen yhtenäistä tahdonmuodostuksen prosessia, mutta kuitenkin edellyttää, että sen *ministereiden satunnaisesti syntyvää* tahtoa noudatetaan ja heidän tekemänsä kompromissit hyväksytään.

Asiaan sisältyy toinenkin olennainen piirre. Juhani Ruotsalo kiteytti erään melko riidattoman 70-luvun poliittisen kehityksen piirteen kirjoittamalla: "puolueiden toiminta yhdenmukaistetaan valtiossa kalkyloidun kompromissin puitteisiin, ja tämä kompromissi siirretään jäsenten ja kannattajien kautta 'kansalaisten tahdok-

si'." Ja kuin vastauksena ja todennuksena SKDL:n eduskuntaryhmän enemmistö perustelea erottamispäätöksensä: jos olisi äänestetty eduskunnassa vastaan, niin *budjetti olisi hajonnut.*

Entä *poliittisen aloitteen hallinta?* Puolueen piirissä on käyty varsin yhtenäistä ja tasokasta keskustelua, joka pyrkii ajankäytön parantamiseen ja terävöittämään puolueen politiikkaa. Esimerkkeinä vaikkapa 19. edustajakokouksen edellä käydyt keskustelut, Saarisen toimintaselostus, Sinisalonen kirja, sivistyneistön piirissä tehty työ, työläisaktiivien kokemukset mm. Metalliliiton piirissä, Valmetin ja Finnvalcon tapahtumien analysointi jne. Mutta *aina* kun puolue käy ratkomaan käytännöllisiä poliittisia toimenpiteitä ja linjanvetojaan *tämä keskustelu jätetään syrjään.* Esimerkiksi presidentinvaalien yhteydessä tätä ei ole edes yritetty hyödyntää.

Jo pitkään on ollut selvää, että SKP:n organisaatiot eivät käy *sisällään* keskustelua, jota sen jäsenet muualla, työ- ja vapaa-ajan ympäristöissään käyvät. Siten puolueella olisi edellytykset parantaa poliittista aloitteellisuuttaan, mutta se ei käytä sitä.

* * *

Nyt on vaihdettava tyyliä. Ja on ajateltava paljon kauemmas kuin tammikuun valitsijamiesvaaleihin. On pyrittävä kokoamaan mahdollisimman pysyvä edistysellinen oppositio nykyistä oikeistolaistumista ja politiikan ritualisoitumista vastaan. Ja mitä voimakkaampi tuo oppositio on, sitä selvemmin se voi vaikuttaa myös tulevan presidentin toimiin oli hän kuka hyvänsä. Jos hän on edistysellinen, liike voi häntä tukea, jos hän on joku muu, häntä on painostettava. Tilanteen kehitys ei ratkea presidentin henkilön ratketessa. Siksi olennaisia ovat ainakin seuraavat asiat:

- On alettava puhua maan ulkopoliittikan *sisällöstä.* On puhuttava siitä, mitä Paasikiven-Kekkosen linja konkreettisesti tarkoittaa muuttuneissa olosuhteissa ja on puhuttava ulkopoliittikan *kehittämissuunnasta.* Vain näin voidaan taistella sen tosiasiallisen oikeistolaistumista vastaan. Ja silloin myös nähdään, että todellisuudessa ulkopoliittikasta vallitsee erimielisyyksiä. Tähän saakkahan ainoa erimielisyystensä julki tulonut on ollut Ahti Karjalainen, joka kieltäytyi siihen vedoten tukemasta Virolaista.

- SKDL:n valitsijamiesten on puhuttava ulkopoliittikan sisällöstä eikä kaupattava eri henkilöitä. Vain näin voi olla jokin merkitys sillä, minkä kokoinen valitsijamiesryhmä SKDL:llä on. Vain niin se saattaa muodostua vallitsevasta hyssyttelystä poikkeavaksi edistyselliseksi ulkopoliittiseksi voimaksi, jolla voi olla jotain merkitystä vaalin lopputuloksen ja valittavan presidentin toiminnan kannalta.

- SKDL:n olisi vaalitoiminnassaan pyrittävä kokoamaan yhteiseen keskusteluun kaikkia niitä voimia, jotka ovat edistysellisen ulkopoliittikan kehittämisen kannalla ja jotka ovat tyytymättömiä syntyneessä olevaan ulkopoliittiseen oikeistolaistumiskehitykseen. Näitä voimia on Keskustapuolueessa, kuten sen puoluekokouksessa ilmeni, ja niitä on SDP:ssä. Ja ennen muuta niitä on puolueiden ulkopuolella. SKDL ei voi menestyä henkilövaalissa, se voi menestyä vain linjallaan ja asiallisuudellaan.

- On ryhdyttävä puhumaan kansandemokraattisen liikkeen yleisestä yhteiskunnallisesta strategiasta, ei auta pelkästään tehdä paljastuksia EVA:n ja muun oikeiston strategiasta. Oikeiston tavoitteet ovat paljon tunnetummat ja kehitellymmät kuin omamme.

- On puhuttava siitä, mitä vasemmiston ja keskustan yhteistyö tarkoittaa silloin kun se ei ole kuliisi. Silloin kun se ei ole valtiollista, byrokraattista ja puolueiden oikeistojen ohjaamaa. Ja on kiireesti kehitettävä omaa käytännön politiikkaa siihen suuntaan.

- SKDL:n sisäisessä keskustelussa on kiinnitettävä huomio olennaiseen ja pyrittävä hakemaan yksimielisyys aluksi muutamassa keskeisessä kysymyksessä ja jätettävä nykyistä huomattavasti suurempi tila muulle pohdinnalle. Puolueen on turha puhua uudenaikaisesta demokratiasta yhteiskunnassa, jos päivälehtien otsikoissa on jatkuvasti SKDL:n sisäiset erottamiset, ja puolin ja toisin toistuvat erottamisvaatimukset. Eikä meitä totisesti ole niin paljon, että olisi varaa osoittaa ovea millekään ryhmälle.

SKP – julkisuuden rajat ja yhtenäisyys

Fragmentteja liian pian katkenneeseen puoluekeskusteluun

MATTI HYVÄRINEN

SKP:n 19. edustajakokouksen alla oli havaittavissa aidompaa pyrkimystä puolueen yhtenäisyyteen ja toimintakyvyn kohentamiseen kuin kenties kertakaan aikaisemmin. Hyvin pian kokouksen jälkeen on kuitenkin päädytty entistä vaikeampaan tilanteeseen, entistä kovempiin puheisiin, rajumpiin otteisiin. Miksi näin – mitä on mennyt vikaan? – Tässä puheenvuorossa yritän antaa joitakin aineksia eteenpäin pyrkivään keskusteluun tuomalla julkiseen pohdintaan teemoja, joista tähän asti on joko vaiettu tai puhuttu vain yksityisesti. Esitän, että julkisuutta on radikaalisti laajennettava ja että on uskallettava puhua myös hankalista asioista.

Puolue ja julkisuus

SKP:n ongelmia voidaan tarkastella myös puuttuvan julkisuuden näkökulmasta. Julkisuus on puolueessa rajoittunut ainakin kolmeen eri suuntaan: se on *jakautunut* (osapuolilla oma lehdistönsä ja julkisuutensa), se on hierarkisesti *keskittynyt* (on asioita, joiden käsittely rajoittuu ylimmille järjestötasolle, näin esimerkiksi tärkeimmät henkilövalinnat) ja *pinnallista* (liian vaikeat

kysymykset suljetaan ulos julkisuudesta).

Jos näin on, eivät tietenkään puolueen säännöt toteudu demokratian kannalta. Demokraattisen sentralismin periaatteen edellytyksenä oleva laaja, avoin ja myös järjellinen keskustelu on mahdottomuus, mikäli ei ole olemassa yhteistä päätöksentekoa mahdollistavaa yhteistä julkisuutta. Voidaan tietysti sanoa, että puoluekoneisto osastoista piirijärjestöjen kautta keskuskomiteaan ja edustajakokoukseen muodostaa tällaisen ”sisäisen julkisuuden”, jossa jokainen voi vapaasti ilmaista ajatuksensa, toiveensa ja tyytymättömyytensä. Mutta vain lehdet (eli enemmän tai vähemmän johto) voivat esittää ajatuksiaan kaikille, välittömästi ja suoraan. Vain puolueen puheenjohtajat ja kansanedustajat antavat yleensä lausuntojaan ja haastattelujaan porvarillisille tiedotusvälineille.

Jokainen rehellinen kommunisti tietää myös, miten osapuolijako rajoittaa ajatusten julkituontia, vaatii ylenpalttista lojaalisuutta ”omia” kohtaan ja korvien sulkemista ”toisten” ajatuksilta. Ja osaston kokouksessa tai piirijärjestön kokouksessa esitetty ajatus jää useimmiten vain siinä tilaisuudessa esitetyksi

ajatuksi. Jotta siis jonkinlainen demokratia toimisi, jotta siis jäsenellä olisi todelliset oikeudet osallistua puolueen päätöksentekoon, pitäisi puolueella olla yhteinen lehdistö, yhteinen julkisuus ja jokaisella jäsenellä itsestään selvä oikeus osallistua keskusteluun julkisilla foorumeilla.

Kaikki korostavat SKP:n 19. edustajakokouksen jälkeen, miten tärkeä ja välttämätöntä on sääntöjen noudattaminen. Sääntöjen mukaan jokaisella jäsenellä on myös oikeus arvostella ketä tahansa puolueen vastuullista toveria puolueen foorumeilla. Tälläkään pykälällä ei ole mitään merkitystä nykyään, ellei se merkitse oikeutta rehelliiseen ja avoimeen keskusteluun julkisilla foorumeilla, lehdistössä. Mutta osapuolitaistelu jos mikään on turmellut tämän periaatteen toteutumisen. Toisaalta ollaan tiukan paikan tullen valmiita todella epäasialliseen "toisen puolen" johtohenkilöiden parjaamiseen (vähäinen ei ole se likavesien määrä, joka on Saarisen ja Sinisalon niskaankin kaadettu), toisaalta tulkitaan kaikki omaan itseensä suunnattu aitokin kritiikki niin kovin helposti "hyökkäykseksi". Keskustelun ja *asian selvittämisen asemesta* ryhdytään mobilisoimaan tukea, tuomitsevia kannanottoja, vihjaisten kienties eroamisen tarpeellisuudesta jne. Kääntäisinkin sääntöjen vaatimuksen hieman uuteen asuun: puolueen jäsenellä on oikeus saada esittämänsä kritiikkiin asiallinen vastaus. Kuka haluaa vielä noudattaa sääntöjä?

Nyt esitän väitteen, että tämä puuttuva ja puutteellinen julkisuus, asioiden yhteisen käsittelytason puuttuminen on yksi keskeisimmistä yhtenäisyyskehityksen esteistä, olennainen kanto 19. edustajakokouksen menestyksen ja sen päätösten toteutumisen tiellä. Jos puolueen jäsenten kannanotot eivät voi tulla esiin muuten kuin osapuolijulkisuuden suodattamina, niin voidaanko yli-

päätään edetä kohti yhtenäisyyttä?

Etenemislinja kohti puolueen yhteistä sanomalehteä tuntuu usein enemmän tai vähemmän utopistiselta: odotetaan "suurta hyppäystä" kahtiajaosta kohti seesteistä yhtenäisyyttä. Uskotaan vielä kaiken lisäksi, että hyppäyksen muoto olisi päätöslauselma, jota ensin yhdessä sorvattaisiin. Eikö kuitenkin kaikki todellinen eteneminen yhtenäisyyden suuntaan ole asteittaista? Eikö ensin ole kysymys Kansan Uutisten ja Tiedonantajan välisen ja yhteisen keskustelun mahdollistamisesta? Eikö ole kyse tarpeesta luoda yhteisiä, vaatimattomampiakin foorumeita jossain muualla, ehkä vähän helpommilla alueilla uuden luottamuksen, uusien kokemusten ja uusien menettelytapojen luomiseksi?

Politiikan tekemisen tapa ja julkisuuden laajuus yhtyvät selvimmin *hierarkisuuden* ongelman kohdalla. Palaan myöhemmin edustajakokousta edeltäneeseen vaikeuteen keskustella henkilövalinnoista poliittista toimikuntaa laajemmin. Paljon tärkeämmän kohteen tarjoaa keskustelu SKP:n presidenttiehdokkaasta.

Keväisessä edustajakokouksessaan SKP asetti yhdeksi politiikkansa ydinkysymykseksi *uudenlaisen demokratian* vaatimuksen. Kansalaiset ovat kyllästyneet puolueiden peliin politiikan porvarillisen muodon sisällä, haluttaisiin toisenlaisia vaihtoehtoja. Mutta presidenttikysymys on niin suuri, että siinä nämä periaatteet tuntuvat heittävän heti alkuun kuperkeikkaa.

Populistinen tapa (ja olennaisesti juuri siksi Veikko Vennamonkin keksimä) on sitoutua kiireesti Koiviston kannattajaksi, koska Koiviston gallupein tutkittu suosio on niin suuri. Tässä siis hyväksytään porvarillisen julkisuuden tuottamat mielipidejakaumat sellaiseenaan "kansan tahtona", jota on viisasta ja jopa "demokraattista" tukea. Toisaalta Koivistoa torjutaan ja tarjotaan muita

ehdokkaita tilalle tavalla, jossa ikäänkuin tyystin sivuutetaan tosiasiana olemassa oleva gallup-tietoisuus.

Niin tai näin, puolue näyttää menevän kovin epäitsenäisenä voimana, Saarisen sanoin "etäispäätteenä", kohti presidentinvaaleja. Mutta tämä pitkälti sen vuoksi, että kaikki "uudenlaisen demokratian" ajatukset sivuuttaen ehdokasta/ehdokkaista ruvettiin suoraan nimeämään poliittisen toimikunnan ja lehtien kannanottojen tasolla. Kekkosen terveenä ollessa ei ole ollut soveliasta keskustella ehdokkaista, nyt taas ei tahdota suoda aikaa avarampaan pohtimiseen ennen hätäisiä päätöksiä. Kuitenkin juuri presidenttiehdokkaan *asettamisen tapa* ja laajuus voisivat parhaimmillaan olla osa puolueen oman *itsenäisen julkisuuden ja politiikan* luomista

Eli: niin kauan kuin puolue ei kykene asettamaan ehdokkaitaan "uudella tavalla", laajemmin ja perustellummin, niin kauan kuin ehdokkaat haetaan parlamentaarikkojen jo valmiista piiristä ja muiden ehdoilla, niin kauan SKP ei myöskään kykene tehokkaasti karistamaan niskoiltaan samanlaisuuttaan muiden puolueiden kanssa. Ihmiset, joukot haluavat mukaan politiikkaan jo ennen sitä hetkeä, kun poliittinen toimikunta on päässyt selville yhteisestä ehdokkaastaan tai lyttämättömästä erimielisyydestään; ihmiset haluavat osallistua, eivät vain olla väittelyiden yleisönä.

SKP:n esittämää ajatusta uudenlaisesta demokratiasta ja parlamentaarisen pelin rakenteiden muuttamisesta on mahdotonta toteuttaa, jos kaikkein olennaisimmissa kysymyksissä puolue (molempine osapuolineen) toimii lopulta täsmälleen samoin kuin muutkin puolueet. *Tässä suunnassa siis julkisuuden piirin laajentamista vaativat SKP:n 19. edustajakokouksen päätökset ja niiden toteuttaminen. Kuka siis ha-*

luaa toteuttaa edustajakokouspäätöksiä?

Kolmas julkisuuden rajoittumisen suunta oli sen *pinnallisuus*. Vaikeat ja todella olennaiset kysymykset työnnetään tendenssimaisesti syrjään, kaikelta vakavammalta itsekritiikiltä pyritään välttymään.

SKDL:n kannatus on tunnetulla tavalla kokenut alaluisua viimeiset 15 vuotta – ainakin. Viime vuosikymmenen kuohunnan jälkeen on myös kosketus nuorisoon ja sivistysteistöön, laajeneviin keskikerroksiin heikentynyt. Vaistonvarainen radikalismi ei etsienny mitenkään helposti edes SKP:n liepeille. Voidaan kysyä vielä, mitä katastrofeja täytyisi tapahtua, ennen kuin puolueessa uskaltauduttaisiin avoimin silmin katsomaan syntyynyttä tilannetta. Todellisuudessa "itsekritiikit" tarkoittavat lähinnä sitä, että oman osapuolen esittämää toisen osapuolen politiikan kritiikkiä esitetään puolueen itsekritiikiksi. *Itseään tässä keskustelussa ei kuukaan ole suostunut kritisoimaan, ei mistään hinnasta.*¹

Välillä tuntuu, että kommunistit kulkisivat jossain omassa ja hieman epätodessa maailmassaan, uskaltamatta katsoa totuutta silmiin. Vesa Oittinen kirjoittaa Tiedonantajassa (4. 9. 81) näin: "... luokkataistelu on jatkuvasti kärjistymässä. Kommunistinen liike lujiittuu sekä kansallisenä että kansainvälisenä voimana. Ja niin edelleen; kaikki tämä on hyvin tiedossa". – Miten siis kommunistinen liike osoittaa voimistumisensa 1) Suomessa, 2) muissa Pohjoismaissa, 3) Yhdysvalloissa, Saksan Liittotasavallassa, Englannissa, Kanadassa...? Mitkä ovat todellakin ne kehittyneiden kapitalististen maiden puolueet, joiden kannatus ja arvovalta ovat nousseet 1940-luvun lopun jälkeen?

Jos myönnämme sen tuskallisen asian, että kommunisteilla on *olennaisia vaikeuksia muuallakin kuin Suo-*

messä, voimme kenties päästä siitäkin näköharhasta, että omien vaikeuksiemme syy olisi yksin puoluehajaannuksessa, toisessa osapuolella, "toisten" dogmatismissa tai reformismissa. Ratkaisut eivät ole kyllä valmiina, joten syntipukin etsiminen ja paljastaminen ei pelasta meitä mistään: vastaukset ovat edessäpäin ja vaativat kaikkia meitä työhön ja itsekritiikkiin.

Nurinkurisella tavalla Oittinen toteaa itsekkin tämän tarpeen. Hän toteaa: "Meidän aikanamme sosialismiin siirtymisen *kaikki* objektiiviset tekijät ovat kypsyneet; ehkä voi peräti sanoa, että ne alkavat jo olla ylikypsiä" (kurs. MH). En tässä puutu siihen kysymykseen, miten subjektiivisen onnistuikin välttää kaikki objektiivisen vaikutus (seuraako tästä kenties objektiivisen "ylikypsytymisen"?). Olennaisempaa on tässä kysyä, *missä sitten tämä ratkaiseva subjektiivisen tekijän heikkous oikein on?* Jos *kaikki* objektiiviset tekijät vaativat sosialismiin siirtymistä, mutta kehittyneiden kapitalististen maiden työvätekevien enemmistö antaa lauhkeasti tukensa reformistisille ja oikeistolaisille puolueille, niin eikö silloin kommunistien oma analyysi ja politiikka ole vakavin ongelma ja uudelleenarviointien kohde? – Tässä on paradoksi, jonka ratkaisemiseen ei riitä kehoitus "tehostaa työtämme" (kuten yleensä moralistiseen tapaan tyydytään tekemään) eikä esitys "piristää linjaamme" kritisoidulla Frankfurtin koulua, kuten Oittinen tyytyi itse tekemään.

Väitän, että julkisuuden laajentaminen tähän kolmanteen, syvyyssuuntaan on enemmän tai vähemmän kommunistien elinkysymys: suhteessa ydinsodan uhkaan jopa ihmiskunnan elossa säilymisen kysymys. Mikäli silmät suljetaan vaikeammilta ja ristiriitaisilta tosiasioilta, voi se merkitä vain kommunistien

integroitumis- ja marginalisoitumiskehityksen jatkumista.

"Vastaus on vasemmistopolitiikka" kirjassaan Taisto Sinisalo esittääkin varsin kannatettavan ajatuksen: "Puolueessa tarvitaan nyt kipeästi teoreettista ja poliittista keskustelua. Sille tulisi varata riittävän avarat mahdollisuudet, liikkumatilaa, ilman että sitä rajoittaisivat päivänpoliittiset tarpeet, järjestöpoliittikasta nyt puhumattakaan" (149). – Mutta kuka on valmis *sallimaan* tämän tilan, tämän keskustelun?

Kuinka keskustelulle asetetaan rajat eli osapuolittietoisuus

Lukuisissa edustajakokouksissa on päätetty, että avoin ja toverillinen keskustelu on perustana yhteisen, kollektiivisen linjan muotoilemiselle ja yhtenäisyyden kasvulle puolueessa. Saavutukset osapuolijaon ylittävän ja eteenpäin suuntautuvan keskustelun rakentamisessa ovat kuitenkin varsin vaatimattomia.

Voisikin väittää, että *yksi* järkevä keskustelun este on *perinteinen osapuolittietoisuus, osapuolten vakiintunut arkiajattelu*, joka ennakolta määrittelee "itsestään selvät" asiat ja toisaalta toivottavat keskustelun kohteet. "Uskollisuuden" ja "periaatteellisuuden" pohjalta vaaditaan lojaalisuutta juuri näille ajattelun itsestään selville elementeille. Väitän siis, että keskustelun rajat on jo etukäteen määritelty usein niin, ettei tulosta voi syntyä, koska *oman osapuolen olemassaolon perusteet eivät kuulu pohdinnan piiriin*.

Onko tuo väite, hypoteesi, lainkaan mielekäs, sitä voi tutkia vain konkreettisemmän materiaalin, soveltamisen kautta. Yritän seuraavaksi esittää "tiedonantajalaisella" puolella laajasti hyväksytyn ajattelutavan rakenteen ja sen seuraukset edustajakokouskeskusteluille

ja kokouksen arvioinnille. Aineistona tässä yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa ovat Tiedonantajan ja siinä toveri Urho Jokisen kirjoitukset teemasta.

Tiivistäisin "tiedonantajalaisen" ajattelun puolueen yhtenäistymisongelmas-
ta näin:

1. Marxilaisuus (marxismi-leninismi) on olemassa valmiina periaatteina, joiden soveltamisesta vain on nyt kysymys. Samoin on olemassa yleiset, pätevät ja riittävät kommunistien politiikan ja strategian perusteet, joiden soveltamis-
halusta ja kyvystä nyt on lähinnä kysymys.

2. Puolueessa esiintyy hajaannusta, koska 1960-luvun puolivälissä merkittävä osa puolueesta/puoluejohdosta *luopui näistä periaatteista* ja eteni "historiallisen kompromissin" linjalle.

3. Nyt on "historiallisen kompromissin" linja ajautunut yhä selvemmin umpikujaan, jonka vuoksi puolueväen enemmistö on lujasti ryhmittymässä luokkakantaisen linjan, kommunistien yleisten periaatteiden taakse.

4. Jokainen yritys saavuttaa "uusi enemmistö" voi johtaa vain luopumiseen "tieteellisesti kestävästä periaatteista", johtaa pahamaineiseen "kolmaslinjalaisuuteen". Nyt on vain toimittava niin, että jäsenistö ryhmittyisi yhä selvemmin periaatteellisen poliittisen linjan ja Tiedonantajan taakse.

Kaikki nämä teesit ovat mielestäni hyvin ongelmallisia, ongelmallisia ovat ainakin niiden seuraukset SKP:n yhtenäistymiskeskitykselle. Tiedonantaja painottaa jatkuvasti ja aivan oikein, että on puhuttava poliittisesta linjasta (taso 3.). Mutta ongelma onkin siinä, että keskustelu politiikasta ja yhtenäisyydestä (taso 4.), ei ratkea, ei johda yli nykyisten muurien ilman itsestään selvinä pidettyjen peruskysymysten (tasot 1. ja 2.) poh-
timista. Siis niihin.

Marxilaisuuden (marxismi-leninismien) luonteesta

Suhteessa marxilaisuuteen voidaan esittää kaksi toisilleen hyvin vastakkais-
ta katsomustapaa. Marxilaisuus voidaan nähdä jokseenkin valmiina, klassikkojen muotoilemana oppina, teoriana, jossa on löydettävissä valmis teesikokoelma ja siihen jokseenkin mutkattomasti liittyvä "kommunistien yleinen strategia". Tällöin ongelmana on uskollisuus/revisionistinen poikkeaminen opista, opin "soveltaminen" käytäntöön.

Toinen lähestymistapa voisi lähteä vaikkapa siitä Leninin totcamuksesta, että marxilaisuus on tiede ja sitä on siksi myös tieteenä kohdeltava, eli tutkittava. Ongelma ei siis ole teorian tai "opin" suojele, vaan se jatkuva *luominen*. Keskiössä on kulloisenkin yhteiskunnan tie-
teellinen, marxilainen analyysi ja tälle analyysille perustuva ja sille aineksia antava kommunistien politiikka.

Ensimmäinen erimielisyys näiden lähestymistapojen välillä koskee sitä, miten valmiina/kehittymättömänä tämän hetken marxilaista ajattelua ja politiikkaa pidetään suhteessa nykykapitalis-
miin ja Suomen ongelmiin. (Keskustelun vaikeutta näiden tulkintojen välillä kuvaa eräs keskustelupuheenvuoro TA:ssa. Ratkaisuna sivistyneistön on-
gelmiin esitettiin: pysyäkö työväenluo-
kan rinnalla, niin teillekin aukeaa näkö-
ala.)

Toinen erimielisyys koskee suhdetta reformismiin ja revisionismiin. Edellisen lähestymistapa kohtaa reformismien yleisellä, yleisten oppien tasolla (Kautskyn tradition mukaan, kuten Pekka Kosonen on todennut), kun taas jälkimmäinen vaatii keskustelun suhteuttamis-
ta todella olemassaolevaan poliittiseen järjestelmäämme ja sen analyysiin (vrt. Hänninen, s. 14).

Eli: täytyisi olla jokseenkin kypsä analyysi suomalaisesta politiikasta ja kommunistien linjasta, ennen kuin kannattaisi syvemmin keskustella siitä poikkeamisesta.

Nyt voidaan tietysti esittää yksi varoitus. Joka päivä toimiva puolue ja marxilaiset tutkijat näkevät pakostakin tämän ongelman joskus eri tavoin. Politiikassa ei voida odotella kohteiden ja analyysien kypsymistä, joitakin asioita on pidettävä varmoina, ainakin väliaikaisesti. Mutta niinpä politiikka onkin myös aina toimimista *hypoteesin varassa*, eikä se siten koskaan perustu kokonaan tieteellisesti vahvistettuihin periaatteisiin.

Urho Jokinen tuntuu hyvin johdonmukaisesti valitsevan ensimmäisen mainituista tulkintatavoista. Hän kirjoittaa (31. 8. 81): "On olemassa kommunistisen liikkeen strategia, ja sen perusteella, millä *kunnioituksella* ja miten taitavasti kansallisiin oloihin *soveltamalla* tätä tieteellistä strategiaa *noudatetaan* ovat menetykset ja menestykset selitettävissä. Tietenkin vastauksen voimasta myös" (kurs. MH). Kunnioitus, soveltaminen ja noudattaminen ovat siis kommunistien ratkaisevat suhtautumistavat yleiseen, valmiina olevaan strategiaan.

Teesi saattaisikin olla uskottava, mikäli Suomi olisi jotakuinkin ainoa kehittynyt kapitaistinen maa, jossa kommunistien linja on joutunut huomattiin vaikeuksiin. Mutta nyt joudumme kysymään: missä on se pitkälle kehittynyt kapitalistinen maa, jossa oikealla tavalla kunnioitetaan, sovelletaan ja noudatetaan kommunistien "yleistä strategiaa" ja sen mukana menestyään loistavasti? Vai onko vastus aina niin kovaa, että kommunisteille on säädetty yleinen, johdonmukainen pikkupuolueen osa kehittyneimmissä kapitalistisissa maissa?

Tarkoitus ei ole tässä vähätellä kommunistien mahdollisuuksia, mutta voi-

daanko sulkea silmiä ilmeiseltä tosiasialta, että kommunistien menestys kehittyneimmissä kapitalistisissa maissa ei ole ollut viime vuosikymmeninä järin huimaavaa. Voimme tietysti olettaa, ettei yksikään näistä puolueista ole oppinut oikein kunnioittamaan yleistä strategiaa tai etteivät ne ole riittävän syvästi omaksuneet marxismi-leninisin periaatteita. Tästäkin oletuksesta seuraa vain uusi hankala kysymys: miksi? Onko hyväksi todetusta "yleisestä strategiasta" mitään hyötyä, ellei kukaan voi sitä menestyksellisesti omaksua?

Eikö arvioinnin lähtökohdaksi pitäisi pikemminkin ottaa ajatus siitä, että pulmana onkin kommunistien kehittyneissä kapitalistisissa maissa noudattaman strategian *vaillinaisuus, keskeneräisyys*. Jokisella vastaukset on kuitenkin aina löydettävissä vanhassa, kunhan vain jaksetaan "palata" terveille linjoille:

"Palautuminen entisiin aseisiin ja jopa niiden ylittäminen vaativat palautumista selkeille marxilais-leniniläisille lähteille... On korostettava kahta asiaa: yleisiä säilyviä periaatteita ja niiden soveltamista uusien ongelmien noutamiseen ja ratkaisemiseen" (TA 28. 7. 81). Valmiit, yleiset periaatteet odottavat siis joka hetki soveltajaansa. Maailmassa vastaan tulevat uudet ilmiöt, kuten nyt esimerkiksi uudet liikkeet, antavat "... aihetta korostaa marxilais-leniniläisten peruskatsomusten tutkimista, niihin paneutumista..." (26. 8. 81). Näin, jotta *perusteet* antaisivat aineksia "auttaa ja suunnata" näitä liikkeitä.

Ongelma on siinä, että uudet liikkeet aistivat ja reagoivat suhteessa nykykapitalismin uusiin ongelmiin ja nykykapitalismin poliittiseen järjestelmään. Voivatko kommunistit nyt vain sukeltaa "periaatteisiin" ja ilman mitään välityksiä "soveltaa" näitä tietojaan niin, että

se antaa edellytykset suunnata ja auttaa mm. liikkeitä, jotka ovat kommunisteja herkemmin puuttuneet uusiin ongelmiin ja kehittäneet uusia toimintamuotoja? Eli onko keskustelun pohjana "yleisten periaatteiden" vai nykykapitalismin analyysin taso?

Ongelmana ei tietenkään ole perusteiden tai klassikkojen (varmasti aivan oikea) painottaminen, vaan ajatusrakennelman *kaksinapaisuus*, on vain perusteet ja niiden soveltaminen. Jokinen jopa arvostelee "eräitä", jotka pyrkivät "arvioimaan uudelleen" tai "vähättele-mään" näitä "tieteellisen maailmankatsomuksen perusteita" (26. 8. 81). "Eräitä" ei siis arvostella siitä, että he esittäisivät tämän tai tuon virheellisen, epätieteellisen tai umpikujaan johtavan ajatuksen, heitä syytetään yleisestä halusta "vähätellä perusteita".

Yleisistä periaatteista puolestaan kulkee suora yhteys edustajakokousten päätöksiin: "...SKP:n politiikan lähtökohdat eivät siedä muuta kuin sen, mitä edustajakokous yksityiskohtaisesti ja marxismi-leninismi yleisesti on kirjannut" (24.3.81). Tämä on jälleen ajatus, joka näyttää tavattoman selkeältä, mutta ei sitten olekaan sitä. Ensinnäkin, *mitä on kirjannut tuo marxismi-leninismi?* Tässä ei voida puhua esimerkiksi marxilais-leniniläisen tradition piirissä, vaikkapa Neuvostoliiton tiedeakatemian piirissä kehitellyistä ajatuksista, koska tunnetusti eri tutkijat kirjaavat lopulta enemmän tai vähemmän erilaisia ajatuksia. Eri puolueiden sisällä on erilaisia traditioita. Voitaneen siis puhua vain marxismi-leninismin virallistettuihin oppikirjoihin kirjatusta ajatuksista. Edustajakokouspäätökset olisivat sitten "yksityiskohtaistettu" versio näistä koetuista periaatteista.

Ominaista näille edustajakokoustenkin päätöksille on, että nekin nähdään

muuttumattomina: "SKP:n jäsenistö arvioi, että 70-luvun alussa pidetyt edustajakokoukset ja sittemmin puolueen 17. ja 18. edustajakokous "naulasivat" kiinni oikean linjan, jonka myönteistä satoa aletaan korjata" (13. 1. 81). Sama muuttumattomuuden korostus tulee esiin Jokisen edustajakokouspuheen-vuorossa: "Me tarvitsemme yksimieli-syyttä (...) oikean linjamme ja oikeiden päätöstemme toteuttamisessa, jotka taas *vahvistetaan* tässäkin kokouksessa" (26. 5. 81, kurs. MH).

Ongelmaksi nousee näin väkisininkin kommunistien linjan kehittäminen, kun sen kehittymättömyyttä ei oikein voida tunnustaa tai ottaa vakavammin keskusteltavaksi. On olemassa selvä ja oikea linja, joka on vahvistettava edustajakokouksesta toiseen ja jota on siinä välillä tinkimättä noudatettava. Tässä mutkattomassa ja välityksiä vailla olevassa skeemassa ongelma saattaa olla vain siinä, *halutaanko* toteuttaa edustajakokousten päätökset. Jokinen on pitkälti täysin oikeassa puhuessaan sanojen ja tekojen ristiriidasta puolueessa, edustajakokouspäätösten ja hallituspolitiikan välisestä ristiriidasta. Pulma tulee siinä, että hyvin mutkattomasti oletetaan mahdolliseksi "toteuttaa" edustajakokousten asiakirjoja, ikään kuin olisi jo olemassa jotakuinkin valmis poliittinen käytäntö asiakirjavaatimusten ja linjan toteuttamiseksi. Matka asiakirjojen yleisyydestä toimivaan poliittiseen käytäntöön on kuitenkin niin mutkallinen ja kartoittamaton, että kovin yksiviivainen puhe "sanojen ja tekojen ristiriidasta" johtaa väkisin yksinkertaisuuksiin: oletamaan sanojen ja tekojen ykseyden, jota kukaan ei ole toistaiseksi vielä luonut. Vaikka siis puolue saavuttaisikin tilan, jossa se yksituumaisesti *haluaisi* toteuttaa asiakirjoissa kiteytetyt päätöksensä, olisivat ongelmat silloinkin ken-

ties vasta alussa ja vaikein taival kuljetavana.

Vesa Oittinen kysyy Tiedonantajassa (4. 9. 81): "Miksi kommunistien vaihtoehto ei näy ei kuulu". Tapa asettaa kysymys kuvaa hyvin tässä kritisoitua ajattelutapaa. Rohkenisin nimittäin väittää, että todellisen ja riittävän vaihtoehdon luonteeseen jo kuuluu, että se näkyy ja kuuluu. Ongelman painopiste kehittyneissä kapitalistimaissa on siis toisaalla kuin Jokisen ja Oittisen kirjoituksista voisi päätellä: *riittävän marxilaisen analyysin kehittämisessä, sitä vastaavan poliittisen linjan ja uudenlaisen käytännön kehittämisessä*. Esimerkiksi Leninin elämäntyö – aidon marxismin puolustamisessa ja revisionismin vastaisessa taistelussakin – oli olennaisesti ja kaiken aikaa Venäjän, sen hetken kapitalismin ja maailman taloudellisen ja poliittisen tilanteen *jatkuvaa ja syvenevää marxilaista analyysiä* käytännön taistelun ja nopeastikin muuttuvan poliittisen taktiikan yhteydessä.

Lenin muuten käsitteli bolshevikkien (ja itsensä) poliittisia virheliikkeitä varsin vapautuneeseen sävyyn. Hänhän määritteli poliittisen viisauden juuri nopeutena selvittää eroon virheistään. SKP:n keskusteluissa tunnutaan loukkaantuvan jo virheen ajatuksestakin ("mekö olisimme tehneet virheitä, misä?", kysyllään lehdistä hyvin loukkaantuneena). Realistista suhtautumista todellisuuteen kuvastaa Leninin toteamus "Mitä on tehtävä" teoksessa: "Kunhan vain oltaisiin tietoisia puutteellisuuksista, sillä vallankumouksellisessa toiminnassa se merkitsee enemmän kuin puoli parannusta" (Valitut I, 302).

"Periaatteet-sovellutus" – dikotomiasta puuttuu mielekäs konkreettinen yhteiskunnan ja historian tutkimisen ajatus. Selvimmin tämä tulee esiin puhuttaessa kohteista, joita Marx ja Lenin

eivät ole tutkineet lainkaan, koska itse kohteet ovat muodostuneet, kypsyneet vasta heidän jälkeensä. Mikä sitten saat-taisi olla tällainen uusi kohde? Sakari Hänninen kirjoittaa: Juuri porvarillisen valtion organisaatiomuodossa tapahtuvat muutokset, jotka ovat kapitalisoitumisen (durchkapitalisierung) tulos, tuottavat mahdollisesti siinä mielessä *historiallisesti kypsän kohteen*, että se on myös käsitteellistettävissä. Väitän, että aikaisemmin, ennen kuin durchkapitalisierung alistaa organisaatiomuodon tason, ei ollut edes mahdollisuuksia (käsitteellistämiseen – MH), klassikoilla ei ollut mahdollisuuksia käsitteellistää sitä, koska ei ollut mitään kapitalismille adekvaattia poliittista järjestelmää olemassa, oli vain mahdollisesti jotakin, jota oli peritty. Nyt on ehkä mahdollisuudet tähän käsitteellistämiseenkin. Tässä aukeaa marxilaiselle politiikan-tieteelle suuri ja tärkeä tehtävä" (Hänninen, 7–8, kurs. MH).

Tiedettä taas ei voi tehdä oikein kuin kypsistä kohteista. Marxilaisen tutkimuksen ajankohtaisena tehtävänä on siis käsitteellistää, tutkia porvarillisen valtion organisaatiomuoto, sen poliittisen järjestelmän muutoksineen. Tehtävä ei merkitse esimerkiksi luopumista Marxista, mutta yhtä vaikea sitä on kuvata Marxin tai Leninin "opin" soveltamisenakaan. Ongelmana uuden luomisen uudesta kohteesta (marxismin metodisella perustalla), ja tämä kohde on yksi kommunistien politiikan teon kannalta keskeisimmistä alueista.

Erimielisyyksien historiasta

Puolueen viitisentoista vuotta jatkuneen hajaannuksen aikana kumpikin osapuoli on luonnollisesti esittänyt oman käsityksensä hajaannuksen syistä. Näiden historioiden yhtenä tarkoituksena on ollut perustella, legitimoida oman

osapuolen olemassaolo. "Sitoutumaton-ta" historian erittelyä ei ole juuri voinutkaan ilmestyä, niin kipeä tämä aihe on ollut niin puolueelle, sen ystäville kuin vihamehillekin. Voitaitsinkin esittää päinvastainen tarve: mikäli puolue aikoo ylittää osapuoliongelmat, mikäli se aikoo yhdistyä muuten kuin jomman kumman osapuolen dominanssin kautta, edellyttää se myös uutta, kypsempää arviota 1950 ja 1960-lukujen tapahtumista.

Virallisilla 60-luvun historioilla lieenee yksi yhteinen ongelma: tavaton musta-valkoisuus. Niinpä ei kyetä selvittämään sitä, miksi toinen osapuoli on menestynyt niinkin hyvin ja miksi taas oma osapuoli ei oikeassa olemisesta huolimatta ole menestynyt kovinkaan hyvin. Heikko yhteinen menestys yhteinäisyyden rakentamisessa selittyy lopulta enemmän tai vähemmän sen kautta, että toinen osapuoli (hajaannus/hallituspolitiikka) on olemassa. Kehittyneempi historian tarkastelu voisi yrittää selittää, miksi 1) kumpikaan "osapuoli" ei ole menestynyt kovinkaan hyvin (kannatus, siirtymä puolelta toiselle) ja 2) miksi menestys on silti ollut kovin yhtäläistä, so. kumpikaan ei ole toisaalta haihtunut ilmaankaan. – Nyt aion esittää yhden selitysmallin ajatuskokeen, hypoteesin mielessä, en minään kiinninaulattuna omana kantanani, saati sitten pätevästi tutkittuna esityksenä.

Ilmeisesti useimmat kehittyneiden kapitalististen maiden puolueet joutuivat erilaisiin vaikeuksiin linjansa ja teorian-sa kanssa 1960-luvun aikana. Kapitalismi näytti kehittyvän hyvin dynaamisesti ja jopa kriisittömästi. Mutta paljolti juuri kapitalismin dynaamisuuden vuoksi, kilpailun kansainvälistyessä, tieteen tullessa kuvaan yhä voimakkaammin ja pääoman tunkiessa ihmisiä Itä-Suomesta pitkin Vantaata ja Ruotsia kasvoi tarve valtion aktiivisemmasta puuttumi-

sesta talouteen ja yhteiskuntaan. Tässä valtiokoneiston, puolueiden, etujärjestöjen, koko porvarillisen valtion poliittisen järjestelmän ja hallitsemistavan murroksessa *kommunistit jäivät jokseenkin avuttomiksi laidasta laitaan*. Ongelma oli, ettei ollut analyysiä tilanteesta eikä riittävän vakuuttavia teitä eteenpäin.

Vielä vuonna 1958 ennätysvaalivoiton hankkinut puoluejohto ei näyttänyt kovinkaan herkästi kuuntelevan uusia kysymyksiä ja kasvavia paineita puolueen sisällä; muuten tuskin on selitettävissä vuoden 1966 tapainen, mielenosoituksellinen poliittinen siirtymä ja puoluejohdon suunnittelemien henkilövalintojen uudelleenmuokkaus.

Tuolloin muodostunutta jakoa voisi hahmotella ehkä niin, että toiset halusivat (reformististen illuusoiden varassa) mennä mukaan valtiollistumiskehitykseen täysin voimin, mukaan hallitukseen ja suureen yhteiskuntaan, vaikka sitten perinteistä teoriaa miten korjailemalla (tai siitä luopumalla). Hyppy valtiollistumiskehitykseen ja hallituspolitiikkaan tapahtui tietenkin ilman vakavampaa teoreettista ymmärrystä siitä, minne oltiin hyppäämässä ja kenen laskuun. Tuloksena oli ääripäissään tapahtuva liuentuminen sosialidemokraattiseen politiikkaan ja politiikan porvarillisen muodon panttivangiksi jääminen.

Toisille riitti perinteinen linja ja perustotuksien ehdoton linja muuttuneessakin Suomessa. Koska uutta ei osattu, pysyttiin vanhassa ja varmassa sitäkin lujemmin. Hallituspolitiikan, osin valtiollistumisen ja sovun yhteiskunnan jyrkkänä vastustajana tämä osapuoli ikänkuin "säiliö" aidommin kommunistien vaihtoehdon, opposition ja toisenlaisuuden ajatuksen. Lujittuvan poliittisen samankaltaisuuden keskellä tiedonantajalaisella liikkeellä onkin ollut ilmeisen edistyksellinen ja siksi

70-luvun alussa niin voimakkaasti nuorisokin innostanut rooli. Mutta ajan mittaan "eriytyminen, ulkopuolelle jääminen, josta seuraa tietynlainen marginalisoituminen, julkisesta keskustelusta ulos jääminen, ja tässä mielessä merkityksen väheneminen" (Kosonen, 2) alkaivat näkyä ja viedä poliittista uskottavuutta. Vahvasti kolmekymmentälukulainen poliittinen ilme takaa toisenlaisuuden ja jyrkän oppositiolaisuuden, mutta ei niin helposti taistelun tulevaisuutta.

Voimakkaasti kärjistäen ja pelkistäen (ja siksi monet myönteiset saavutukset sivuuttaen) voisi tiivistää näin: toinen meni mukaan porvarillisen politiikan tekemiseen, toinen jäi entiselleen, mutta kumpikaan ei kehittänyt tämän päivän konkreettista tilannetta vastaavaa toimintalinjaa. Ja kun vuosia jatkunutta "osapuolikeskustelua" on käyty näistä asemista, ei hedelmällistä dialogia tai rakentavia tuloksiakaan ole juuri voinut syntyä.

Nyt on kenties hedelmällistä palata niihin arvioihin, joiden pohjalta Tiedonantaja lähestyi SKP:n 19. edustajakokousta. Jo arvioidessaan viime syksyn kunnallisvaaleja kirjoitti Urho Jokinen näin: "Nyt ei ole aika hakea "uutta enemmistöä", "uutta yhtenäisyyttä"; nyt on haettava yhtenäisyys kommunismin käytännössä koeteltujen ja tieteellisesti kestävien periaatteiden perustalla. Tällaiseen yritykseen mahtuvat mukaan kaikki halukkaat. Mutta siis tieteellisen sosialismin perustalla. Historiallinen kompromissi on lyönyt päänsä lopullisesti seinään" (22.10.80).

Vähän myöhemmin esitetään arvio puolueen sisällä havaitusta "uudesta toverillisesta ilmapiiristä": "... ilmapiirin muutoks ei ole ilmapiirin muutoksen aiheuttamaa, eikä koskaan tule olemaan. Kun on väärää politiikkaa vastus-

tettu, kun on vaadittu puolueen päätöksiin perustuvaa politiikkaa, on yhteinen sävel löytynyt. (...) Voi nimittäin olla niinkin, että aletaan kuvitella suurella vaivalla, hellittämättömällä työllä ja hirvittävien syytösten alaisena tehdyillä työllä aikaansaadun muutoksen olleenkin jonkin muun tekijän seuraus (...) Kyse on ollut ja jatkossakin on luokkakantaisesta politiikasta. Periaatteellisesta politiikasta, jossa uudella enemmistöllä ja kolmannella tiellä ei ole kuin reipivä vaikutus" (4. 12. 80).

Edustajakokouksen tapahtumat ja kehitys sen jälkeen puolueessa eivät mielestäni suo juuri vahvistusta toveri Jokisen tulkinnalle "uudesta ilmapiiristä". Ja kun uutta tilannetta ei ole tulkittu oikein, ei siihen ole myöskään juuri kyetty tarttumaan niin, että tilanteen kärjistyminen puolueen johdossa uudelleen olisi voitu välttää. Oman tulkintani mukaan "uuden ilmapiirin" syntyyn puolueessa ei olekaan vaikuttanut vain yhä laajempi hallituspolitiikan kritiikki vaan myös yhä laajempi pettynäisyys tai epäluuloisuus "osapuolien" hedelmällisyyden suhteen.

Tulkintani mukaan SKP:n pääongelma olisikin riittävän kehittyneen analyysin ja linjan puuttuminen, ongelma jota hajaannus sekä heijastaa että vahvistaa. Tästä näkökulmasta muuttuu tietysti suhde vaatimukseen "uudesta enemmistöstä". Olisi absurdia pyrkiä löytämään jostain enemmistöjen ja vähemmistöjen väliltä uutta yhdistelmää tai uutta kompromissia, jonka pohjalle voitaisiin rakentaa jokin uusi enemmistö. Jokinen on aivan oikeassa siinä, ettei uusia enemmistöjä voida rakentaa ilman politiikkaa. Tavoitteena olisikin kaiketi luoda tilanne, jossa leikattaisiin puolue irti uhkaavasta valtiollistumiskehityksestä ja samalla luotaisiin edellytyksiä avaralle, ei-osapuolisidonnaisuudelle, ei-valtiojohtoiselle keskuste-

lulle ja uuden politiikan käytännön hahmottamiselle. Ja jo tämän perustavan poliittisen tavoitteen saavuttaminen saattaa edellyttää "uutta enemmistöä" puolueessa.

Miten epäpoliittisia olivat henkilökysymykset?

Ylimääräisestä edustajakokouksesta lähtien SKP:ssä on vallinnut tiettyssä mielessä kaksi todellisuutta: edustajakokoukset ovat olleet yksimielisiä ja hyväksyneet tilanteeseen nähden suhteellisen hyviä – tosin yleisiksi jääviä – asiakirjoja, mutta osapuolien erillisyyksien säilynyt käytännössä. Ministeriryhmän toiminnalla ja hyväksytyillä asiakirjoilla on ollut todella vähän keskinäistä yhteyttä.

Juuri tätä muodolliseksi jäävän yhtenäisyyden ja käytännön hajanaisuuden ristiriitaa jäsenistön on ollut yhä vaikeampi sietää. Tiukka kaksijakoisuus on merkinnyt vaaleissa osapuolten sisäisten äänten keskittämisen pakkoa, välttämättömyyttä puolustaa "omia" edustajia "hyökkäyksiä" vastaan vähän tilanteessa kuin tilanteessa. Demokratian katoamista tässä prosessissa on hyvin kuvattu *feodaalisen sentralismin*² käsitteellä: puolue on pitkälti läänitetty autonomisiin piirijärjestöihin. Piirijärjestöt ovat säädelleet jäseneksi hyväksymistä niin, että piirisihteerien asema piirin johdossa on ollut taattu. Edustajakokousedustajia ei nykyisin valita tosiasiallisesti vaaleilla, vaan piirisihteerin yhdessä luotetun joukon ("oman väen") kanssa päättää keskityslistasta, joka säännönmukaisesti valitaan. "Oman osapuolen" liiat ehdokkaat saavat toverillisen kehotuksen kieltäytyä. Näin osapuolitaistelusta seuraa yhä enemmän, että edustajakokoukseen valitaankin ylempien järjestöelinten, eikä jäsenistön luottamusta nauttivien edustajia. Tällais-

ten eri puolue-elämän aloille ulottuvien mekanismien purkaminen on välttämätöntä, jotta jäsenistön tasolla jo muotoutuneet yhtenäisyyspyrkimykset kykenisivät pääsemään aidosti esiin puolue-elimissä.

Osapuolijako, jatkuva voimien koaminen näytösluontoisesti, lehtien harrastama vaalimenestyksen promillevertailu (kun liike häviää prosentteja), koko tilanteen pysähtyneisyys on siis väsyttänyt. Tehokkaita, uskottavia teitä ulos ei virallisessa keskustelussa ole juuri väläytelty. Juuri tältä kannalta on Tiedonantajan suhtautuminen ollut hämmästyttävänkin passiivista: yhtenäisyys on helppo saavuttaa, kunhan vain toteutetaan edustajakokouspäätökset. Käytännössä linjana on ollut vain mennä seuraavaan edustajakokoukseen, vahvistaa vielä kerran kiinni naulattu linja ja toivoa, että se toteutuisi tällä kertaa. Tietysti tämä on parempi kuin (hallinnollisesti toteutettu) hajaannus ja edustajakokouspäätösten alistaminen hallituksessa olon tarpeisiin. Mutta *muutoksen aloitteen* puuttuminen on siirtänyt aloitteen koko ajan muille; rooliksi on jäänyt muiden tekoihin reagointi.

Epäilemättä Saarinen tavoitteli aloitetta "säännöt kunniaan" ja "henkilöitä on vaihdettava" -tunnuksillaan (ks. Hyvärinen & Rovamo). Noissa parin vuoden takaisissa kirjoituksissa oli taustalla vielä ajatus "oman" kentän mobilisoinnista ratkaisevaan hallinnolliseen yhteenottoon.

Aika on kuitenkin muuttunut, niin muuttui tunnustenkin kohtalo ja sisältö. Sääntöjä alettiin korostaa myös puoluedemokratian ja tasavertaisuuden takajana. Vaatimus henkilövaihdoksista taas iski takaisin Saariin itseensä, asialla olivat tällä kertaa turhautuneet pohjoiset piirijärjestöt. Tiedonantaja ilmaisi

kevään mittaan tukensa Lapista nousevalle hallituspolitiikan arvostelulle ja yhtenäisyydelle. Mutta keskustelu henkilövaihdoksista sai alun alkaen kalsean vastaanoton. Juuri edustajakokouksen alla (5. 5. 81) TA tiivistää pääkirjoituksessaan: "Se joka yrittää kääntää tämän asian (aatteellis-poliittisen keskustelun -MH) pelkäksi henkilökysymykseksi, ei ole niiden tehtävien tasalla, joilla SKP:n eheytyä turvataan".

Myös Kommunisti-lehden nimimerkki "Yhteishyvän valiokunta" ilmaisee saman suuntaisia epäilyksiä kirjoittaessaan, että "näyttää päinvastoin olevan niin, että puolueen ylimmän johdon jatkuvuus antaa tässä tilanteessa perusedellytykset *prosessille*, joka johtaa voimakkaampaan, työväenluokan taistelua ja jäsenten vapautuksellisia tarpeita paremmin vastaavaan SKP:hen" (Kommunisti 7-8/81, 570).

Yhteishyvän valiokunta viittaa viisaasti siihen, että puolueen uudistuminen voi olla vain prosessi. Kieltämättä monissa edustajakokouksen alla ja aikana esitetyissä kertaremontin ajatuksissa oli turhan populistinen sävy: mikään teollkopirteä johtajien vaihtelu "kentän vaatimuksesta" ei taida sinänsä luoda uutta henkeä tai uutta tilannetta.

Sama ongelma tulee esiin pohjoisten piirijärjestöjen puuhamiehenä esiintyneen Arvo Kemppaisen haastattelussa Kansan Uutisissa 15. 8. 81. Kemppainen kritisoi terävästikin puolueen toiminnallista heikkoutta ja esittää siinä monia hyviäkin ajatuksia. Mutta silti jää hiukan tunne, että lukee hallintomiehen tekstiä, että tässä ei kuitenkaan olennaisesti puututa sisällön kysymyksiin, ei wiedä varsinaisia asioita eteenpäin (kuten esimerkiksi Saarisen edustajakokouspuhe tai Sinisalon "Vastaus on vasemmistopolitiikka" -kirja voimakkaastikin suuntautuvat tekemään).

- Toisaalta Kemppainen on rojhennut arvostella avointa toisten kelkkaan astumista presidentinvaalikeskustelussa. "Vanhat puheet vasemmiston yhteisestä presidenttiehdokkaasta ovat Kemppaisen arvion mukaan työntäneet Kepua oikealle", kertoo HS (11. 10. 81).

Kiinnostavia ovatkin nyt Yhteishyvän valiokunnan maininnat "tässä tilanteessa" ja "ylimmän johdon". Olen-naista olisikin kysyä, *miksi* tultiin juuri tällaiseen tilanteeseen edustajakokouksessa, ei toisenlaiseen. Olisiko joustavampi ja avoimempi asenne henkilövalintoihin jo puoli vuotta ennen kokousta tehnyt mahdolliseksi muovata kokouksen henki ja voimaryhmittymät kokonaan toisenlaisiksi? On periaatteellisestikin vallan ihmeellinen asia, ellei puolue voisi käydä omassa piirissään aivan avointa keskustelua siitä, ketä ja minkälaisia tovereita puolueen johtopaikoille olisi valittava. Kaikkien esitysten leimaaminen "junttalistojen julkaisemiseksi" rajaa oikeuden keskustella henkilöistä vain puolueen ylimmille järjestötasolle.

Jälkeenpäin voi esimerkiksi kysyä perusteluita sille, että poliittinen toimikunta pyrittiin puhdistamaan toimitsijoista - mutta valittiin kansanedustajia tilalle. Ovatko vaihtoehdot todella noin rajatut? Eikö noin voimakas kansanedustajien vetäminen puoluejohtoon merkitse painetta puolue-elämän parlamentarisointiin? Onko välttämätöntä, että puoluejohtoon valittavat toverit ovat niin yksinomaan politiikan ammattilaisia, jotka aamusta iltaan ja päivästä toiseen ovat kiinni samoissa ongelmissa ja irti "tavallisimpien" ihmisten elämästä?

Yksi mahdollinen - kukapa sellaista voisi varmaksi vannon - tulos avoimemmasta henkilökeskustelusta olisi saattanut olla jyrkempi kielteinen kanta puo-

luen valtiollistumiskehitykseen, harjoitettuun hallituspolitiikkaan jne. Jos ensin on todettu esimerkiksi Lapin piirijärjestön tyytymättömyys hallituspolitiikkaan tai ns. sove-lakeihin, on ehkä lyhytnäköistä leimata saman piirijärjestön vaatimuksia henkilövaihdoksista liian yksioikoisesti epäpoliittisiksi. Kun muistetaan kaikki hallituspolitiikan vuodet, kun muistetaan kaikki niinä vuosina hiljaisiksi vaietut vaatimukset ja ministerien selitykset luopumisista, kun ajattelee puolueenkin edustajien pahimmillaan tapahtunutta liuentumista porvarillisen politiikan peliin, sitten voi ehkä arvailla perinteisesti hallituspolitiikkaa puolustaneen "osapuolen" sisäisen tyytymättömyyden muotoja. Rakentavalla keskustelulla politiikasta ja henkilöistä olisi saavutettu kenties paljon enemmän yhtenäisyyttä kuin asettamalla ne heti alkuunsa vastakkain.

Itse edustajakoustapahtuma ei liene nykyisellään niitä kaikkein palkitsevimpiä. Kun Venäjän sosialidemokraatit pitivät vuosisadan alussa edustajakokouksiaan, kokoontui puolisen sataa edustajaa useiden viikkojen ajaksi keskustelemaan, väittelemään ja päättämään puolueen linjasta. Nyt SKP:n edustajakokoukset lähenevät pelottavasti modernia puoluekokousta: viisisataa edustajaa kokoontuu muutamaksi päiväksi hyväksymään sen, mistä puolueen johdossa on sitä ennen päästy yksimielisyyteen. Tällä kertaa poliittisen asiakirjan käsittely oli toki kiitettävästi avoimempaa kuin edellisillä kerroilla, jolloin asiantuntijoiden puolueelle tekemät paperit tarjottiin hyväksyttäväksi hyvin lyhyen tutustumisen jälkeen. Aarne Saarisen puhe edustajakokouksessa oli poikkeuksellisen rikas, ajatuksia antava ja eteenpäin suuntautunut, mutta silti ei edustajakokous päässyt keskustelemaan nimenomaan siitä. Valmiiden kiintiöiden pohjalta käytettiin etukäteen valmistel-

tuja puheenvuoroja, joissa lähinnä puhuttiin toinen toisensa ohii tultuja asioita, uskaltamatta juuri esittää puhujan omia pohdintoja – innostavimmat poikkeukset taisivat tässä(kin) suhteessa tulla jostain pohjoisesta.

Edustajilla ei siis ole osapuolipelin jatkuessa kovinkaan paljon omaa sanottavaa tai päätettävää – edes edustajakokouksessa. Kannattaa ehkä huomata, että tämä enemmän tai vähemmän selvästi ylhäältä tulevien sopimusten hyväksymisen malli muistuttaa hallituspolitiikan hyväksyttämisen mallia puolueessa: ministeriryhmä päättää ja hyväksyminen leviää siitä asteittain alemmas.

Nyt voikin väittää, että juuri kokousten jäykkä kulku ja pyrkimys ratkaista asiat etukäteen *kutsuu esiin* todella populistisia ja yleisesti johdon vastaisia kapinoita. Henkilökysymyksistä riitely toi vähintäinkin julki edustajien halun päättää itsekkin jostain. Voi myös ounastella, että tämänkertainen "kapina" heijasteli myös tyytymättömyyttä puolueen valtiollistumista, virkamiesmäistymistä ja jäykistymistä kohtaan.

Joka tapauksessa taustalla on äärimmäisen vakava ongelma: tehdäänkö SKP:n(kin) edustajakokouksista modernin kapitalismin tyylikkäitä puolue-show-tilaisuuksia, joissa johtajat puhuvat ja piirisihteereiden kaitsemat edustajat osallistuvat taputtamalla, hymyilemällä TV-kameraihin ja antamalla mursertavan enemmistön voimalla tuen puoluejohdon jokaiselle esitykselle.

Mitä sanoikaan Sinisalo kirjassaan? Puolueiden "rahoitus on puoluetuen ja monien muiden valtiollisten avustusten kautta tullut lähes riippumattomaksi jäsensenkentästä. Se on liittänyt puolueet tietyllä tavalla osaksi valtiokoneistoa, voimistanut ammattimaisia puoluekoneistoja ja tehnyt ne periaatteessa entistä

riippumattomiksi jäsenten aktiivisuudesta ja jäsenten tahdosta. On siis tullut mahdolliseksi, että vaikutus kulkee enemmän ylhäältä alas kuin ennen ja vähemmän alhaalta ylös kuin ennen ((...) puolueista on tullut valtion välineitä kansalaisiin päin, kun ne aikaisemmin olivat kansalaisten (ja jopa kansan) välineitä valtioon päin" (mt., 36). — Kaikkien näiden ongelmien vuoksi olisi kovin lyhytnäköistä pitää kiistaa henkilövalinnoista nimenomaan *epäpoliittisena* ilmiönä, vaikka kiista ei kaikin puolin järkevä olisi ollutkaan.

Miten eteenpäin?

Tämän puheenvuoron johtopäätöksiä voisi tiivistää vanhaa tunnusta mukailemalla: *on pysäytettävä SKP:n puolue-suuntainen kehitys*. Ajatus ei ole niin järjetön, kuin se ensi kuulemalta voi tuntua. On estettävä SKP:n luisuminen kehittyneen kapitalismin kehittyneen poliittisen järjestelmän sopeutuneeksi osaseksi. "Valtiollistuminen" on muutakin kuin hallitukseen osallistumista, puoluetukea ja virkapaikkoja, se on myös "reaalipoliittista" asettumista porvarillisen politiikan peliin.

Saman ongelman voisi ilmaista toisinkin: *SKP:n on kyettävä murtautumaan integroitumisen/marginalisoitumisen moidankehästä*, puolueen mitätöitymisen kierteestä. On turha ärjyä toiselle, jos itsekään ei osaa aukaista tuota solmua, eikä kukaan näytä osaavan. Kovat sianat televisioruudussa, kansanedustajien erottaminen eduskuntaryhmästä, raikieä riitelyn ja uhkausten vetäminen porvarilliseen julkisuuteen ovat kaikki vaarallista ja lyhytnäköistä demagogiaa, todella ahdashenkistä valtataistelua. Erottajilla ja kiivailijoilla ei ole esittää vastausta siihen, miten puolueen ja liikkeen voimaa kasvatetaan integroitumisen ja valtiollistumisen tiellä. Surkeaa ja

läpinäkyvää vaihtoehdottomuutta paikaillaan jyrisemällä koko porvarillisen julkisuuden koneistolla kuritonta "vähemmistöä" vastaan. Mutta eikö tässäkin ole näkyvissä Helsingin pään johtajien yritys *edes tässä asiassa* näyttää "taistelukykyisyytensä" ja "yhtenäisyssuunnitelmansa" jo moneen kertaan kyllästyneelle ja kapinoivalle puolueen kenttäväelle?

Voi vain epäillä niiden tovereiden "periaatteellisuutta", jotka sivu erimielisyyden historian ovat toki olleet valmiita kritisoimaan demokraattisen sentralismin ajatusta "liian sentralismin" vuoksi, mutta nyt haluavat "parin kuukauden aikana" nähdä, "alistuuko" vähemmistö kuriin puolueessa. "Kuria" vaativille tovereille voi vain suosittaa lukemistoksi ranskalaisen vasemmistofilosofin (ja varmasti riittävän "ei-ortodoksin") Michel Foucaultin teosta "Tarkkailla ja rangaista".

Juuri tätä kirjoitettaessa kaikuvat keskustelussa kuuluvimmin puheenvuorot, jotka ovat ajamassa "osapuolia" yhä syvemmälle jo pahasti vettyneiden juoksuhautojen lietteeseen – ja puolueen kohti yhä pahempaa pysähtyneisyyttä. Juuri siksi vaatimus *uudesta, eteenpäin-suuntautuneesta julkisuudesta* onkin niin tavattoman ajankohtainen. Puoluetta ei saa päästää painumaan osapuolitaistojen syöksykierteeseen.

Kun SKP:n julkisuus on ollut rajoitunutta kolmeen suuntaan, on keskeisenä tavoitteena myös oltava tuon julkisuuden laajentaminen kaikissa noissa suunnissa: *yhtenäisyyden, perustason ja syvyyden suunnassa*. On luotava keskustelua ja keskustelufoorumeita, jotka eivät ole mustasukkaisen sidottuja osapuolilogiikan asettamiin rajoihin. Julkisuuden – ja vaikeita kysymyksiä kaihtamattoman julkisuuden – laajentaminen juuri perustason suuntaan on välttämä-

töntä, jotta puolue voisi kiertää nyt uhkaavat hallinnollisen kurin ja valtiollistumisen.

Ennen yhteisen julkisuuden kehittämistä vaatimus yhteisestä politiikasta ja kurista on aina vain hallinnollinen vaatimus. Pitäisi suhtautua kärsivällisesti ja suvaitsevaisesti siihen, että jossain tapauksissa äänestetään eri tavoin, kärsimättömästi ja suvaitsemattomasti siihen, että yhteistä keskustelua, julkisuutta ja päätöksenteon prosessia ei näytä lainkaan valmisteltavan.

Joka suunnasta nousee keskeisenä johtopäätöksenä: *SKP kaipaa ennen muuta uutta, eteenpäin ja nykykapitalismiin pureutuvaa teoreettista työtä, politiikkanteon tavan rohkeaa uudistamista.* Kaikkein vähäisimpiä ongelmia ei ole se, miten osastot irrottautuisivat vaikeasta eristäytyneisyydestään ja rutinniasioihin tuupertumisestaan ja voisivat muuttua aloitteellisen politiikan keskuksiksi.

Viime aikoina on tullut tavaksi valitella heikkoa teoreettista tasoa ja opiskelun heikkoutta puolueessa – mutta usein niin hedelmättömän moralistiseen sävyyn. Ehkä ongelmia on ollut myös opiskelun tavassa, kohteessa ja aineistossa? Joka tapauksessa oli masentavaa, että myös SKP:n Tampereen piirin *sivistyneistöseminaarissa* huokailtiin ja vapautuneesti tirskuiltiin alustusten teoreettiselle vaikeudelle. Marxilaisen yhteiskuntatutkimuksen yliopistollisen tradition syntyyn Suomessa näyttää liittyvän vakavien ymmärryskuilujen syntyminen jo sivistyneistöönkin kuuluvien puolueen jäsenten kesken, puhumattaakaan vaikeudesta säilyttää keskusteluyhteys *koko* liikkeessä. Vaikka saattaisikin olla menestyksellistä keikaroida "kansanomaisuusellaan" ja "sivistymätömyydellään" ja naureskella herrojen "tohtoreiden" puheille, olisi puolueessa niin sivistyneistön kuin työläistenkin

vakavasti mietittävä Leninin sanoja: *"Eturivin taistelijan tehtävän voi suorittaa vain puolue, jolla on ohjeenaan edistyksellisin teoria"* (Valitut 1, 296).

Ei ole olemassa oikeastaan valistuksen ja opiskelun muotoja, joissa paneuduttaisiin modernin kapitalismin ja kapitalismiteorian tutkimiseen. Yhteiskunnan tutkimisen osalta toteutuu lähinnä uusimpien tulosten julkaiseminen (mm. Tiede & Edistys), koulutuksellisia tai perusteita tarjoavia materiaaleja ei juuri julkaista. Tämä puute sekä nuivettaa opintotoimintaa, erottaa yhteiskuntatieteilijöitä muusta puolueesta että ehkäisee tuoreemman teoria-käytäntösuhteen kehittymistä.

Lopuksi voisi lisätä vain kovin rajatomalta tuntuvan uskon *asiakirjaan* opiskelun, käsittelyn ja kehittelyn väliin. Tulos on usein se, että päädytäänkin yksityiskohtiin ja stilisointeihin, eikä asioiden logiikka aukea. Jos siis nyt lähdetäänkin hankkimaan kokemuksia edustajakokouksen poliittisen asiakirjan toteuttamisesta, niin olisi kohtuullista muistaa myös toveri Saarisen esittämä keskustelun toimintaselostus, tutkia sitä ja vaikkapa etsiä vastauksia siinä esitettyihin moniin kysymyksiin.

KIRJALLISUUS:

Hyvärinen, Matti & Rovamo, Pertti. "SKP:n ristiriitojen ratkaisusta – kommentti Aarne Saariselle", Soihu 2/1980.

Hänninen, Sakari. "Poliittisen järjestelmän muutos ja kommunistien hidasliikkeisyys". Työväenliikkeen ja marxilaisuuden tutkimuksia, työpaperi 4/1981, KSL.

Kosonen, Pekka. "Valtiollistuminen, kriisi ja työväenliikkeen dilemma", Työväenliikkeen ja ... Työpaperi 4/1981, KSL.

Lenin, V. I. Mitä on tehtävä. Valitut neljässä osassa, osa 1. Edistys, Moskova 1967.

Sinisalo, Taisto. Vastaus on vasemmistopolitiikka. Kursiivi 1980.

Yhteishyvän valiokunta, Kommunisti 7-8/81.

VIITAT

1. Arne Saarinen vastaa KU:ssa (13. 10. 81) Arvo Kemppaisen esittämään kritiikkiin ('SKP:stä on tullut aloitteeton perässäjuoksija') näin: "Ketä Kemppainen oikein tarkoittaa? Jos hän tarkoittaa Tiedonantajan päätoimittajaa Urho Jokista, joka

on myös poliittisen toimikunnan jäsen, yhdyn Kemppaisen mielipiteeseen typerästä käyttäytymisestä. Mutta jos toveri Kemppainen tarkoittaa puoluejohtoa yleensä, - johon hän itsekin kuuluu - osoittaa hän halua asettua muiden yläpuolelle tarkkailijaksi. Se on minusta aika huono tapa..." Itsekritiikki on todella vaikeaa ja vaarallista.

2. Käsité on T. Hietaniemen ja muistuttaa myös paavillisen ja maallisen vallan jaosta feodalismissa, osapuolivallasta meillä...

Kriittinen

Tiede & edistys

Tutkijaliiton aikakauslehti, joka ilmestyy neljästi vuodessa ajankohtaisena, keskustelevana ja kansainvälisenä. Tiede & edistys kuuluu Suomen Akatemian tiedeellisille lehdille jakaman tuen piiriin.

Tilaushinnat:

vuosikerta 1982

ulkomaille

tukitilaus

65 mk

80 mk

100 mk

Tilaukset: ps-tili 139093-9 tai Vuorikatu 8 A 3,
00100 Helsinki 10, puh. 90-633 261

Puolalaisen sosialismin ongelmista

ILKKA ALMONKARI

Sosialismista, nimenomaan ns. reaaliosialismista on viime aikoina tullut Suomessakin vilkkaan keskustelun aihe. Erityisesti Puolan taloudellisesti kriisin puhkeaminen vuosi sitten vilkastutti keskustelua.

Keskustelua on käyty hyvinkin erilaisista asemista ja erilaiselta luokkakanalta. Puolan kriisissä on nähty milloin "keskusjohtoisen talousjärjestelmän", milloin "dogmaattisen ideologian tai marxilaisuuden" kriisi. Kommunistien käymässä keskustelussa on korostettu marxismi-leninismien periaatteiden noudattamisen välttämättömyyttä, jotta sosialismin rakentaminen esiinnostamat ongelmat voitaisiin ratkaista.

Juuri kommunisteilla onkin erityinen velvollisuus tarkastella perinpohjaisesti sen yhteiskunnan rakentamiseen liittyviä kysymyksiä, jonka pystyttämisen puolesta he itse taistelevat. Tarpeen on vakava, ennakkoluuloton ja sosialismin perusperiaatteisiin asti ulottuva tarkastelu. Seuraavassa pyrin syventämään joitakin Puolan kriisin esille tuomia ajatuksia sosialismista yleensä ja sen toteuttamistavasta Puolassa.

Puolan nykyinen kriisi (muita kriisejä, ennen muuta poliittisia mutta myös

taloudellisia, on maassa koettu vuosina 1948, 1956, 1968, 1970) on epäilemättä maan kokemista kriiseistä syvin ja vakavin. En hyväksy abstraktia teesiä, että marxilaisuus "yleensä" olisi kriisissä. Sen sijaan Puolan kriisiä voitaneen pitää erään konkreettisen, empiirisesti todennettavissa ja tutkittavissa olevan marxismin aatteiden käytäntöön soveltamisen, tietyn marxilaisen kulttuurin kriisinä.

Marxilaisuudessa ovat eri aikoina ja eri maissa korostuneet eri piirteet – tässä mielessä se oli erilaista 1840- ja 1870-luvulla, erilaista Leninin aikana kuin vuosina 1924–56. Samaa voidaan sanoa, jos sana marxismi korvataan sanalla sosialismi. Mielestäni on perusteltua puhua tietystä marxilaisuuden rakenteellisesta talouden, politiikan ja ideologian yhdistämisen kulttuurista Puolassa 1970-luvulla.

Eritellympi sosialismin tarkastelu, johon mm. Puolan kriisien toistuminen pakottaa, oikeuttaa esittämään teesin, että käytännössä sosialismilla ei ole kerralla ja lopullisesti annettua sisältöä. Päinvastaisen väittäminen on tunnetusti johtanut dogmatismiin, mustan väittämiseen valkoiseksi, olemattoman väittämiseen olevaksi ja olevan väittämiseen

olemattomaksi.

Kysymys sosialismin sisällöstä konkreettisena yhteiskunnallisena käytäntönä liittyy läheisesti kysymykseen sosialismista päämääränä. Yleensä socialismin nimitämme kokonaista yhteiskuntakehityksen vaihetta. Samalla teoreettinen kuvamme tästä kehityksestä puolestaan tavalla tai toisella määrittelee millaista tuon socialismin tulee olla kehittyneemmässä muodossaan. Näyttää kuitenkin siltä, että tällainen implisiittinen päämäärän määrittely ei ole aivan yksinkertainen.

Marxille socialismi oli ennen muuta humanistisen filosofian asettama päämäärä. Marxin tavoitehan oli yleisinhimillinen emansipaatio ja etsiessään tietä sen toteuttamiseksi hän kiinnitti huomiota työväenluokan historiallisesti erikoislaatuiseen asemaan. Hän näki sen yhteiskunnallisena luokkana, joka ei voinut vapauttaa itseään vapauttamatta samalla muita luokkia ja yhteiskunnallisia ryhmiä. Näin hän kykeni näkemään kommunismin yhteiskunnallisena tilana, jossa vallitsi kaikkien työtätekevien ja ihmiskunnan perusetujen ykseys.

Marxin kommunistisen päämäärän käsitteessä ei ollut kyse humanistisen rationaalisuuden (so. yleisen yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon) ja taloudellisen rationaalisuuden (so. annettujen taloudellisten päämäärien saavuttaminen pienimmillä mahdollisilla voimavaroilla) erottamisesta, vaan hän pyrki pikemminkin niiden yhdistämiseen.

Marxilla säilyi aina etusija yleisinhimillisellä edulla. Hän käsitti socialistisen vallankumousprosessin ja socialistisen yhteiskunnan rakentamisprosessin siirtymämuotoina kohti kommunismia, siis prosessina, jonka kuluessa mainittu etujen yhtenäisyys askel askeleelta *tienoisesti luodaan*.

Hänen taloustieteen kritiikkinsä oppi-

ma arvosta, lisäarvosta ja uusintamisesta todisti inhimillisen edun yhdentymistä työväenluokan konkreettisen kapitalismin kumoamiseen tähtäävän perusedun kanssa.

Marx toisin sanoen osoitti, että kapitalismi on ristiriidassa humanistisen rationaalisuuden kanssa ja että kapitalismissa lisäksi vallitsee ristiriita sen osien rationaalisuuden ja kokonaisuuden epärationaalisuuden välillä. Marxin kirjoituksissa nämä kaksi epärationaalisuuden teemaa kietoutuvat erottamattomasti toisiinsa.

Mielestäni näiden kahden rationaalisuuden alueen, siis yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon ja taloudellisten päämäärien saavuttamisen pienimmillä mahdollisilla päämääriä, yhdistäminen niin kutsutuksi yleisyhteiskunnalliseksi rationaalisuudeksi on eräs keskeisistä socialistisen rakennustyön ongelmista.

Puolalaisessa keskustelussa en kuitenkaan ole löytänyt mainitun ongelman kaikinpuolisia ratkaisuyrityksiä. Mielestäni juuri Puolassa on tämän yleisyhteiskunnallisen rationaalisuuden konseptin puute koettu erittäin kipeästi. Kriisin puhkeaminen paljasti nimenomaan sen, ettei maassa ollut kyetty ratkaisemaan seuraavaa periaatteellista ongelmaa: miten ylläpitää nopeutettua taloudellista kasvua ja samalla säilyttää yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja demokratia. Taloudellisen kasvun ja yhteiskunnallisen edistyksen hinta kävi yhä kalliimmaksi, niin ettei sitä lopulta voinut kantaa enempää maan talous kuin kansalaisetkaan.

Klassinen II. internationaalin aikainen työväenliike puolestaan käsitti socialismin mielestäni hieman toisin kuin Marx. Tyypillisimpänä ja parhaimpana tämän ajan edustajana voitaneen pitää K. Kautskya, joka samalla oli kokonaisen marxilaisen sukupolven kasvattaja. Hä-

nelle sosialismi oli keino lopullisen päämäärän saavuttamiseksi. Tämä lopullinen päämäärä oli hänelle *proletariaatin* täydellinen vapauttaminen. Näin hän tuli jättäneeksi sivuun yleisinhimillisen emansipaation problematiikan. 1800-luvun lopun työväenliikkeen teoreettisessa työssä tämä ongelmakenttä omaksuttiin edelleen yksinkertaistetussa muodossa. Tässä ajattelussa näytettiin siis sosialismia pidettävän suoraan työväenluokan asemasta johtuvana päämääränä.

Tämä tietty ristiriitaisuus teoreettisessa tavassa käsittää sosialismi alkoi saada uudenlaista merkitystä silloin, kun marxilaisuudesta tuli uuden yhteiskunnan poliittisen käytännön järjestämisen perusta. Marxilaista teoriaa alettiin pitää objektivistisena tietona, joka antaa riittävät perusteet *politiikan* rationaalisuudelle. Poliittikka alkoi luonteeltaan muistuttaa teknologista toimintaa. Päämäärien asettaminen ei aiheuttanut ongelmia – se oli teoreetikkojen tehtävä. Yhteiskunnan jäsenille sen sijaan katsottiin riittävän vain hiukkanen tietoa asetetun päämäärän vastaanottamiseksi ja sen välttämättömyyden sisäistämiseksi. Kutsun tällaista käsitystä naiiviksi rationaalisuudeksi.

Näitä epäpoliittisen politiikan teorioita arvosteli mm. Antonio Gramsci Vankilavivkoissaan. Hän näki niiden edustamassa marxismissa ahtaan positivistisesti ymmärrettyä sosiologiaa, metafysiikka – mekaanista materialismia sekä terveelle järjelle ominaista dogmatismia.

Näyttää kuitenkin siltä, että naiivin rationalismin käsite ei ole riittävä takamaan humanististen päämäärien toteutumista, pikemminkin se voi vaikeuttaa niiden toteuttamista.

Sosialismin rakentamisen käytännössä on edellämainitun naiivin rationaalisuuden piirteitä kuitenkin ollut nähtävissä. Esimerkiksi 50-luvun Puolassa so-

sialismi käsitettiin mekaaniseksi historian laiksi. Ja näin käsitetyssä sosialismissa ikäänkuin automaattisesti yksilöiden ja yhteiskunnallisten ryhmien edut samaistuvat. Empiirisesti tämä samastuminen toteutuu sosialistisen valtion edussa.

Tuon käytännön taustalla oli nähtävissä 50-luvulla yleinen doktriini joka piti yhteiskuntakehityksen perusristiriitana taistelua uuden ja vanhan välillä. Sosialistisen valtion katsottiin edustavan uutta ja yhteiskunnan kansalaisineen katsottiin edustavan vanhaa. Näinollen oli valtion asemaa lujitettava, nimenomaan sille kuului päämäärien asettaminen; niiden toteuttamisessa taas nähtiin ratkaisevaksi valtion tietoisien politiikan merkitys.

Yksityisen ja yhteiskunnan edun ykseyden oli määrä näkyä työväenluokan aineellisen elintason nousuna, mitä ei kuitenkaan vakuuttavassa määrin tapahtunut. – Kävi niin että pikemminkin niukkuutta jaettiin suhteellisen tasarvoisesti. Sitä vastoin tapahtui tasoittumista opiskelu-, työ- ja yhteiskunnallisen etenemisen mahdollisuuksissa. Juuri tämä pitikin yllä uskoa sosialistisen kulttuurin arvoihin.

Puolan vuoden 1956 kriisi, jolloin kymmenet tuhannet työläiset nousivat puolustamaan etujaan ja vaatimaan itsehallintoelimelleen todellisia vaikutusmahdollisuuksia, heijastui myös siihen, miten sosialismia alettiin luonnehtia.

Samaan aikaan alettiin kansainvälisessä kommunismissa liikkeessä käsitellä maailmanjärjestelmien rinnakkainolo suhteellisen pitkäksi historialliseksi kaudeksi. Samalla tulkinnot siitä, että sosialismi toteutuisi jonkin automaattisen ylihistoriallisen lain vaikutuksesta romahtivat.

Myös nämä asetelmat vaikuttivat siihen, mitä sisältöä sosialismille haluttiin antaa. Niinpä vuoden -56 jälkeen ta-

voitteenksi asetettiin entistä selkeämmin kansan aineellisen elintason kohottaminen. Se näkyi mm. tunnuksesta kapitalismin voittamisesta taloudellisessa kilpailussa. Uudenlaista sisältöä sosialismille toi myös suuntaus taloudellisen ja yhteiskunnallisen demokratian lisäämiseen, kansalaisten itsehallinnollisten elinten muodostamiseen ja niiden merkityksen lisäämiseen. Tämä merkitsi tietynlaista välillä unohduksiin jääneiden sosialismin ihanteiden uutta esiintuloa. Myös subjektiivisella tasolla alettiin sosialismi jälleen nähdä enemmän ihmisten oman aktiivisuuden ja toiminnan kuin persoonattoman, anonyymin historian lain aikaansaannoksena.

Täysin ongelmattomaa ei uuden suunnituksen läpivienti kuitenkaan ollut, työläisten katsottiin voivan parhaiten lujittaa tätä uutta sisältöä työskentelmällä hyvin ja tunnollisesti talouden keskuksen suunnitelman toteuttamiseksi. Tuon suunnitelman rationaalisuuteen oli vain uskottava, sillä yksityisen ihmisen oli vaikea käsittää suunnitelman kokonaisuutta. Käytännössä työläisen osaksi tuli siten odottaa tuloksia hyvin tehdystä työstä – toiselta puolen hyvinvointi ja sen kasvu kuitenkin koettiin pääasiassa valtion hyväntekeväisyydeksi, mikä aienne onkin Puolassa piintynyt hyvin voimakkaasti kansalaisten tajuntaan.

Tätä eräänlaista ristiriitatilannetta tutkiessa nousee väistämättä esiin kysymys työläisen ja työväenluokan asemasta. Näyttää nimittäin siltä, että yksityisomistuksen lakkauttaminen kyllä poistaa kapitalistisen tuotantotavan risti riitoja, mutta jättää jäljelle työläisen kannalta periaatteellisen ongelman, joka vaatii ratkaisua erikseen. Toisaalta, hien työläinen sosialismissa on hallitsevan luokan jäsen, toisaalta hän, vaikkakin tuotantovälineiden omistajana, tekee palkkatyötä, on toteuttajana.

Työläinen siis esiintyy kahdessa roo-

lissa samanaikaisesti ja näyttääkin siltä, että näiden roolien konkreettinen järjestäminen ja suhteuttaminen toisiinsa on yksi keskeisimpiä kysymyksiä sosialismin teoriassa yleensäkin.

60-luvun Puolassa tämä tilanne ratkaistiin työläisen kaksinaisrooliin ensimmäisen puolen hyväksi. Lyhyen kauden jälkeen työläisten laaja itsehallintojärjestelmä purettiin. Tätä demokratian kaventamista pidettiin välttämättömänä hintana taloudelliselle kasvulle. Valtio ikäänkuin imi itseensä työläisten itsehallinnon. Juuri tuolloin kehittyivät erilaiset "aineellisten kannusteiden" konseptit, jotka täyttäessään taloudellisen rationaalisuuden kriteerit kuitenkin tosiasiallisesti ajoivat työväenluokan palkkatyöläisen rooliin. Yksityisen työläisen tavoitteeksi tuli käytännössä palkkatulon maksimointi. Tätä taustaa vasten voitaneekin nähdä Puolan työläisten protesti vuonna 1970. Sen pyrkimys oli jälleen palauttaa voimaan humanistinen rationaalisuus demokratian laajentamisen kautta. Näin voitane sanoa siitäkin huolimatta, että protestin välitön syy oli aineellisten elinolojen huononeminen. Tietynä edistysaskeleena humanistisen rationaalisuuden suuntaan voitane pitää konsultaatioperiaatteen hyväksymistä ts. puolue ja hallitus käyvät konsultaatiota kansan kanssa.

70-luvun yhteiskunnallisia oloja järjestettäessä Puolassa ei haluttu turvautua 50-luvun kokemusten valossa pahamaineiseen elämän ideologisointiin, jolloin kaikki toimenpiteet perustettiin kommunistiselle ideologialle. Tuolloinhan oli sosialistisen ideologian nimissä mekaanisesti siirretty esim. kollektivisoinnin aate käytäntöön piittaamatta toimenpiteen inhimillisistä yhteiskunnallisista kustannuksista. Samoin oli 50-luvulla laajassa mitassa lakkautettu monet pienteollisuuden ja käsityöläisyyden muodot, joita nyt pyritään palautta-

maan maan taloudellisen tilanteen elvyttämiseksi.

56-luvun ideologisessa ajattelussa sosialismi nähtiin laadullisesti valmiiksi ja kehitys nähtiin vain määrälliseksi. Laadun riitti määrittämään tuotantovälineiden valtiollinen omistus.

Tätä ideologisointia pyrittiin 70-luvulla välttämään ottamalla askel pragmatismiin suuntaan. Luovuttiin mm. tasa-arvon vaatimuksesta ja tulorojen annettiin kasvaa – kuten osoitautui, jopa absurdeihin mittasuhteisiin. Tämä paljastui vuoden 1980 kriisin yhteydessä. 1970-luvulla saavutettu taloudellinen kasvu ei kuitenkaan merkinnyt työtätekevien aineellisten elinolojen parantumista. Jälleen kerran työläisten protestilla oli sama aineellinen perustansa.

Tämä Puolan yhteiskunnallis-poliittisten kriisien toistuminen lähes säännöllisin välein paneekin kysymään, onko yleisimmin esitetty selitys tehdyistä virheistä ja konkreettisten henkilöiden vastuusta riittävä. Sitä paitsi, jo pelkkä virheen käsitekin sosialismissa taloudessa odottaa edelleen tarkkaa määrittelyä. – Ja lisäksi; eikö ”virheistä” ole voitu ottaa kestävää oppia.

Tuntuukin, että kriisien syytä olisi etsittävä toisenlaisen, rakenteellisen tarkastelutavan kautta. Sen puitteissa avautuu mielestäni koko edellä tarkasteltu ongelmisto uudella tavalla. Tämä rakenteellinen tarkastelulupa edellyttää luopumista siitä usein esitetystä ajatuksesta, että sosialismin rakentamisen konkreetit päämäärät on annettu yhdessä sosialististen omistussuhteiden voimaansaattamisen kanssa.

Jos näin ajatellaan, jää kysymys työväenluokan osallistumisesta syrjään – ei tarvita osallistumista eikä eri näkökantojen koettelua, tarvitaan vain toteuttamista. Tällöin esim. talouspolitiikassa ajaudutaan luonteeltaan teknologiseen

toimintaan, eli sellaiseen, jossa toiminnan (tuotannon) suorittaja ei ole subjekti, vaan objekti, hän on päämäärien saavuttamisen välikappale, päämäärien, jotka ovat jo ennalta annettut, eivät hänen osanotollaan asetetut. Juuri tätä hän Gramscikin kritikoi. Kuitenkin käytäntö Puolassa 70-luvulla sai selvästi ylläkuvaattuja piirteitä.

Tästä on mielestäni selvänä todisteenä työläisten protesti viime vuoden elokuussa. Tuon protestin mielenkiintoisimpia ongelmia on epäilemättä kysymys vapaan ammattiliiton tunnuksen nousemisesta päävaatimukseksi. Tämän imperialismiin keskuksissa muotoillun tunnuksen saamassa miljoonien työläisten kannatuksessa ei mielestäni kuitenkaan ollut ensisijaisesti kyse imperialismiin kyvystä harhauttaa näin laajoja työläisjoukkoja. Jos ongelmat on oikein ratkaistu sosialismi ei todellakaan tarvitse ammattijärjestöjä, jotka taistelevat hallitusvaltaa vastaan ja ulosmittaavat siltä sen, mitä haluavat saada jäsenilleen – se ei tunne eikä tarvitse tätä kapitalismin oloissa ainoata oikeata ammattiliitoperiaatetta, sillä silloin sen toiminnan periaatteet nousevat työväenluokan eduista.

Se, että Puolan työväenluokka laajasti antoi ja antaa tukensa tällaiselle liikkeelle kuvastanee pikemminkin sitä, että se kuvitteli ja koki asemansa samantyyppiseksi kuin valtiokapitalismia vastaan taisteleva työväenluokka. Puolassa onkin arveltu tämän piirteen olleen suurimman, vuoden -80 tapahtumia vuoden -56 tapahtumista erottavan tekijän. V.-56 nimittäin oli protestovien työläisten päätunnuksena heidän omien itshallinnollisten elintensä ja neuvostojensa palauttaminen heidän todelliseksi tahdon ilmaisuuden ja sen toteuttamisen välineiksi. Tuollainen vaatimus on mielestäni täysin sopusoinnussa Marxin käsityksen kanssa proletariaatin

diktatuurin toimintaperiaatteesta. Samoin on Puolassa pessimistisimpänä vuoden -80 tapahtumissa pidetty sitä, että nyt eivät työläiset enää uskoneet (juuri tätä todistaa heidän uusi päävaatimuksensa) tahtonsa toteutuvan muutoin kuin taistelemalla hallitustaan vastaan.

Esittämäni rakenteellinen tarkastelutapa siis hylkää edellä mainitun naiivin rationalisuuden teorit. Näyttää nimittäin siltä, että todellisuutta vastaa enemmän se käsitys, joka pitää nk. yleisyhteiskunnallisen edun *muovautumisen prosessia* erilaisten, joskus vastakkaisenkin, luokkien, kerrostumien ja ihmisryhmien etujen toisiinsatormäämisinä ja yhteensovittamisena kyseisen maan konkreettishistoriallisten kehitystehtojen vallitessa. Tämä näkökanta, samalla kun se pitää yhteiskunnan päämäärien muovautumista jatkuvana prosessina, korostaa myös osallistumista periaatteellisesti aivan eri tavalla kuin edellä kuvattu, eräänlainen automaattiteoria.

Mielestäni aiemmin kuvaamallani naiviilla rationalismilla on kaksi lähdettä:

1. Se pitää sosialismia jo sellaisenaan ja kokonaisuudessaan korkeimpana ja edistyneimpänä yhteiskuntamuodostumana. Tällöin sosialismin lainmukaisuudet määritellään abstraktisti ja irlaan maan konkreetista historiasta. Näin myös tehdyt virheet luonnollisesti nähdään vain seurauksiksi kyvyttömyydestä tietoisesti seurata näitä "lakeja". Samalla myös yhteiskunnallisten prosessien konkreetti erittely voidaan sivuuttaa.

2. Se käsittää socialistisen tuotannon ja koko yhteiskunnan päämäärät annetuiksi hetkellä, jolloin tuotantovälineet on otettu yhteiskunnan haltuun. Se näkee tarpeiden tyydyttämisen automaattisena prosessina, eikä näe sitä, että tosiasiassa joudutaan tekemään päätöksiä siitä, mitkä tarpeet halutaan tyydyttää ja

mitä uusia tarpeita halutaan tuottaa. Kysymys on siis todellisuudessa päätöksistä ja valinnoista, joilla on poliittinen luonne ja joita ei voida vain objektiivisesti johtaa.

Poiketen naiivin rationaalisuuden käsityksistä tulisi mielestäni jokaista yhteiskuntaa tarkastella tiettyinä, omana rakenteenaan, jossa vallitsevat omat systeemyhteytensä. Niinpä socialistisen yhteiskunnan kehitystäkin voitaisiin pitää pikemminkin yhteiskunnan sisäisten, eri ihmisryhmien välisten konfliktien, kuin anonyymien historian lain tai ihmisluonteen aikaansaamana. Näihin konflikteihin toki sisältyy uuden laadullisen rakenteen ja systeemin syntymisen mahdollisuus, mutta vain mahdollisuus.

Tämän konfliktiajatuksen taustalla on käsitys siitä, että Engels puhuessaan hyppäyksestä välttämättömyyden valtakunnasta vapauden valtakuntaan ja yhteiskunnan kehityslakien tietoisesta hyväksikäytöstä ei tarkoittanut yksilön ja kollektiivin etujen identtisyttä, vaan pikemminkin vain mahdollisuutta niiden välisten rakenteellisten konfliktien väistymiseen.

Tuntuu siis olevan mahdotonta määritellä socialistisen yhteiskunnan konkreettisia, poliittisia ja taloudellisia päämääriä todellisuuden tai historian objektiivisista ominaisuuksista käsin – ehkä ylipäätään määritellä niitä puhtaan teieteellisesti. Lähtökohdaksi olisi otettava myös kansanjoukkojen itsensä ilmaiseva tahto. Jos tulkitsemme tätä tahtoa Puolan kriisien historian valossa, näyttää tuo tahto kiteytyvän ensinnäkin työn ihmisten arvon kohottamiseen ja aineellisen hyvinvoinnin takaamiseen, toiseksi näiden arvojen yhdistämiseen ratkaisemalla se kaksinaistilanne, jossa työläinen on sekä palkkatyöläinen että tuotantovälineet omistavan hallitsevan luokan jäsen. Nähdäkseni nämä aspektit ovat aina olleet esillä Puolan yhteiskun-

nallisissa kriiseissä maan sosiaalisen kehityksen kaudella, juuri siksi pidän niiden tutkimista tärkeänä. Puolassa on näihin ongelmiin keskittyneessä viimeaikaisessa keskustelussa pyritty liittämään nk. yhteiskunnallisen edun määrittelyä ja sosialismin päämäärien muuttamista koskevat ongelmat proletariaatin diktatuurin lujittamisen kysymyksiin. Työläisjoukkojen ilmaiseman tahdon toteutumisen näkökulmasta on tässä yhteydessä korostettu mm. seuraavia аспектеja: a) proletariaatin diktatuurin taloudellinen perusta on työläisten itsehallinto, vapaiden tuottajien yhteenliittymä, b) tämä diktatuuri yhdistää välittömän ja välillisen, taloudellisen ja poliittisen demokratian muodot edustuksellisen järjestelmän ansiosta systemi-kokonaisuudeksi, c) kaikkien edustajien ja virkamiesten kutsumis- ja poistumisperiaate edellyttää taloudellisen ja poliittisen elämän avoimuutta yhteiskunnassa, d) edellämainitusta periaatteesta seuraa kaikkien edustajien ja virkamiesten alistuminen valitsijoilleen ja heidän vastuullisuutensa näiden edessä. Tunnetusti korosti myös Marx näitä piirteitä, hänellehän proletariaatin diktatuuri merkitsi hallitsevaksi luokaksi järjestäytyneen työväenluokan liikettä kohti yhä täydellisempää itsehallintoa.

Mielestäni on välttämättä ratkaistava sosialismin sisällön määrittelyn ja sen päämäärien asettelun sekä niihin vaikuttamisen konkreettiset tehtävät. Konkreettisella tasolla tämä liittyy päätöksentekoon mm. siitä, miten kansan-

tulo jaetaan kulutus- ja kasaantumisvarantojen kesken, minkälainen taloudellisen kasvun ohjelma otetaan toteutettavaksi sekä siitä, miten rakennetaan yksityistä ja yleistä etua välittävät kategoriat.

Viimeksimainittu puolestaan näyttää olevan luotavissa vain socialistisen yrityksen edun määrittelyn kautta. Tämän sosialismin taloudellisen rationaalisuuden keskeisiin ongelmiin kuuluvan kysymyksen menestyksellinen ratkaisu tuntuu nyt Puolassa nostavan esiin seuraavan vaatimuksen: socialistisen kulttuurin keskeisen kategorian tulee olla taloudellinen demokratia. Sen ratkaisella tavalla parempi järjestäminen verrattuna 70-lukuun on sitä paitsi tänään puhtaasti taloudellinen välttämättömyys.

Mutta taloudellista demokratiaa, ja valvontaa ei tarvita vain välttämättömänä teknologisenä lisänä socialistisen kansantalouden toiminnassa. Yksityisten työntekijöiden aktiivinen osallistuminen yhteiskunnalliseen kokonaisprosessiin on edellytys sille, että jokaisen yksilön yhteiskunnallinen olemus kirkastuisi välittömästi hänelle itselleen, kuten Marx ja Engels käsittivät sosialismissa tapahtuvan. Lenin puolestaan näki että työväenluokan puolue voi – ja sen tulee – nivoa yhteen kansanjoukkojen ilmaiseman tahdon ja yhteiskunnan uusintamisen aineelliset vaateet – hänelle puolue oli tärkein kansalaisten suostuttaman valtion valvonnan väline.

Puolan talouden toimintaperiaatteista 1970-luvulla

ILKKA ALMONKARI

Tämän päivän Puola ei voi palata vanhaan. Vuoden 1980 elokuun tapahtumat ovat merkinneet päätepistettä eräälle ajattelun ja toiminnan tyyliille, joka on muodostunut Puolassa vähitellen sosialismin rakentamisen alkuvaiheista lähtien.

Tänään, yli vuoden kuluttua elokuusta -80, voimme todeta, ettei paljoakaan ole vielä saavutettu pyrkimyksissä luoda maahan vakaat ja rauhalliset olot. Taloudellinen kriisi syvenee, poliittiset ja yhteiskunnalliset kriisit kehittyvät huipentumasta toiseen, olojen epävakaisuus leviää yhä uusille aloille. Kriisin ratkaisu on antanut odottaa itseään.

Suomalaisen vallankumouksellisen liikkeen kannalta tuntuu olevan hyödyllisempää tutkia Puolan kriisiin johtaneita syitä ja lisätä siten tietojaan sosialismin rakentamisen kokemuksista kuin esittää omia ratkaisumallejaan ja reseptejään tuolle maalle ja sen kansalle.

Tässä kirjoituksessa pyrin esittelemään niitä ajatuksia ja tutkimustuloksia, joita puolalaisessa kriisin puhkeamisen jälkeisessä taloustieteellisessä keskustelussa on tuotu esiin. Ennen muuta keskitytään Puolassa vallinneen talouden suunnittelu- ja johtamisjärjestelmän

pääpiirteiden esittelyyn jotta kävisi selväksi jo ennen Puolan poliittisen avoimen kriisin puhkeamista vallinneen taloudellis-yhteiskunnallisen kriisikehityksen luonne ja syvyys. Jos jäljempänä kymmeneksi kohdaksi kootut ajatukset vaikuttavat "puhtaan" taloustieteellisiltä, johtuu se siitä, että puolalaiset taloustieteilijät ovat kriisianalyseissaan harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta keskittyneet nimenomaan taloudellisiin ilmiöihin.

Puolalainen viikkolehti Zycie Gospodarcze (Talouselämä) kirjoitti ja vuoden -80 lopulla Puolan talouden suunnittelu- ja johtamisjärjestelmästä: "Tämän järjestelmän toimintaperiaatteet ja siinä johtavilla paikoilla olevien ihmisten käyttäytymismuodot olivat kolmenkymmenen vuoden ajan lähes täysin muuttumattomat. Saatoimme havaita keskusjohtoisten päätöksentekijöiden ammatillisen pätevyyden rajallisuuden, todellisen neuvonantajajärjestelmän puutteen, sen että julkiseen tietoisuuteen ei päästetty riippumattomia mielipiteitä tai arvioita sekä nk. renkitaloustieteilijöiden vahvistaman yliuskon omaan erehtymättömyyteensä."

Tämä hieman karrikoituun muotoon

laadittu arvio pitää yhtä noin puoli vuotta myöhemmin PYTP:n ylimääri- sessä 9. edustajakokouksessa tehdyn ar- vion kanssa. Tuolloin puhunut toveri Stanislav Kania nimittäin totesi Puolan sosialismin aikaisten neljän (vuosina -56, -68, -70 ja -80) kriisin perussyynä olleen valtion huippujohdon tekemät virheet, mikä oli aina saanut työväen- luokan oikeutetusti nousemaan heidän etujensa vastaista politiikkaa vastaan. Kania totesi virheiden syntyneen puolueen keskuskomiteassa ja sen poliittisessa toimikunnassa, levinneen sieltä valtion toimintaan ja puolueen piirita- solle aiheuttaen siten näiden elinten erkaantumisen marxismi-leninismin pe- riaatteista. Tähän arvioon tukeutuen määritteli Kania puolalaisen yhteiskun- nan sosialistisen uudistamisen merkitse- vän ensinnäkin: sosialististen periaattei- den voimaan saattaminen valtion toi- minnassa, toiseksi: leniniläisten puolue- elämän normien palauttaminen kun- niaan puolueessa.

Talouden ja yhteiskunnan syvään kriisiin johtaneen kehityksen syistä on esitetty useita käsityksiä. Talouden ja ta- louspolitiikan alueella on useimmiten nähty suurimpia virheitä tehdyn seuraavilla lohkoilla: investointipolitiikassa, suunnittelussa ja talouden johtamisessa, hinta- ja palkkapolitiikassa, talouselä- män ja maan poliittisen johdon valin- nassa. On myös esitetty, että jokin näistä osa-alueista olisi ollut ratkaisevin syy kriisin puhkeamiseen. Tuntuu kuiten- kin siltä, että noiden osa-alueiden tutki- minen tuo esille vain tiettyjä osatotuuk- sia kriisin koko todellisuudesta, mutta ettei yksikään näistä osatotuuksista sel- laisenaan riitä selitykseksi. Laajimmalle näyttää Puolassa käydyssä keskustelussa levinneen käsitys, jonka mukaan talou- den hallinto on ollut sangen tehotonta ja että tarvitaan sellaisia rakenteellisia muutoksia tuon hallinnon molemmissa

(suunnittelu ja johtaminen) alajärjestel- missä, jotka kohottavat ratkaisevasti sen tehokkuutta ja kykyä reagoida sekä kan- sallisiin että maailmantalouden olosuh- teiden muutoksiin.

Talouden suunnittelu- ja johtamisjär- jestelmän uudistamista pidetäänkin yleisesti edellytyksenä tulosten saavutta- miselle pitemmällä tähtäyksellä Puolan taloudessa. Se on myös keskeisintä suunnitteilla olevassan talousreformissa. Entä mikä sitten on ollut luonteen- omaista aikaisemmassa, tehottomaksi osoittautuneessa suunnittelu- ja johta- misjärjestelmässä sekä vallinneessa ajat- telun ja toiminnan kulttuurissa laajem- minkin?

1. Tuottavien alojen kehitystä on pi- detty ns. tuottamattomien alojen kehi- tystä tärkeämpänä. Tämä ajattelu on perustunut käsitykseen, jonka mukaan uusi arvo, kansantulo, sekä siten myös kulutusvaranto tuotetaan vain ns. aineellisessa tuotannossa. Paneutumatta lähemmin tässä yhteydessä puheena olevan kysymyksen monimutkaiseen ja hienosyiseen olemukseen haluan osoit- ta, kuinka kohtalokasta voi olla yksi- selitteisen ja johdonmukaisen etusijan antaminen aineelliselle tuotannolle. Sel- västi tämä näkyy, kun tarkastelemme palveluja edelläkuvatun ajatusrakennel- man valossa.

Palvelut jaetaan sosialismin taloustie- teessä tuottaviin ja tuottamattomiin. Puolalainen tilastotieteen pieni tieto- sanakirja määrittelee seuraavan tapaan: "Tuottamattomat, ei-aineelliset, palve- lut ovat yhtä kuin koko aineellisen tuotannon ulkopuolella oleva toiminta (asuntotuotanto, sivistys, tiede, kulttuu- ri, terveydenhuolto, sosiaaliavustukset jne). Tuottamattomien palvelujen tuot- taminen lasketaan tuottamattomaan työhön." Kun siis nämä alat jo määritel- män mukaan ovat uuden arvon ja kan- santulon tuotannon ulkopuolella ja kan-

santalouden tavoitteena on juuri kansantalouden kasvuvauhdin, kuten Puolassa oli asian laita, maksimointi, ovat edellytykset valmiina asuntopulalle, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tason las- kulle. Ja näin on Puolassa tapahtunut.

Tosiasiassa kuitenkin tuottamattomat alat luovat edellytyksiä tuottavien alojen kehitykselle ja palvelevat niitä. Näin on paitsi erilaisten sosiaalisten varantojen myös yhä enenevässä määrin tieteen ja kulttuurin kohdalla.

2. On lähdetty käsityksestä, jonka mukaan tuotantovälineiden tuotannon kasvuvauhdin on aina oltava kulutustavaroiden tuotannon kasvuvauhtia korkeampi. Samoin on tämän ajattelutavan mukaan raskaan teollisuuden kasvettava kevyttä teollisuutta nopeammin. Tällä on haluttu turvata edellytykset kansantalouden nopealle kasvuille sekä taata sosialistisen valtion turvallisuus. Sosia- listisin taloustieteen kehitys ja eri sosia- lististen maiden kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet, ettei tämä asia ole yksinkertainen, vaan riippuvainen so- sialistisen teollisuuden ja kansantalou- den kehitystasosta sekä ennen muuta kehitystavoitteista.

Ongelmia onkin Puolassa tältä osin aiheuttanut se, että edellä kuvatu- n kal- taiset käsitykset ovat olleet talouspoliti- kassa vallitsevia, vaikka tieteen alueella niiden yksipuolisuus on jo kauan sitten todettu.

3. Edellisestä kohdasta seuraava, kan- santalouden kasaantumisvarantojen no- peutetun kasvun vaatimus edellyttää, että reaali-palkat nousevat hitaammin kuin työn tuottavuus. Näin on Puolassa myös tapahtunut täysin riippumatta si- tä, että kansalaisten rahatulot ovat kas- vaneet kulutustavaroiden tarjontaa no- peammin.

4. Osoittautui täysin mahdottomaksi ylläpitää kansantalouden tasapaino edellämainittujen, usein vielä mekaani-

sesti ymmärrettyjen, periaatteiden avul- la. Niiden luomissa olosuhteissa näyttää nopeutettu taloudellinen kasvu väistä- mättä johtavan epätasapainoon.

Puolan 70-luvulla toteuttama nopeu- tetun talouskasvun politiikka perustui alunperin myös huomattavien uudistus- ten toteuttamiseen talouden johtamises- sa ja suunnittelussa, mutta pääosiltaan vuoden 1972 tienoille ajoittuneen nk. hiiliboomin aikaansaaman Puolan ta- louden kasvuvauhdin nopeutumisen myötä niistä luovuttiin ja virallisesti to- dettiin, että vanhoillakin (60-luvulta pe- räisin olevilla) menetelmillä voidaan päästä hyviin tuloksiin. Olisikin mielen- kiintoista tutkia, missä määrin 70-luvun alkuun suunnitellut uudistukset olisivat voineet estää tai ainakin heikentää krii- sikehitystä. Selvää nimittäin on, että nyt valmisteltavassa talousuudistuksessa on runsaasti työtä juuri 70-luvun vääristy- mien korjaamisessa.

On mielenkiintoista havaita, että ta- louden syvään epätasapainoon johta- neet rakennepolitiikan virheet eivät suinkaan syntyneet jonkin tietyn teorian johdonmukaisen toteuttamisen tulokse- na. Pikemminkin on vääristymien syn- tymisen taustalla nähtävä eri tuotan- nonalojen ja talousalueiden välinen köyden veto ja suoranainen voimapoliti- tiikka taloudellisia voimavaroja jaetta- essa. Vahvimpien alojen ja alueiden edustajien keskeinen asema päätöksen- tekokoneistossa sekä lisäksi partikula- rismia että vaikeutti huomattavasti ta- louspolitiikan demokraattista valvontaa.

5. Näissä oloissa ei markkinahintojen useiden taloustieteilijöiden mielestä tarvitse tasata kysynnän ja tarjonnan suh- detta, eikä niiden myöskään tarvitse hei- jastaa eri tuotannon tekijöiden niuk- kuutta. Näin ollen eivät markkinahin- nat ole todellisia, vaan fiktiivisiä, erilai- sille preferensseille alistettuja osoitti- mia. Talousongelmia on Puolassa erityi-

sesti lisännyt se, etteivät tuotantoväli-
neiden ja raaka-aineiden hinnat ole hei-
jastaneet niiden todellisia arvoja, vaan
ovat olleet huomattavasti niitä alhai-
sempia. Siksi näiden arvojen ja yhteis-
kunnassa kulutetun työn tehokaan ja
säästäväisen käytön katsottu vaikeutu-
neen huomattavasti eikä sillä siten näh-
dä olleen kannustimia.

6. Tosiasiallinen hintojen sekavuus
(useiden tavaroiden markkinahinnat ei-
vät kerro juuri mitään todellisista tuo-
tantokustannuksista) on aiheuttanut
vaikeuksia taloudellisessa päätöksen-
teossa. Tuollaisissa oloissa ei nimittäin
yrityksen kannattavuuden toteaminen
ole helppoa, eikä kannattavuus ole pää-
töksenteon kriteeri. Se ei myöskään ole
perustana tehtäessä arviota yrityksen ta-
loudellisen toiminnan tuloksista. Tä-
män ongelmavyöhydin selvittämistä pi-
detäänkin yhtenä talousuudistuksen tar-
peimmista tehtävistä.

7. Palkkarakenne on suurelta osal-
laan ollut sidoksissa kasvutavoitteiden
ensisijaisuuksiin ja välittömiin tehtä-
viin. Näin se on usein joutunut räike-
äänkin ristiriitaan työvoiman koulutus-
tason, ammattitaidon ja muiden laadul-
listen tekijöiden kanssa. Pääasiassa
palkkarakenne on suosinut työn määräl-
lisiä tuloksia yli sen laadullisten kritee-
reiden. Palkkakysymys on yhteydessä
myös ensimmäisessä kohdassa mainit-
tuun tuottavien alojen ensisijaisuuteen
ja usein on saman koulutuksen ja am-
mattitaidon omaavan, samaa sukupuol-
ta olevan ja samaa työtä tekevän työnte-
kijän palkka huomattavasti korkeampi
tuottaviin aloihin kuuluvilla aloilla
kuin tuottamattomilla aloilla (siis mm.
kulttuuri, terveydenhuolto, tiede).
Tämä on usein nähty keskeisenä syynä
työntekevien työmotivaation laskua
tutkittaessa.

8. Epärationalinen hinta- ja palkka-
rakenne eli siis keskeisten tuotannon-

tekijöiden vääristynyt arvostus käytän-
nössä sulkee pois mahdollisuuden käyt-
tää kannattavuusharkintaa perusteena
päättöksenteolle eri tasoilla. Näin vallit-
see räikeä ristiriita pitkälle kehittyneen
taloudellisen laskennan (hieman yksin-
kertaistaen siinä on kyse panosten ja tu-
lostien vertaamisesta) teorian ja epäto-
dellisen ja voluntaristisen taloudellisen
päättöksentekokäytännön välillä.

9. Selvästi muotoillun talouden mak-
roskaalan päämäärien hierarkian puute
ja sellaisen yhteiskunnallistaloudellisen
mekanismin puute, joka liittäisi inves-
tointivarojen suuntaamisen ja käytön
koko yhteiskunnan tavoitteiden järjes-
telmään, on aiheuttanut tilanteen jossa
erilaiset hallinnolliset päätöksenteko-
mekanismit voimakkaan partikulaari-
sen paineen alla muodostuvat mielival-
taisten, talouden epätasapainoa ja jänni-
tystiloja lisäävien päätösten teon kes-
kuksiksi.

10. Talouden keskusjohtojärjestel-
mästä oli tullut yksityiskohtaisiin mää-
räyksiin ja tehtäviin perustuva mekanis-
mi, jossa tehtävät ja niiden täyttäminen
olivat taloudellisen toiminnan arvioin-
nin peruskriteeri ja työntekijöiden hen-
kilökohtaisen motivaation perusta.
Suunnitelmaa, juuri tuollaista ylhäältä
tulevien määräysten kokoelmaa, alettiin
pitää vankkumattomana lakina, ja yksi-
tyisen työläisten samoin kuin työkollektiivien tehtävät rajoittuivat normien
täyttämiseen annettujen ohjeiden mu-
kaan. Tällainen järjestelmä on ymmär-
rettävästi kykenemättömän hyödyntämään
alhaalta tulevaa aloitteellisuutta, inno-
vatio ei kuulu sen ominaispiirteisiin.

Näillä kaikilla luetelluilla piirteillä
Puolan kansantalouden suunnittelu- ja
johtamiskäytännössä näyttää olevan
yksi yhteinen piirre, samalla kun ne
tuntuvat olevan sen seurausta. Niistä
näkyy että politiikan etusija talouteen
nähdessä on absolutisoitu.

Tällaisella talouden ja politiikan suhteella on toki ollut tietyt perusteet aikana jolloin on käyty avointa taistelua vallasta ja sosialismin saavutusten turvaamisesta.

Puolan konkreettisissa oloissa, jolloin puuttuivat tehokkuuskriteerit, politiikan ylikorostettu ja yksipuolisesti ymmärretty asema talouteen nähden avasi täydet mahdollisuudet mielivaltaisille päätöksille joiden ainoana kriteerinä olivat maan johtajien subjektiiviset toiveet ja kuvitelmat. Juuri näin syntyi tunnus Toisesta Puolasta, jonka oli määrä saavuttaa Länsi-Euroopan kehittyneimmät maat ja jopa ohittaa ne muuttamassa vuodessa taloudellisen kehityksen alueella.

Kuvatun kaltaisesta politiikan ja talouden välisestä suhteesta johtuen muodostuivat myös yksityisen kansalaisen ja koko yhteiskunnan väliset suhteet yksipuolisiksi. Kun maalla oli itseään erehdyttömänä pitämä johto, joka hallitsi tuotantovälineitä ja ideologista koneis-

toa tuloksena oli, että se näin otti myös yksilöiden kohtalot ja vastuun niistä kannettavakseen. Yksilön suunnasta katsottuna alkoi siis yhä enemmän näyttää siltä, että valtaa käyttävä valtion johto asettaa yhteiskunnalle päämäärät ja yksityisen kansalaisen tehtäväksi jäädä vain toteuttamaan parhaalla mahdollisella tavalla hänestä riippumatta asetetut tehtävät.

Sikäli oli Puolan talouden kriisi väistämätön, että maan talouspolitiikassa ei tehty ratkaisevia muutoksia edes hetkellä, jolloin ekstensiivisen talouskasvun edellytykset vuoden 1978 tienoilla ehtyivät. Tuolloin päättyi länsilainojen virta ja oli määrä alkaa niiden takaisinmaksu – samalla silloin otettiin viimeiset työvoimareservit käyttöön. Miten olisivat Puolan tuolloisen johdon radikaalit toimet tämän yleisesti tiedossa olleen tilanteen ratkaisemiseksi estäneet kriisiä kehittymästä yhteiskunnalliseksi ja poliittiseksi katastrofiksi, sitä emme voi tietää.

Marxismien luonteesta – pikapiirtoja DDR-läisestä filosofisesta keskustelusta

RETO HALME

MERJA HALME

Tämän artikkelin tarkoituksena on välittää suomalaiseseen keskusteluun eräitä DDR:n filosofisen keskustelun piirteitä ja johtopäätöksiä, joilla aattaisi olla merkitystä Suomen nykyisessä tilanteessa. Meidän kannaltamme on ehkä mielenkiintoisinta DDR:ssä suoritettu filosofian historian ja marxismien syntyhistorian tutkimus, joilla on pyritty ohittamaan kaavamainen tapa omaksua marxilaisuutta. Luonnollisesti keskustelun taustalla on nähtävä DDR:n oma, monien ongelmien ratkaisemisen kautta kulkenut historia ja ehkä tehdyn työn tuloksellisuuden eräänä osoituksena on jo DDR:n olemassaolo.

Olennaista on myös huomata, että marxismien ongelmien historiallista tarkastelutapaa ei DDR:ssä ole vaatineet vain eräät ysittäiset tutkijat, vaan koko puolue. Ja olennaista keskustelua onkin käyty ennen muuta siitä, mitä se sitten konkreettisesti merkitsee.

Historia logiikan perustana

DDR:n filosofisessa aikakauslehdessä Deutsche Zeitschrift für Philosophie (DZfPh) on sen perustamisesta saakka pyritty tekemään yhteenvetoja marxis-

min opiskelun kokemuksista ja etsitty hedelmällisiä suuntaviivoja tämän työn suorittamiselle. Mielestämme koko tämän työn laadukkaimpina kiteytyksinä voidaan pitää G. Stiehlerin ja H. Seidelin viime vuosien julkaisuja.

He painottavat, ettei marxilainen filosofia ole yleinen oppi olevaisesta. He katsovat, että filosofia on läpi koko historian olemukseltaan ollut tiettyjen luokkien tietoisuutta paikastaan ja tavoitteistaan historian prosessissa. Näin sen tehtävänä on aina ollut suhteuttaa kulloisetkin luokkataistelun ongelmat riittävään tietoisuuteen historiallisesta kokonaisprosessista.

Tältä näkökannalta on myös nykyään keskeinen ongelma säilyttää nykyisten yhteiskunnallisten prosessien analyysi orgaanisessa yhteydessä teoreettisiin pääperiaatteisiin. Muutoin lopputuloksena on abstrakti ja elämälle vieras tyhjä teoria ja sitä vastassa on hahmottumaton ja kaoottinen käytäntö.

Kuitenkin Stiehler ja Seidel painottavat, ettei ole mitään käytännöllisempää kuin tosi teoria, mutta elämänläheisyyden on synnyttävä teorian omasta rakenteesta, sitä ei saa tuoda siihen jälkikäteen tai sen ulkopuolelta. Siksi filoso-

fian ulkoiseen systematisointiin ei pidä kiinnittää niin valtavasti huomiota, vaan nykyinen marxilainen filosofia ja marxismi yleensä on johdettava ennen muuta niistä *ongelmista*, joita sen perustajat pyrkivät ratkaisemaan tutkiesaan työväenliikkeen kehittämisen tehtäviä. Marxismia ei tule opetella uskontunnustuksena tai kokoelmana faktoja, vaan vastauksena kysymyksiin, jotka ihmiskunnan *edistynein ajattelu* oli asettanut. Siksi on nykyistä huomattavasti selkeämmin kyettävä osoittamaan ne suuret linjat, jotka ovat johtaneet marxismin syntymiseen ja sen kehittymiseen. Marxismia siis koskee sama tehtävä kuin tiedettä ylipäätään: jonkin tieteen perusteellinen omaksuminenhan edellyttää nimenomaan niiden ongelmien tuntemista, joiden ratkaisuksi tuo tiede tai sen kehittynein teoria on luotu. On siis pystyttävä yhdistämään looginen ja historiallinen tarkastelu ja lähestymään marxismia se kehitystien kautta.¹

Vastikään ilmestyneissä filosofian historian luennoissaan Seidel kysyy, eikö meillä ole tärkeämpääkin tekemistä kuin perehtyä menneisyyteen. Ja hän vastaa, että epäilemättä on keskeisintä täyttää nykyhetken asettamat vaatimukset, mutta kuitenkin jokainen, joka haluaa tietoisesti luoda tulevaisuuttaan, on otettava huomioon menneisyys, josta nykyinen on syntynyt. Perspektiivintaju edellyttää historiatietoisuutta.²

Esitetyt ajatukset liittyvät välittömästi DDR-läisen pedagogiikan ongelmiin, mutta alkujaan ne on muotoillut Leninin tradition omaksumista koskeissa konseptioissaan, joita löytyy sekä hänen filosofisesta jäämistöstään (Filosofian vihkot) että hänen kirjoituksistaan mm. "Taistelevan materialismin merkityksestä" ja "Nuorisoliiton tehtävät". Näiden konseptioiden kehittelyä pidetään täällä hetkellä sekä Neuvostoliitossa että DDR:ssä eräänä ajankohtaisimmista tehtävistä.³

Nousevan porvariston perintö

Esitetty selkeä tehtävänasettelu on tuos vuosikymmenien kehityksestä, jonka kuluessa kypsempi marxismin ymmärtäminen kulkee rinnan DDR:n yhteiskunnallisen historian perusteellisemmän hahmottamisen kanssa.

1950-luvulla rakennettiin DDR:ssa sosialismin perusteet. Sosialistiseen kulttuurivallankumokseen liittyen käytiin DZiPh:ssa vuosina 1953–1957 intensiivinen, kolmattakymmentä puheenvuoroa käsittänyt keskustelu marxismin suhteesta Hegelin filosofiseen perintöön. Polemiikki käytiin puolueaktiivien ja demokraattis-antifasisisten sivistyneistön edustajien välillä. Tällä keskustelulla oli laaja yhteiskunnallinen merkitys, koska mainitun sivistyneistön käsityksissä heijastuivat laajojen demokraattisesti suuntautuneiden ja sosialismiin lojaalisti suhtautuneiden väestöosien katsomukset.

Fasisminvastaisessa taistelussa oli osa sivistyneistöä omaksunut tietyn historiallisen suhtautumisen yhteiskuntakehitykseen. DDR:n perustamisen jälkeisessä tilanteessa pyrittiin näistä lähtökohdista omaksumaan marxilaista maailmankatsomusta. Usein tuloksena kuitenkin oli entisen ajattelutavan perusteiden uudelleenarvioinnin asemesta historiallisen materialismin sulauttaminen siihen idealisoituun historismiin, jonka nouseva porvaristo oli aikanaan 1700- ja 1800-luvuilla luonut.

Ulkoisen sysäyksen keskustelulle antoi klassikkojen eräiden suhteellisen myöhään löytyneiden käsikirjoitusten julkaiseminen: Hegelin nuoruudentyöt, Marxin varhaiset kirjoitukset, Engelsin "Luonnon dialektiikka" sekä Leninin filosofinen jäämistö. Nämä teokset antoivat runsaasti aineistoa Hegelin filosofiselle arvioinnille.

Ennen keskustelun tarkempaa käsitte-

lyä, muutama sana taustaksi. Suurten porvarillisten vallankumousten (Englanti, Ranska) jälkeen porvarillinen yhteiskunta murtautui mahtavaan elämänvirtaansa, kahleistaan vapautuneen teollisuuden aallot seurasivat toistaan. Ja vasta tämä koko maailman itseensä ko-koava kapitalistisen tuotannon dynaaminen kehitys teki mahdolliseksi 'yhteiskunnallisen kehityksen luonnonlain' jäljittämisen. Vasta nyt voitiin yhteiskuntaelämää tarkastella kokonaisuutena, pyrkiä löytämään tuon kehityksen läpitunkeva 'substanssi'. Myös ihmisluonto voitiin nyt nähdä pitkän historiallisen kehityksen tulokseksi, sekä havaita, että yksittäisten tuotantoaktien muodostama kokonaisuus merkitsi muutakin kuin osiensa summaa. Ja lopulta tuli mahdolliseksi nähdä inhimillisen työprosessin yleinen merkitys historiallisen kehityksen perustana, ihmisen universaliteetin luojana.⁴

Hegel oli edistyskellisen porvariston viimeisenä suurena ideologina kyennyt pisimmälle kuvaamaan tätä teollisen vallankumouksen ja kapitalistisen yhteiskunnan kehitystä. Hän teki ensimmäisen historianfilosofisen yleistyksen klassisen englantilaisen taloustieteen saavutuksista. Siksi Hegelin syvällä historiantajulla, hänen käsityksellään historiasta välttämättömänä ja lainmukaisena kehitysprosessina, on keskeinen osuus marxismin syntyhistoriassa. Ja juuri tätä kautta voidaan löytää se keskeinen tekijä, joka läpäisee Marxin taloudelliset tutkimukset.

Georg Lukács, jolla DZfPh:n alkuvuosina oli siihen huomattava vaikutus, oli Moskovassa kirjoittanut teoksensa nuoresta Hegelistä. Siinä tarkasteltiin ensimmäistä kertaa laajasti Hegelin varhaisia poliittisia, historiallisia ja taloudellisia kirjoituksia sekä Hegelin ja Marxin suhdetta. Vaikka näiden seikkojen esiintuominen sinänsä oli ansiokasta,

syntynyt keskustelu osoitti, että Marxin Hegel-konseption selvittämisen vaikeimmat ongelmat olivat vielä edessä.

Tyyppillinen reaktio Lukácsin kirjaan oli F. Behrensin Lukácsiin tukeutuva Marxin ja Hegelin taloustieteen metodia koskevien käsitysten rinnastaminen. Behrens vertaili yksittäisiin ongelmiin liittyen Marxin ja Hegelin tekstejä, ja jätti käytännössä aivoimeksi sen, miten Marxin metodi erosi Hegelin metodista. On kuitenkin täysin eri asia *todeta* yhteiskunnallis-historiallisten lainalaisuuksien löytyminen kuin *löytää* nuo lainalaisuudet valtaisan konkreettishistoriallisen aineiston tutkimisen avulla.

Samankaltaisia yksinkertaistuksia sisältyi mm. Auguste Cornün varhaisempiin kirjoituksiin, joissa tarkasteltiin Marxia Rousseuasta alkaneen valistusfilosofian perinteen viimeisenä edustajana.

Tämän tapaisten käsitysten poliittiset seuraamukset tulivat esille silloin DDR:ssä toimineen Ernst Blochin kohdalla. Bloch, joka tuolloin oli voimakkaasti sidoksissa Hegelin filosofiaan, näki kommunistisen yhteiskunnan maailmanhistorian vääjäämättömänä tuloksena, jonka realisointiin ei tarvittu juuri muuta kuin kansan valistamista. – Paradokraalisesti hän esitti käsityksensä aikana, jolloin taisteltiin vakavia taloudellisia vaikeuksia ja BRD:stä tuotettuja vastavallankumousyrityksiä vastaan. Ja kaikki tämä tapahtui kiristyneessä kansainvälisessä tilanteessa, jossa 'kritiikin ascen asemesta tukeuduttiin aseelliseen kritiikkiin'.

Polemiikki alkoi varsinaisesti käytännön puoluetyössä toimineen R. O. Groppin laajasta vastineesta Lukácsille, Blochille, Behrensillem ja Cornülle. Gropp painotti aatehistoriallisen metodin riittämtömyyttä selviteltäessä marxismin syntyä ja materialistisen historismin laadullisesti uutta luonnetta. Gropp

pin mukaan historiallinen tarkastelutapa ei sinänsä ollut ratkaiseva materialistisen historiankäsityksen syntymiselle. Kaikkein viimeiseksi voidaan sisällöllisiä virikkeitä löytää hegeliläisestä historiankonstruktiosta. Gropp painotti ranskalaisen materialismin, klassisen porvarillisen taloustieteen, utooppisen sosialismin sekä ajankohtaisten yhteiskunnallisten liikkeiden ratkaisevaa osaa marxismin muotoutumisessa.

Historian dialektiikka oli löydettävä itsestään tuosta aineistosta, sitä ei pitänyt tuoda siihen ulkoapäin. Enempää abstrakti historiallinen ajattelu kuin abstrakti dialektinen metodikaan ei voinut johtaa uuden historiankäsityksen syntymiseen. Esimerkiksi työprosessin merkitys yhteiskuntakehityksessä voitiin käsittää vasta suhteellisen korkealla kapitalismin kehityksen asteella.

Blochin näkökannalta sen sijaan näytettiin siltä, ettei marxismi vielä ole saavuttanut Hegelin filosofiaa, ja että sen kehitykseen tulisi yhä perusteellisemman yhteiskunnallisen käytännön yleistämisen asemesta suuntautua jonkinlaiseen 'Hegelin saavuttamiseen'.

Gropp painotti kyseisten filosofian-historiallisten kiistojen poliittista relevanssia. Ne sivuavat koko historiallisen materialismin ja sen ohessa sosialismin luonteen ymmärtämistä. Blochin näkökannalta näyttää sosialismi alusta lähtien "vapauden valtakunnalta", ja siten se tuntuu tekevän mahdolliseksi yhteiskuntakehityksen objektiivisten lainmukaisuuksien sivuuttamisen. Gropp toteasi, että sosialismiin siirryttäessä kieltämättä tapahtuu tiettyjä muutoksia subjektiivisten ja objektiivisten tekijöiden suhteessa. Yhteiskunnan suunnitelmallinen johtaminen ja mm. moraalinen kehitys avaavat mahdollisuuksia tavarat talouden sokeista välttämättömyyksistä vapautumiseen, mutta siitä huolimatta objektiiviset, koko aiemmasta kehityk-

sestä seuraavat olosuhteet ovat edelleen ratkaisevassa asemassa ja siksi on välttämätöntä yhä perusteellisin tutkia yhteiskuntakehityksen objektiivisia lainalaisuuksia.

Nykyään Groppin käsitykset tuntuvat riittämättömiltä mm. siksi, ettei hän nähnyt paljoakaan parantamisen varaa silloisessa tavassa opettaa marxismia. Sehän nähtiin tuolloin eräänlaiseksi perussääntöjen kokoelmaksi. Ja ehkä hän myös aliarvioi aatehistoriallisen kontekstin ja analyysin merkitystä.

Ehkä lähimmäksi nykyisiä käsityksiä tulivat tuolloisessa keskustelussa J. Höppner ja silloin DDR:ssä työskennellyt Josef Schleifstein. He tarkastelivat marxismia edeltävän filosofian historian johdonmukaisena jatkona. He kuitenkin katsoivat, että juuri yhteiskunnallishistorialliset juuret määräävät sekä jatkuvuuden että murrokset aatehistoriallisessa kehityksessä. Siten puhdas aatehistoria ei voi olla todellista historismissä.

Schleifstein ja Höppner pyrkivät siis synteisiin Lukácsin ja Groppin edustamista vastakkaisista kannoista. Tarkastellessaan marxismin syntyhistoriaa he yhtyivät Groppin esittämään kritiikin peruslinjaan. He katsoivat, että marxismin synnyn historiallista välttämättömyyttä on ensi sijassa etsittävä työväenliikkeen tarpeesta ymmärtää historiallisen prosessi. Ja sen syntymiselle oli ratkaisevaa valtaisan todellisuutta koskevan aineiston tutkiminen, ei yksin aateperintö. Ja kieltämättä yksikään Marxin saavutus kapitalistisen yhteiskunnan analyysissa ei syntynyt ilman ajatuksellista kytkentää Hegelin historiankäsitykseen. Mutta on olennaista, että kokonainen aikakausi erottaa Hegelin aikaiset vallankumoukset proletaarisista. Siksi Hegelin dialektiikan merkitys saattoi muuttua hedelmälliseksi ainoastaan vallankumouksellisen käytännön synnyttämän uudenlaisen todellisuudenta-

jun kautta.

Ja juuri tämän seikan takia Feuerbachin edustamalla materialismilla saat-
toi Marxin kehityksen tietyssä vaiheessa
olla ratkaiseva "vapauttava" merkitys,
vaikkakin Feuerbachin yhteiskunnallis-
historialliset käsitykset jäävätkin jälkeen
sekä Hegelistä että Marxin omista aja-
tuksista.

Ja on täysin oikein Groppin tavoin
painottaa Marxin sisällöllistä suhdetta
Ranskan restauraatioajan historioitsijoi-
hin, utooppiseen sosialismiin sekä klas-
siseen porvarilliseen taloustieteseen.
On kuitenkin väärin tämän varjolla vä-
heksyä 'muodollista puolta', dialektisen
historiankäsityksen metodista puolta.

Marx suoritti oman aikansa luokka-
taisteluidean sekä historiallisen ja talou-
dellisen kehityksen tarjoaman aineiston
kattavan materialistisen muokkauksen
ja hän suoritti sen Hegeliltä perimänsä
dialektisen ajattelun kautta. Juuri se sai
hänet suhtautumaan empiiriseen aineis-
toon ikäänkuin ennalta aavistaen, että
siitä on löydettävissä yhtenäinen kehi-
tyslinja, dynaamista jatkuvuutta, so.
dialektiikkaa. Marx siis ylittää Hegelin
idealismia osittain Hegelin itsensä luo-
milla aseilla. Engels toteaaakin, ettei tie-
teellinen sosialismi olisi koskaan voinut
syntyä pelkän poliittisen kokemuksen
perustalta ilman edeltävää klassista sak-
salaista filosofiaa, ennen muuta Hegelin
historiankäsitystä.

Näin käy ymmärrettäväksi, ettei oi-
kein ymmärrettyjen aatehistoriallisten
ja yhteiskunnallisten juurien välillä ole
kuilua. Hegelin filosofia oli koko aiem-
min kehityksen ajatuksellista yhteenve-
toa. Edeltävän historian päälinja voi-
daan yhtä vähän ajatella vailla jatku-
mista nykyajassa kuin nykyisen tilan-
teen analyysi ilman historiaa. Ja hege-
listä voidaan löytää dialektiikan ituja
nimenomaan siksi, että hän muokkasi
rikasta historiallista aineistoa.

Näiden peruslähtökohtien vakiinnut-
tua tuli DDR:ssä mahdolliseksi aloittaa
sekä klassisen saksalaisen filosofian että
marxismia syntyhistorian systemaatti-
nen tutkimus. Uraauurtavina voidaan
pitää Gottfried Stiehlerin Hegel-mono-
grafiota sekä Auguste Cornün laajaa
Marx-elämäkertaa. Myöhemmistä tutki-
muksista kannattaa mainita Herrmann
Leyn laaja filosofian historian yleisesitys
sekä Helmut Seidelinta paraikaa ilmes-
tyvät filosofian historian luennot. Gerd
Irrlitz ja Manfred Buhr ovat kirjoitta-
neet klassisesta saksalaisesta filosofiasta.
Martina Thom valmistelee Kant-tutki-
mustensa jatkoksi teosta Marxin suh-
teesta filosofisiin lähteisiin. Se ilmes-
tyy lähiaikoina Urania-kustantamosta.

Yhteiskunnallis-historiallisesta käytännöstä

Vuosina 1966–67 käytiin DZ/Ph:ssa
marxilaista käytännön käsitettä koskeva
keskustelu, jossa vedettiin Hegel-kes-
kustelusta juontuvia johtopäätöksiä.
Keskustelu lähti käyntiin Helmut Seide-
lin artikkelista "käytännön merkitys
marxilaisessa filosofiassa". Hänen mu-
kaansa historiallisuuden periaatteen,
joka sisältää sekä jatkuvuuden että ei-
jatkuvuuden marxismia suhteessa edel-
tävään idealismiin ja esimarxilaiseen
materialismiin nähden, on heijastuttava
myös marxismia systemaattisen esitys-
tavan loogisessa rakenteessa, ennen
muuta dialektisen ja historiallisen mate-
rialismia keskinäisyydessä.

Marxismi ei ole vain yksinkertaisesti
lainannut vanhan materialismia tarjoa-
mia ratkaisuja täydentäen niitä joiltakin
osin. Esimarxilainen materialismi näki
luonnon kertakaikkisesti annettuna ja
piti inhimillistä toimintaa vain osana
luonnon toimintaa. Siksi se ei kyennyt
käsittämään historiaa. Inhimillisen ole-
muksen syntyprosessin ymmärtäminen

kävi mahdolliseksi, koska se abstraktiudessaan hävitti ihmisen erityislaadun. Se käsitteli inhimillistä ajattelua vain muuttumattoman todellisuuden mekaanisena heijastumana ja hävitti siten subjektiviteetin.

Klassinen saksalainen idealismi puolestaan ylipainotti ajattelun aktiivista ja luovaa voimaa, mutta painottaessaan ajattelun toiminnallisuutta se saavutti historian. Tämä oli olennainen edellytys filosofian peruskysymyksen konkreettiselle ratkaisemiselle.

Kehittynyt materialismi edellyttää ajattelun ja olemisen tarkastelemista konkreettisesti yhteydessään. Ihmisen suorittama luonnon muuttaminen, yhteiskunnallis-historiallinen käytäntö, on keskeinen muoto, jossa ihmisen aistimellis-esineellinen toiminta vaikuttaa ajatteluun. Yhteiskunnallinen työprosessi, ei luonto sinällään, määrää ajattelun suhteen olemiseen. Luonnon tiedostaminen kehittyi sidoksissa ihmisen koko yhteiskunnalliseen kehitykseen. Myös filosofinen teoria luonnon dialektiikasta on tulos luonnon tiedostamisen yhteiskunnallisesta kehitysprosessista. Tämän ymmärtämiseksi on keskeistä osoittaa ne kulloisetkin edellytykset, jotka sekä mahdollistavat että tekevät välttämättömiksi tiettyjen objektiivisten luonnonprosessien tiedostamisen.

Kaiken sanotun valossa ei ole oikein esittää marxismin perusteita vanhan materialismin loogisen rakenteen pohjalta.

Kun marxismin opiskelussa käsitellään dialektinen materialismi abstraktisti ennen marxilaista historiankäsitystä, muuttuu historiallinen materialismi dialektisen materialismin johdannaiseksi. Kuitenkin marxismin perusosien konkreetti välittäminen edellyttää yhteiskunnallis-historiallisen käytännön syvällisempää käsittelyä. Yhteiskunnallis-historiallisen käytännön tutkiminen-

han merkitsee inhimillisten työprosessien historian tutkimista, myös luonnon tiedostamisen historiallista tutkimusta.

Tuotantoahan ei tule tarkastella vain ihmisten fyysisen olemassaolon välttämättömänä edellytyksenä, vaan hänen koko toimintansa historiallista muotoa määrävänä. Jos siis tuotantovoimien kehitys ymmärretään ihmisolemuksen voimien kehitykseksi, avautuu tie ihmisen kehitysprosessin ymmärtämiseen ja ihmisen ymmärtämiseen historiallisena olentona. Näin tulisi mahdolliseksi omaksua kansallinen historia marxilaisittain jo omaksuttaessa marxismin perusteita.

Esitetyn perusteella on oikeutettua epäillä vastaako marxilaisuuden perusteiden esitystapa esitettyjä marxilaisuuden luonnehdintoja. 60-luvulla nämä epäilykset herättivät DDR:ssä yleistä vastustusta, mutta tänään joutuvat yhä useammat tutkijat palaamaan jo tuoloin esitettyihin kysymyksiin.

Eräitä päätelmiä

Käsitelty DDR:n filosofinen kehitystie on eräs osoitus siitä, että marxismin luonne ja omaksumistapa on aina ollut sidoksissa kulloisiinkin olosuhteisiin ja muuttunut niiden mukana. Marxismin vaikutushistoria on pitkä ja merkittävä, muttei suinkaan ristiriidaton.

Arvostellessaan vuoden 1905 vallankumouksen opportunistisia tulkintoja Lenin totesi, että marxismin aatesisällön rikkaus ja monipuolisuus tekee ymmärrettäväksi, että historian eri jaksot korostavat marxismissa milloin yhä milloin toista puolta. Elävä yhteys yhteiskunnalliseen ja poliittiseen liikkeeseen määrää filosofisen materialismin kulloisenkin luonteen. Jos tämä yhteys katkeaa, ei materialismi enää voi olla enempiä filosofista kuin yhteiskunnallistakaan.

Työväenliikkeen historiaan sidotun marxismin vaikutushistorian tunteminen mahdollistaa omalle ajallemme olennaisten seikkojen tietoisien painottamisen perehdyttäessä marxilaisuuteen. Kolmenkymmenen vuoden etsinnän tuloksena on DDR:ssä vakiintunut käsitys, että marxismin perusteellinen omaksuminen edellyttää ennenkaikkea sen syntyhistorian opiskelua. Näin siksi, että toisin kuin sitkeään juurtuneessa tavassa tarkastella marxismia puhtaan käsitteellisesti, joudutaan nyt teorian kysymykset jo alussa asettamaan yhteiskunnallis-historiallisiin yhteyksiin, joissa ne muotoutuivat. Tällöin ei voida turvautua klassikkojen työn valmiisiin tuloksiin, vaan joudutaan paneutumaan heidän *työtapaansa*. Yhteyksistään irrallaan perustavat ongelmat muuttuvat spekulatiivisiksi ja skolastisiksi (dialektiikka yleensä, materialismi yleensä) eikä niiden pohtimisesta ole apua yhteiskunnallisen todellisuuden ymmärtämisessä tai tutkimisessa.

Nykyisin on DDR:n korkeakoulujen opetussuunnitelmissa keskeinen osuus marxismin syntyhistorian perusteellisella läpikäynnillä. Myös Suomessa sille alkaa olla edellytyksiä. Vaikka kaikkia klassikkojen varhaisia kirjoituksia ei olekaan suomennettu, ovat tärkeimmät teokset vuoden 1844 'taloudellis-filosofisista käsikirjoituksista' lähtien saatavissa. Joitakin vuosia sitten ilmestyi Edistyskeltä Nikolai Lapinin 'Nuori Marx', joka on hyvä johdatus keskeisiin ongelmiin. Sittenkin on ilmentynyt myös Fedosejevin johdolla kirjoitettu Marxin elämäkerta. Ja ehkä vastaisuudessa kannattaisi harkita mainitun Martin Thomin Marxin suhdetta filosofiin lähteisiinsä koskevan kirjan suomentamista.

Lähdettäessä liikkeelle marxismin yhteiskunnallis-historiallisen synnyn ja kehityksen näkökulmasta, materialistinen

historiankäsitys ei näyttäytyä kokoelmana mielivaltaisia sääntöjä, vaan maailmankatsomuksena, joka edellyttää kykyä käsittää kulloinkin vallitsevat olosuhteet historian kokonaiskehityksen määrittäminä, kykynä ymmärtää aieman historian aktiivinen vaikutus myöhempään.

Ehkä näin voidaan päästä eroon väkiväisistä tavasta perehtyä filosofisen materialismin luonteeseen. Todellisuudessa emme kohtaa filosofian peruskysymystä kahden *käsitteen* suhteen toisiinsa. Ihmistajunnan ja ympäröivän todellisuuden välisen suhteen ongelma asettuu mm. tietyssä historiallisessa tilanteessa toimivalle puolueelle kysymyksenä nykyisten päämäärien suhteesta vuosikymmenien aikana muotoutuneisiin edellytyksiin, jotka ovat kiinnittyneet niin yhteiskunnan taloudelliseen perustaan kuin ihmisiin itseensäkin. Me kohtamme sen kysymyksenä ihmisen subjektiivisen vapauden suhteesta historialliseen välttämättömyyteen.

Onko materialistinen metodi kyetty sisäistämään vai ei, ei ratkea sillä, onko opittu esittämään materialistisia käsitteitä, määritelmiä ja lauseparsia. Ratkaisevaa on, onko menneistä vuosikymmenistä, maan omasta historiasta kyetty tekemään päteviä yhteenvetoja, nostamaan esiin se 'suuri linja', jonka avulla subjektivismi ja utooppinen hapuilu voidaan voittaa ja löytää vastaisen kehityksen näköala.

Historismin periaate ei ole puhtaan filosofian piiriin jäävä ongelma. Sitä voidaan pitää ratkaisevana renkaana pohdittaessa filosofian ja konkreettisen yhteiskunta-analyysin välitystä. Leninin suorittamassa opportunisti-kritiikissä sekä imperialismi-analyysissä historismin periaate oli läpikäyvä linjana. Leninin töissä ilmenevä historiallisen metodin elimellinen yhteys ajankohtaiseen analyysiin on haaste nykyiselle

työlle. Siksi haluamme lopuksi viitata eräisiin Leninin kirjoituksissa esiintyviin metodisiin huomautuksiin.

Vuonna 1908 kirjoituksessa 'Marxilaisuus ja revisionismi' Lenin luonnehtii opportunistisen politiikan olemusta yksipuolisesti poimittujen ja kapitalismin järjestelmän kokonaisuudesta irroitettujen faktojen yksipuoliseksi yleistämiseksi. Se johtaa luokkataistelun ja mm. parlamentarismin merkityksen eklektiseen arviointiin. Filosofian alueella sen henkinen sukulainen on vulgarisointi, joka sivuuttaa mm. Hegelin historiankäsitteiden eräänä marxismin lähteenä.

1913 Lenin osoitti 'Marxin opin historiallisissa kohtaloissa' että opportunistien 'sosiaalisen rauhan' tunnuksen kumoaminen edellyttää koko maailmanhistorian kehityksen pääpiirteiden ymmärtämistä. Vain näin käy mahdolliseksi osoittaa, että historian näennäisesti rauhalliset jaksot ovat ainoastaan vielä voimakkaampien konfliktien edellytysten vähittäistä kypsymistä.

Vuosina 1914–1915 Lenin kirjoitti 'Filosofian vihkonsa', jotka sisältävät mm. perusteellisen johdatuksen Hegelin materialistiseen lukemiseen. Voi tuntua omituiselta, että Lenin katsoi tarpeelliseksi tutkia Hegeliä juuri sosialistisen vallankumouksen aattona ja ensimmäisen maailmansodan aikana. Hänen historiankäsitteensä tutkimista Lenin kuitenkin hyödynsi samaan aikaan kirjoittamansa 'Imperialismi'-teoksen metodisena perustana.

Niinpä Lenin lopettaa teoksensa luonnehtimalla *imperialismin paikan maailmanhistoriassa*. Koko teoksen punaisena lankana on soittaa, ettei imperialismi ole satunnaista tai valinnaista *politiikkaa*, vaan kapitalistisen yhteiskunnan kehityksen välttämätön *vaihe*. Leninhän oli asettanut tehtäväkseen selvittää millainen oli kapitalistisen maailmantalouden *kokonaiskuva*. "Tämän

objektiivisen asiantilan kuvaamiseksi ei saa ottaa esimerkkejä eikä irrallisia todisteita (koska yhteiskunnallisen elämän ilmiöt ovat suunnattoman moninaisia, voidaan aina löytää kuinka paljon tahansa esimerkkejä tai irrallisia todisteita minkä tahansa väitteen vahvistukseksi), vaan ehdottomasti on tutkittava koko maailman talouselämän *perusteita* koskevien tietojen *kokonaisuus*."

Analyysinsä Lenin suuntasi mm. II Internationaalin edustamaa opportunistia vastaan, sillä se "pyrkii vetämään etualalle yksityisyyksiä ja toisarvoisia sivuasioita, kääntämään huomion pois oleellisesta aivan kevytmielisillä reformiluonnoksilla, jotka eivät mene hurskaita toivomuksia pitemmälle."

Tämänkaltaisen imperialismiin selittely osoittaa, "että havainnoitsija luettelee yksityisiä puita näkemättä metsää, jäljentää orjallisesti ulkoista, satunnaista ja kaaosmaista. se paljastaa havainnoitsijan henkilöksi, joka on lyhyhistynyt muokkaamattoman aineiston painosta eikä lainkaan kykene pääsemään selville sen sisällöstä ja merkityksestä."

Tärkeintä on siis välittää elävä marxilainen asennoituminen, joka pitää sisällään historian kokonaistarkastelun.

VIITTEET

1. Ks. esim. *Stiehler, Seidel*: "Filosofian oppi ja filosofian opettaminen" DZfPh 9/1979 sekä *Stiehler*: "Korkeampaan filosofian opetuksen tasoon" DZfPh 9/1980.
2. *Helmut Seidel*: "Thalesista Platoniin". (Johdanto), Berliini 1980.
3. Seidelin ja Stiehlerin toimittamasta tekstikokoelmasta "Lenin: Hegelin dialektiikasta", Leipzig 1976 saa selkeän kuvan tästä problematiikasta Leninin tuotannossa.
4. Tältä kannalta katsoen Marx arvioi Hegeliä mm. "Taloudellisuus-filosofisissa käsikirjoituksissa", "Pyhässä perheessä", "Saksalaisessa ideologiassa", "Grundrisissa" ja "Pääomassa".

LÄHTEET:

I Hegel-keskustelu

Ernst Bloch: Zweierlei Kant-Gedenkjahre, DZfPh

1/1954

Georg Lukács: Zur philosophischen Entwicklung des jungen Marx (1840–1844), DZfPh 2/1954

Rugar Otto Gropp: Die marxistische dialektische Methode und ihr Gegensatz zur idealistischen Dialektik Hegels, DZfPh 1/1954, 2/1954

Über das Verhältnis des Marxismus zur Philosophie Hegels. Eröffnung der Diskussion durch einen Beitrag der Redaktion. (Baumgarten, Bloch, Harich, Schräter) DZfPh 3/1954

Auguste Cornu: Über das Verhältnis Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 4/1954

Fritz Behrens: Über das Verhältnis des Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 4/1954

M. T. Jowtschuk, M. I. Sidorow: Der Kampf Lenins für das fortschrittliche Erbe der philosophischen Anschauungen der Menschheit, DZfPh 1/1955

E. Albrecht: Über das Verhältnis Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 2/1955

Wolfgang Mönke: Über das Verhältnis Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 2/1955

Ein Beitrag der Kommission für Kritik des Arbeitskreises französischer kommunistischer Philosophen über zeitgenössische bürgerliche Hegelianismus in Frankreich, DZfPh 3/1955

Franz Hagen: Georg Lukács, Der junge Hegel, DZfPh 5/1955

Josef Schleifstein: Über das Verhältnis Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 6/1955

Leitartikel der Redaktion: Über die Lage und die Aufgaben der Marxistisch-Leninistischen Philosophie in DDR (Vorbereitung zu III Parteitag der SED in März 1956)

Manfred Hertwig: A. Cornu, Karl Marx und Friedrich Engels. Leben und Werk, DZfPh 1/1956

Helmut Seidel, Klaus Gähler: Über das Verhältnis des Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 2/1965

Jürgen Kuczynski: Über das Verhältnis des Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 3/1956

Iring Fetscher: Über das Verhältnis des Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 3/1956

Joachim Höppner: Über das Verhältnis des Marxismus zur Philosophie Hegels, DZfPh 3/1956

R. O. Gropp: Geschichte und System der Philosophie bei Hegel und im Marxismus, DZfPh 5–6/1956

Palmiro Togliatti: Von Hegel zum Marxismus, DZfPh 5–6/1956

A. F. Okulow: Die Forschungsarbeit des Philosophischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der UdSSR auf dem Gebiet der deutschen Philosophie, DZfPh 5–6/1956

Erklärung der Redaktion, 5–6/1956

Walter Ulbricht: Zum Kampf zwischen dem Marxismus-Leninismus und den Ideologien der Bourgeoisie, DZfPh 5–6/1956

Leitartikel der Redaktion über die neue Aufgabenstellung der DZfPh, DZfPh 1/1957

Joachim Höppner: Zu einigen irigen Auffassungen des Übergangs von Hegel auf Marx, DZfPh 3/1967

Georg Lukács: Die junge Hegel, Berlin 1953

Gottfried Stiehler: Die Dialektik in Hegels „Phänomenologie des Geistes“, Berlin

Gottfried Stiehler: Die deutsche Idealismus von Kant bis Hegel, Berlin

II Käytäntö-keskustelu

Helmut Seidel: Vom praktischen und theoretischen Verhältnis des Menschen zur Wirklichkeit, DZfPh 10/1966

R. O. Gropp: Über eine unhaltbare Konzeption, DZfPh 9/1967

J. Peters, Vera Wrona: Die Praxis und das System der marxistisch-leninistischen Philosophie, DZfPh 9/1967

Helmut Seidel: Praxis und marxistische Philosophie

Helmut Seidel: Marx' ökonomisch-philosophische Grundlegung des sozialistischen Humanismus. In: Das sozialistische Menschenbild, Karl-Marx-Universität Leipzig 1967

III Historismi marxisin opiskelussa

Gottfried Stiehler: Prinzipien des Studienplanes für Philosophie an den Universitäten der DDR, DZfPh 5–5/1956

Gottfried Stiehler, Helmut Seidel: Philosophische Lehre und das Lehren von Philosophie, DZfPh 9/1979

Gottfried Stiehler: Für eine höhere Qualität der Philosophicausbildung. (Zur neuen Auflage des Studienplanes der ML. Philosophie) DZfPh 9/1980

Kätzel: Arbeitstagung von Philosophiehistorikern, DZfPh 11/1975

Gottfried Stiehler: Marxistisch-Leninistische Philosophie-Lehrbuch unter Leitung von Wolfgang Eichorn I, DZfPh 9/1980

Helmut Seidel: Von Thales bis Platon, Berlin 1980 (Einleitung)

Die Gesellschaftswissenschaften vor neuen Aufgaben. Konferenz der Gesellschaftswissenschaftler der DDR am 18. Dezember 1980 in Berlin, Berlin 1980

IV Yleistä

Geschichte der SED, Abriss, Berlin 1978

Geschichte der DDR, Berlin 1981

Zur Geschichte der marxistisch-leninistischen Philosophie in der DDR, Berlin 1979

Martina Thom: Rezension zu: Zur Geschichte der marxistisch-leninistischen Philosophie in der DDR, DZfPh 9/1979

Mitä kaikkea liittyy sodan ja rauhan ongelmiin?

A. S. MILOVIDOV
J. A. ŽDANOV

Oheisen artikkelin on Vesa Oittinen suomentanut neuvostoliittolaisesta Voprosy filosofii-lehdestä. Mielestämme artikkeli antaa edustavan yleiskuvan siitä, kuinka neuvostoliittolaisessa keskustelussa suhtaudutaan sodan ja rauhan kysymyksiin. Samalla artikkeli osoittaa myös niiden ongelmien monitahtoisuuden, jotka kysymykseen liittyvät. Ennen muuta näiden seikkojen vuoksi artikkeli on hyvin antoisa.

Artikkelia lukiessa kannattaa kuitenkin miettiä niitä eroja, joita on olemassa suomalaisten ja neuvostoliittolaisten rauhankysymyksiin liittyvien ajattelutapojen välillä. Ehkä olennaisin seikka on oheisessakin artikkelissa esiintyvä tapa arvioida aseellisen voiman merkitystä turvallisuuspolitiikassa. Suomessahan on toisen maailmansodan jälkeen vakiintunut tapa hyvin voimakkaasti korostaa onnistuneen ulkopoliitiikan merkitystä, jotta Suomi voisi säilyttää kansallisen turvallisuutensa ja pysyttyä sodan ulkopuolella. Kokemuksemme valossa tämä on hyvin perusteltua.

Neuvostoliiton historiallisen kokemuksen valossa syntyvä ajatustapa saattaa hyvin ymmärrettävästi olla hieman toisenlainen. Onhan se maailman ensimmäisenä sosialistisena maana joutunut jo kaksi kertaa – ensin heti vallankumouksen jälkeisten interventiosotien aikana ja sitten Natsi-Saksan hyökätessä 1941 – puolustamaan ase kädessä oikeuttaan valita haluamansa yhteiskuntajärjestelmä. Ja sen jälkeen sitä on kylmän sodan alusta alkaen avoimesti uhattu ydinaseilla.

Tätä taustaa vasten on ehkä ymmärrettävää, että neuvostoliittolaisilla on taipumus ajatella, että heidän turvallisuutensa on heidän aseellisten voimiensa ajanmukaisuuden varassa. Heillä on myös historiallista kokemusta millaisia ponnistuksia vaatii sotilaallisen jälkeensä jääneisyyden kiinnikurominen sodan oloissa. Se on varmasti jokaisen neuvostoliittolaisen mielessä, jos he ajattelevat vaikkapa vuosia 1941 ja 1942.

Kun neuvostoliittolaiset nyt kuuntelevat USA:n johtohenkilöiden puheita valmistautumisesta ensi-iskuun ja pyrkimyksestä saavuttaa sotilaallinen ylivoima, heillä ei ehkä ole kaukana ajatus, että jos jenkit katsoisivat omaavansa mahdollisuuksia, he mielellään tekisivät myös Neuvostoliittolle sen, mitä he ovat viime vuosikymmeninä tehneet Vietnamille, Angolalle ja monelle muulle ja millä he nyt uh-

kailevat Salvadorin edistyksellisiä voimia, vallankumouksellista Nicaraguaa ja sosialistista Kuubaa.

Entä merkitseekö tämän ajatuksen ymmärtäminen neuvosto-ydinaseiden puolustamista? Ei tietenkään. Rauhanliikkeen itsestäänselvänä pyrkimyksenä on päästä eroon kaikista ydinaseista ja kaikista aseista, niin amerikkalaisista kuin neuvostoliittolaisistakin. Mutta neuvostoliittolaisen ajattelun ymmärtäminen on välttämätöntä, jotta voidaan löytää tie, joka tekee mahdolliseksi ydinaseista eroon pääsemisen. Rauhanliikkeen on ymmärrettävä, että tie aseistariisuntaan voi kulkea vain kaikkien osapuolten turvallisuuden takaamisen kautta.

Tässä suhteessa Leonid Brezhnev antoi länsisaksalaiselle Der Spiegel-lehdelle hyvin viisaan haastattelun. Suomeksi haastattelun on julkaissut Suomen Kuvalehti 13. 11. 1981. Ehkä tässä sallitaan pitkäkö lainaus haastattelun ydinkohdasta. Brezhnev toteaa:

"Neuvostoliitto ei uhkaa ketään eikä aio hyökätä kenenkään kimppuun. Myös sotilaallisella opillamme on puolustusluonne. Se sulkee pois torjuntasodat ja 'ensisuku'-suunnitelmat.

Voin ottaa vastuun sanoista, ettei Neuvostoliitto tule missään tapauksessa käyttämään ydinaseita sellaisia valtioita vastaan, jotka luopuvat näitä aseita tuottamasta, eivätkä niitä hanki eivätkä ole sijoittaneet niitä alueelleen. Olemme valmiit takamaan tämän sopimuksella jokaiselle maalle, ilman ainuttakaan poikkeusta.

... Ensimmäinen asiamme on päästä siihen, ettei kukaan koskaan ensimmäisenä käytä ydinaseita. Jos kukaan ei siihen ensimmäisenä ryhdy, ne eivät luonnollisesti tulekaan käyttöön.

Koska tässä on nyt kyse Neuvostoliiton suhtautumisesta sodan ja rauhan kysymyksiin, saanen sanoa vielä joitakin seikkoja.

Me allekirjoitimme, kuten tiedetään, Yhdysvaltain kanssa toisen sopimuksen strategisten hyökkäysaseiden rajoituksesta, SALT 2:n, ja olimme valmiit sitä rehellisesti noudattamaan.

Me ehdotamme sopimusta ei vain kaikkien ydinkokeiden vaan myös ydinaseiden valmistuksen lopettamisesta niiden varastojen rajoittamiseksi ja täydelliseksi poistamiseksi myöhemmin.

Me ehdotamme, että kaikenlaisten uusien joukkotuhousoaseiden kehittäminen ja rakentaminen kielletään sopimuksella.

Me olemme ehdottaneet konkreettisia, tasapuolisia ja oikeudenmukaisia toimenpiteitä jännityksen lieventämiseksi ja konfliktipesäkkeiden poistamiseksi laajoilta alueilta ulottuen Keski-Euroopasta Kauko-itään, mukaan luettuna Lähi-itä, Persianlahden alue ja Intian valtameri. Ikävä kyllä johtavat länsivallat ja ennen muuta Nato eivät toistaiseksi ole ilmaisseet mitään vakavaa kiinnostusta neuvotteluihin näistä ihmiskunnalle ja sen rauhanomaiselle tulevaisuudelle elintärkeistä kysymyksistä.

Moni ei siellä puhu liennytyksestä, vaan paljon mieluummin konfrontaatiosta.

Ei rauhanomaisesta, vastavuoroisesti edullisesta yhteistyöstä, vaan kaupan hyväksikäytöstä sotilaallis-strategisiin päämääriin.

Ei tasavertaisuuteen ja yhtäläiseen turvallisuuteen pohjautuvista sopimuksista, vaan sotilaalliseen ylivoimaan perustuvasta sanelusta.

Ei konfliktipesäkkeiden poistamisesta yhteisponnistuksin, vaan yhä uusien soti-

lastukikohtien perustamisesta ja sotilaallisen läsnäolon vahvistamisesta eri puolilla maailmaa.

Ei kilpavarustelun hillitsemisestä, vaan 'täydennysvarustelusta'.

Ei tämän tai tuon asetyypin rajoituksesta tai kiellosta, vaan yhä uusien, hirvittävien ihmisten joukkotuhoon tarkoitettujen välineiden kehittämisestä.

Ja näin ei valitettavasti ainoastaan puhuta, vaan myös toimitaan käytännössä. Ymmärrätte tietenkin, että tarkoitan ennen kaikkea Yhdysvaltain nykyisen hallituksen politiikkaa, jollaisena se tähän asti on ilmennyt korkea-arvoisten valtiomiesten lausunnoissa ja myös – mikä vielä merkityksellisempää – heidän teoissaan.

Kaikki tämä on oikeastaan täsmälleen liennytyksen vastakohta, tässä jätetään täysin huomiotta kaikkien kansojen tahto kestävään rauhaan. Valitettavinta on tietenkin se, että yhden suurimman maailmanvallan johtajat pitävät mahdollisena luoda politiikkansa sellaiselle perustalle”.

Näin siis Brezhnev. Ja rauhanliikkeen kannalta on hyvin olennaista ajatella myös valtiomiesten puheiden ja valtiollisen tiedotuksen merkitystä. Sota ei ala yhtäkkiä. Se vaatii ideologista valmistelua, kansalaisten mielipiteen muokkaamista hyväksymään voimapolitiikan menettelytavat. Hallitus, joka vannoo sen nimeen, ettei se käytä ensin ydinasetta tai ettei se hyökkää kenenkään kimppuun saisi toisimpiensa oman maansa yleisen mielipiteen vastaansa. Ja hallitus joka rikkoi tässä suhteessa linjansa olisi nopeasti entinen hallitus. Siksi Neuvostoliiton sisäisen uuti-soinnin ja maan johtomiesten lausuntojen maltillisuus ja rauhanomaisuus on maailman rauhanliikkeen olennainen tuki. Ja sen todellisuudesta voi vakuuttua jokainen joka Neuvostoliitossa käy. Tuskin kukaan on tavannut neuvostokansalaista, joka olisi voimapolitiikan kannattaja tai suhtautuisi vähätellen kansojen väliseen ystävyyteen.

Myös tässä mielessä USA:n nykyisen hallituksen ja Naton äänenpainot ovat vaarallisia ja tuomittavia. Puheet 'varoitukseksi laukaistavista ydinpommeista' ja 'tortuntasodista' ovat samalla tapa luoda ilmapiiriä, jossa ajatusta ydinaseiden käyttämisen mahdollisuudesta istutetaan ihmisten mieliin, heitä totutetaan ajatukseen sen mahdollisuudesta.

Myös tästä Brezhnev puhui haastattelussaan varsin viisaasti todetaan, että nyt ”spekuloidaan aivan selvästi eurooppalaisten valppauden tylsistytämiseksi ja heidän saattamiseksi siihen pisteeseen, että he pitävät tätä neutroniasetta tavallisena asiana, 'puolustusvälineenä', sanalla sanoen jonkinlaisena pistimenä tai käsikranaattina. Mutta todellisuudessa asia ei ole ollenkaan näin. Asiantuntijoiden mukaan muutama neutronilataus riittää lopettamaan kaiken elämän esimerkiksi Hampurin kokoisesta kaupungista.”

Siispä olennainen tehtävä on USA:n hallituksen painostaminen palaamaan liennytyksen tielle. Se on ainoa tie kaikkien ydinaseiden ja sodan uhan poistamiseen. – Toimitus.

Kysymys sodasta ja rauhasta on nykyhetken pääongelma. Artikkelissamme pyrimme tarkastelemaan sodan ja rauhan kysymyksen eri aspekteja. Meidän päivinäme ovat erityisen tärkeitä kysymykset rauhan säilyttämisen välttämättömyydestä ja sen mahdollisuudesta, sodan ja rauhan yhteydestä politiikkaan, niiden olemuksesta ja sisällöstä, rauhan erilaisista tasoista, yleisen ja alueellisen rauhan dialektiikasta, ja rauhanpuolustuksen erilaisten muotojen dialektiikasta. Tässä artikkelissa pyrimme esittämään viiden viimeisen vuoden tutkimusten keskeisiä tuloksia.

1. Vaihtoehtoja ei ole: rauha täytyy ja voidaan turvata

Rauhan turvaamisen välttämättömyys juontuu lukuisista syistä. Vain rauhan oloissa voidaan menestyksellisesti ratkaista kansojen sosiaalipoliittisen, taloudellisen sekä henkisen kehityksen ongelmat. Varustelun supistaminen ja varojen suuntaaminen ihmisten välttämättömien tarpeiden tyydyttämiseen takaisi mitä lyhimmissä ajassa kurjuuden ja köyhyyden, nälän ja sairauden poistamisen maailman eissosialistisessa osassa. Tänään rauha on sosiaalisen edistyksen vääjäämätön edellytys.

Nykyisen aseistuksen äärimmäisen tuhoava luonne uhkaa satojen miljoonien ihmisten elämää. Tällaisten tapahtumien mahdollisuuden ennakoivat Lenin jo vuonna 1918 todetessaan, että sota saatetaan johtaa "ihmiskunnan olemassaolon edellytysten murtumiseen". Ihmiskunnan normaali tuotanto on mahdollista vain mikäli ydinsota ehkäistään ennakolta. YK:n arvioiden mukaan jo nykyisillä ydinaseilla voidaan hävittää kaikki elävä maan päältä 15 kertaa. Lisäksi asevarustelukierteellä on rauhankin ai-

kana luonnon kannalta tuhoisia seurauksia. Yleismaailmallisten väestö- ja ympäristöongelmien ratkaiseminen on mahdollista vain rauhan vallitessa.

Puheeseen sodan ehkäisemisen välttämättömyydestä kytkeytyy välittömästi kysymys ehkäisytöimien *mahdollisuudesta*. Jotta maailman kansat voitaisiin saattaa liikekannalle rauhan puolesta, ei riitä, että vain perustellaan rauhan välttämättömyyttä. On myös saatava kansat vakuuttumaan, ettei sodan ehkäiseminen ja pysyvän rauhan vakiinnuttaminen ole pelkkä unelma. Lännessä on runsaasti "skeptikkoja", jotka katsovat, että ihmiskunta on jo hävinnyt taistelunsa varustelukierrettä vastaan: se on jo nyt kuin jarruja vailla olevan, rotkoa kohti syöksyvän junan matkustajat.

Sodan ehkäisyn mahdollisuudet keskittyvät kolmeen aspektiin: yleissosiologiseen, sosiaalis-poliittiseen sekä sotatekniseen. Sodan ehkäisemisen mahdollisuuden yleissosiologinen aspekti on siinä, että ihmiskunnan kehitys etenee kohti sodan poistamista sosiaalisena ilmiönä yhteiskuntasuhteiden järjestelmästä. Nykyisen aikakauden perussisältönä on kapitalismista sosialismiin siirtyminen. Tämän prosessin kulussa sodan objektiiviset perusteet lopullisesti murenevät ja rauhan objektiivinen pohja muotoutuu.

Sodan ehkäisyn sosiaalis-poliittinen aspekti merkitsee kysymystä sodanvoimien ja rauhanvoimien keskinäissuhteesta. Johtopäätös sodan ehkäisyn mahdollisuudesta jo ennen sosialismin lopullista voittoa maailmassa perustuu siihen, että rauhanvoimat kasvavat jatkuvasti sodan voimien kustannuksella. Sodan ja rauhan voimien keskinäissuhteen syvällisen analyysin on esittänyt NKP:n 25. edustajakokous. Se korosti jälleen kerran, että nykyisenä aikakautena rauhanvoimia ovat: sosialististen maiden yhteisö, maailman kommunistinen sekä

työväenliike, kansallinen vapautusliike sekä rauhanpuolustajien yleisdemokraattinen liike. Laki kansanjoukkojen historiassa esittämän roolin jatkuvasta kasvusta näyttäytyy aikakaudellamme selvästi juuri rauhantaistelussa. Sodan ja rauhan ongelma on lakannut olemasta porvarillisten poliitikkojen ja kenraalien etuoikeus.

Myös menneisyydessä ovat kansat uneksineet lujasta rauhasta, mutta historian jokainen sivu on veristen tapahtumien merkitsemä. Sodan voimat ovat olleet liian suuria, jotta viha niitä kohtaan olisi voinut pysäyttää aggression. Tilanne on muuttunut vasta nykyisellä aikakaudella. Vasta nyt on onnistuttu murtamaan traaginen kehä: maailmansota – lyhyt hengähdystauko – uusi maailmansota.

Sodan ehkäisyn sotatekninen aspekti liittyy ensisijassa siihen, että nykyaikana sodan palvelukseen on valjastettu tieteellis-teknisen kumouksen uusimmat saavutukset. Ydinohjuksia pidetään tavallisesti uhkana rauhalle. Ei kuitenkaan tule unohtaa, että tieteellisteknisen kehityksen merkitys riippuu siitäkin, kenen käsissä se on ja mitä luokkaa se palvelee.

Imperialismin politiikan muuttumatomana piirteenä on raa'an voiman kynnisyys. Mitkään moraaliset vastaväitteet eivät pysäytä sitä, jos se näkee voimatasapainon olevan sille edullisen. Jos imperialistit olisivat varmoja ylivoimastaan, olisivat he jo aikaa käyttäneet kaikkia keinoja, myös ydinaseita, pakottaakseen vapautta rakastavat kansat polvilleen. Historian dialektiikka on sellainen, että kansoja vastaan suunnattu voima esittää taantumuksellista osaa, sen sijaan aggression suitsimiseen tähtäävä voima on rauhan osatekijä ja palvelee edistyksen asiaa. Nykyajan humanistisia ihanteita vastaa oikeudenmukaisuuden ja voiman ykseys.

Neuvostotutkijat korostavat perustelusti, että puolueemme tarkastelee taistelua rauhan ja varustelukierteen lopettamisen puolesta sekä Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden sotilaallisen voiman välttämätöntä lujittamista kiinteässä dialektisessa yhteydessä keskenään. Ydinohjukset ovat imperialistien käsissä pelottava sota-ase. Ydinohjukset sosialististen maiden käsissä ovat rauhan turva: niiden tarkoituksena on aggression suitsiminen ja sodan ehkäisy. Neuvostoarmeijalle isänmaan puolustamisen funktio liittyy erottamattomasti rauhan turvaamisen funktioon.

Neuvostotutkijat painottavat täydellä syyllä, että kumous sotatekniikassa vaikuttaa ja tulee vaikuttamaan voimakkaasti maailmanpolitiikan tärkeimpiin kysymyksiin, ensi sijassa sodan ja rauhan ongelmaan. Kesäkuussa 1980 pidetty NKP:n keskuskomitean täysistunto totesi: "Nyt saavutettu sotilaallisen strateginen tasapaino sosialismin maailman ja kapitalismin maailman välillä on periaatteellisesti, historiallisesti merkittävä aikaansaannos. Se on tekijä, joka hillitsee imperialismin aggressiivisia pyrkimyksiä ja vastaa näin kaikkien kansojen perimmäisiä etuja."

2. Millaista rauhaa kansat tarvitsevat

25. edustajakokous kiinnitti tutkijoiden erityishuomion *rauhan sosiaalisen luonteen ongelmaan, sodan ja rauhan sekä politiikan välisen yhteyden probleemaan*. Neuvostotutkijat erottavat kolme eri tapaa lähestyä rauhan käsitettä: imperialistisen, pasifistisen sekä marxilais-leniniläisen.

Jo Lenin paljasti imperialistisen rauhan olemuksen: se on sosiaaliselta luonteeltaan epäoikeudenmukainen. Epäoikeudenmukainen rauha perustuu yksien valtioiden suorittamalle toisten alistamiselle. Lenin luonnehti epäoikeuden-

mukaista rauhaa imperialistisen politiikan jatkeeksi, kehittelyksi sekä vakiinnuttamiseksi, finanssirosvoukseksi, siirtomaaryöväykseksi, kansallisuussorrokseksi, poliittisen taantumuksen sekä kapitalistisen riiston kaikkinaisen koventamisen politiikaksi. Lenin osoitti, että myös imperialistit ovat rauhan kannalla, sillä "jokainen heistä haluaa lopettaa sodan: - kysymys on nimenomaan siitä, että jokainen asettaa 'omalle' kansakunnalleen edulliset imperialistiset (s.o. rosvomaiset, vieraita kansoja orjuuttavat) rauhan ehdot". Egyptin erillisneuvottelut Israelin kanssa, jotka tapahtuvat Washingtonin aktiivisella myötävaikutuksella, osoittavat ettei Israel sulje politiikastaan pois mahdollisuutta "säännellä" suhteitaan arabimaihin. Mutta se rauha, jonka "rakentamiseen" Israel pyrkii, on epäoikeudenmukainen; se perustuu arabien territorion valtaamiseen sekä itse anastussotainstituution säilyttämiseen. Tässä ei nojauduta ainoastaan aseistukseen, vaan myös diplomatiaan. Aikomus on aivan ilmeinen: kylvää hajaannusta arabien pariin, asettaa heidät toisiaan vastaan sekä pakottaa arabimaille aggressorille edulliset... suhteiden järjestelyt. Sadatin erillisrauha synnytti laajaa suututumusta arabimaailmassa. Voiman avulla saneltuna se ei tyydytä arabikansoja.

Taistelussa imperialismiin synnyttämää sotilaallista vaaraa vastaan kommunistit toimivat myös pasifistisen liikkeen kanssa. He kuitenkin huomauttavat sen rajoituksista. Pasifistit puolustavat rauhaa yleensä, riippumatta sen sosiaalisesta luonteesta. He tuomitsevat kaikki sodat. Kommunistinen puolue ja neuvostokansa pitävät velvollisuutenaan tukea alistettujen kansojen sotia, heidän oikeutettuja vapautussotiaan samalla taistellen kaikkia epäoikeutettuja, imperialistisia anastussotia vastaan.

Rauhan sosiaalisen luonteen ongelma, sen jakautuminen oikeutettuun ja epäoikeutettuun (demokraattiseen ja imperialistiseen) on neuvostotutkijoiden mielestä eräs ajankohtaisimpia pulmia. Luokkaolemukseltaan ja -luonteeltaan nämä kaksi rauhan lajia eroavat periaatteellisesti toisistaan.

Sodan ja rauhan sosiaalisesta luonteesta on nykyoloissa tullutärkevää ideologisen taistelun kohde. Porvarilliset sosiologit kieltävät sotien jaoittelun oikeutettuihin ja epäoikeutettuihin ja näin samalla vastaavaan rauhan luokittelun. USA:lainen tutkija Steinkraus perustelee tätä sillä, ettei yksikään hallitus tunnusta käyvänsä epäoikeutettua sotaa. Siispä yksikään hallitus ei myöskään tunnusta pakottaneensa mitään sopimussosapuolta epäoikeudenmukaiseen rauhaan. Vastapainoksi tämäntapaiselle subjektivistiselle lähestymistavalle me lähdemme sotaa ja rauhaa arvioidessamme näiden ilmiöiden poliittisesta sisällöstä sekä siitä, miten ne reaalisesti vaikuttavat yhteiskuntakehitykseen.

Abstraktis-pasifistisen päättelyn taustalla on tekniikan absolutisointi sekä nykyisen aikakauden sosiaalispoliittisen analyysin tekemättä jättäminen. Vain marxilainen ajattelu on osoittanut kykenevänsä pääsemään perille sotilaallis-teknisen sekä sosiaalispoliittisen dialektiikasta sodan kehityessä sekä yhteiskunnallisena ilmiönä että sodankäynnin tekniikkana. Ottaen huomioon ydinsodan äärimmäisen tuhoavan luonteen Neuvostoliitto tekee kaiken mahdollisen estääkseen sen, jotta ydinsotaa ei sallittaisi, jotta kansat eivät joutuisi atomi-iskun uhreiksi – eivät ensimmäisen eivätkä toisen.

Neuvostohallituksen lukuisat aloitteet tämän kysymyksen tiimoilta ovat yleisesti tiedossa. Kuitenkaan Neuvostoliitto ei voi (eikä sillä ole oikeuttakaan, koska se on vastuussa rauhan säilyttä-

misestä maailman kaikkien kansojen edessä) lähteä yksipuolisen ydinaseistuksesta luopumisen tielle. Sehän merkitsi aseiden riisuntaa sodan ja taantumuksen voimien edessä.

Vastustaessaan ydinaseiden käyttöä ei Neuvostoliitto poissulje niiden käyttöä äärimmäisessä tilanteessa. L. I. Brežnev totesi Komsomolin 18. edustajakokouksessa, että "maahamme tai sen liittolaisiin kohdistuva aggressio jonkun toisen ydinasevallan taholta" saattaa "pakottaa meidät tähän äärimmäiseen itsepuolustuskeinoon".

Imperialistit ovat selvillä meidän sotilaallisesta valmiudestamme vastustaa aggressiota. Se juuri hillitsee heidän aikeitaan. Neuvostoliittolaisessa filosofisessa kirjallisuudessa tunnustettiin yleisesti, että mikäli imperialismi käynnistää ydinsodan, niin aggressorin kannalta se epäilemättä on luonteeltaan epäoikeudenmukainen. Sen sijaan sosialististen valtioiden kannalta sotatoimet sosialistisen isänmaan puolustamiseksi, silloinkin kun ollaan pakotettuja käyttämään ydinaseita, ovat oikeutettuja. Sosialistisen leirin maat tekevät kaikkensa murskatakseen hyökkääjät ja poistaakseen lopullisesti sotilaallisen vaaran lähteet.

Me lähdemme siitä, että myös nykyloissa sotien jakaminen oikeutettuihin ja epäoikeutettuihin säilyttää edelleen periaatteellisen merkityksensä, sillä sotien oikeudenmukaisuuden kiistäminen auttaisi vain hyökkääjää eikä rauhan lujittamista.

Olosuhteissa, joissa imperialistit valmistautuvat ydinsotaan, seuraa tescistä sosialistista isänmaata puolustavan sodan oikeudenmukaisuudesta se hyvin tärkeä käytännön johtopäätös, että edistyksekkään yhteiskuntajärjestelmän sekä rauhan säilyttämiseksi sosialismilla tulee olla ydinohjusten muodostama suojakilpi. Sosialismi taistelee sotilaallisen

liennytyksen puolesta, mutta se ei voi suostua yksipuoliseen voimien vähentämiseen.

Tämä ei millään muotoa merkitse ydinsodan oikeuttamista. Tämä ei ole sapelinkalistelua, vaan pakollinen toimenpide turvallisuuden ja rauhan säilyttämiseksi, joka perustuu nykyisen aikakauden selväjärkiselle analysoinnille, taantumuksen ja sodan voimien taholta uhkaavan vaaran huomioimiseen.

Abstraktista pasifismista eroten ei marxismi-leninismi kytkä kaikkea sotaa taantumukseen ja kaikkea rauhaa edistykseen. Se lähtee siitä, että oikeutetut sodat vastaavat kansojen etuja ja myötävaikuttavat historialliseen edistykseen. Kansalliset vapautussodat, vallankumoukselliset kansalaissodat sekä sosialistisen isänmaan puolustamiseksi käytävät sodat, jotka poistavat kansallisen ja sosiaalisen sorron sekä tähtäävät edistyksekkään yhteiskunta- ja valtiojärjestelmän puolustamiseen, vaikuttavat epäilemättä progressiivisella tavalla historian kulkuun. Rauhan vaikutus yhteiskunnan kehitykseen määräytyy myös sen sosiaalisesta luonteesta. Oikeudenmukainen rauha luo kaikkein suotuisimmat edellytykset kansojen edistyvälle kehitykselle. Epäoikeudenmukainen rauha on säännönmukaisesti epäoikeudenmukaisen sodan tavoin yhteiskunnan kehityksen esteenä. Sosiaaliselta luonteeltaan samantyyppiset sota ja rauha vaikuttavat samalla lailla historian kulkuun sillä niiden poliittinen sisältö on samanlainen; eroa on vain toteuttamistavassa. Imperialismin anastus- ja riistopolitiikka on taantumuksellista kaikissa ilmenemismuodoissaan.

Sodan ja rauhan sosiaalisen luonteen ongelmassa on kyse niiden suhteesta politiikkaan. Sodan ja politiikan suhteesta on kirjoitettu paljon, myös erityistutkimia. Tutkijat ovat vakuuttavasti osoittaneet, että sota on edelleen-

kin yhteiskunnallis-poliittinen ilmiö. Juuri se, ettei havaita sodan ja rauhan yhteyttä politiikkaan, johtaa abstraktiin pasifismiin, joka tuomitsee minkä tahansa sodan ja puolustelee mitä tahansa rauhaa. Marxilaiset lähtevät siitä, ettei ole olemassa sotaa yleensä, on konkreettisia sotia; ei ole rauhaa yleensä, on konkreettinen rauha. Sodan ja rauhan konkreettisuus edellyttää, että kullakin sodalla ja rauhalla on määrätty edellytyksensä, poliittinen sisältönsä. Rauha ilman poliittisia edellytyksiä syntyy vasta kommunismissa.

Luokkiantagonistisissa yhteiskuntamuodostumissa kaikki on politiikan kyllästämää. Niille, jotka mielellään puhuvat rauhas- ta yleensä, muistutettakoon mieliin Leninin sanat: "Rauhan tunnus voidaan esittää joko tiettyihin rauhan ehtoihin yhdistettynä tai ilman minkäänlaisia ehtoja, taisteluna yleensa rauhan (*Frieden ohne weiteres*) eikä tietyn rauhan puolesta. On selvää, että jälkimmäisessä tapauksessa olemme tekemisissä tunnuk- sen kanssa, joka ei ole lainkaan sosialis- tinen, vaan yleensäkin aivan sisällykse- tön ja järjetön".

Poliittinen sisältö määrää sodan ja rauhan edellytykset. Sodan poliittisen sisällön määrääminen merkitsee sen toteamista, "minkälaisen politiikan jatka- mista sota on. . . , mikä luokka käy so- taan ja missä tarkoituksessa se sitä käy". Ei vain sota, vaan myös rauha kytketty erottamattomasti politiikkaan; sodan ta- voin rauhakin on politiikan jatkoa.

Sodan ja rauhan poliittinen sisältö määrää niiden sosiaalisen luonteen ja olemuksen. Nämä kolme sotaa ja rau- haa koskevaa kategoriaa ovat keskenään erottamattomassa yhteydessä ja niitä tarkasteli syvällisesti jo Lenin. Poliitti- sen sisällön ohella *sodan ja rauhan ole- muksen rakenteeseen* kuuluvat politi- kan toteuttamisen keinot. Lähtien tästä Lenin määritteli sodan luokkien ja valti-

oden politiikan jatkamiseksi väkivaltai- sin keinoin. Rauha on myös kansojen ja valtioiden välisten suhteiden muoto, mutta sellainen, joka rakentuu ei- väkivaltaisille keinoille. Väkivaltaisilla ja ei-väkivaltaisilla keinoilla Lenin tar- koitti tässä yhteydessä aseellisia ja ei- aseellisia keinoja, toisin sanoen aseel- lista taistelua tai sen puuttumista.

Sodan ja rauhan olemuksen ymmärtä- miseksi tärkeintä on niiden poliittinen sisältö, joka määrää harjoitettavan poli- tiikan keinot, valtioiden välisten suhte- den muodot; siitä riippuu asenteemme sotaan ja rauhaan. Nykyiset porvarilliset ideologit ja poliitikot sitävastoin irroi- tavat sodan politiikasta ja selittävät so- dan merkitsevän periaatteessa uusia po- liitiikan toteuttamiskeinoja.

On tosiaan niin, että politiikan harjoittamisen keinot ovat syvällisesti muuttuneet. Siirtyminen ydinohjusa- seistukseen on huomattavasti nostanut politiikan toteuttamiskeinojen ominais- painoa sodan olemuksen rakenteessa. Ydinohjusten käyttöönotto on johtanut muutoksiin sodan päämäärien sekä sen toteuttamiskeinojen välisissä suhteissa, muuttanut niiden tasapainoa. Ensi ker- taan on syntynyt tilanne, jossa sodan- käynnin keinot ovat kasvaneet sen pää- määrien yli. Nykyään on käytännössä mahdotonta luonnehtia ihmiskunnan yllä leijuvan uhan mittasuhteita.

Poliittisten päämäärien sekä niiden toteuttamiskeinojen keskinäinen vastaa- mattomuus merkitsee porvarillisten ide- ologien mielestä sitä, että sota on lakan- nut olemasta politiikan jatketta. He ju- listavat Clausewitzin muotoilun van- hentuneeksi. Ikävä kyllä neuvostoleh- distössäkään on joskus tavannut tällaisia väitteitä. Tähän voidaan vastata: Clau- sewitzin muotoilu on todellakin van- hentunut. Mutta Leninin muotoilu ei ole. Puhuessamme sodasta politiikan jatkamisena väkivaltais- keinoin emme

käytä Clausewitzin, vaan Leninin muotoilua. Lenin käytti hyväkseen Clausewitzin toteamuksen terminologista muotoa, mutta täytti sen uudella sisällöllä. Lenin piti arvossa Clausewitzin näkemysten positiivista momenttia, mitä tulee sodan ja politiikan keskinäisyyteeseen, mutta hän viittasi myös sen sosiaaliseen ja luokkapohjaiseen rajoittuneisuuteen. Saksalainen sotatutkija ei voinut paljastaa sodan todellista olemusta, koska hän tarkasteli sitä irrallaan taloudesta, yhteiskuntarakenteesta ja luokkataistelusta. Clausewitzille oli ominaista idealistinen, luokkien yläpuolelle kohoava politiikkakäsitys. Sota oli Clausewitzin mukaan ulkopoliitiikan jatkamista. Hän ei havainnut sisäpolitiikan suhdetta ulkopoliitiikkaan ja siksi sota näyttäytyi hänelle vain yleiskansallisenä ilmiönä, ei luokkamilönä.

Kun porvarilliset ideologit puhuvat Clausewitzin muotoilun vanhentuneisuudesta, on heidän silmämääränään aivan muu kuin tämän idealistinen, luokkien yläpuolelle kohoava politiikkakäsitys, joka päinvastoin tekee heihin syvän vaikutuksen. Yhtäältä porvarilliset poliitikot arvioivat järkevästi ydinohjusodan seuraukset ja pelkäävät, että sellainen sota olisi imperialismiin viimeinen. Toisaalta militarismin ideologit, jotka riistävät sodalta sen poliittisen sisällön, pyrkivät puhdistamaan imperialismiin poliitikot vastuusta, jos sota syttyisi. Ja tästä seuraakin väite, että sota on lakanut olemasta imperialismiin poliittisten päämäärien saavuttamisen keino.

Tässä tapauksessa sekoitetaan keskenään kaksi, joskin toisiinsa liittyvää, mutta silti eri ongelmaa – kysymys sodan sosiaalisista päämääristä sekä kysymys ydinsodan tuhoisista seurauksista. Tietysti on niin, että jos imperialismi sittenkin sytyttää ydinsodan, tulee se olennaisesti eroamaan kaikista tähänastisista sodista – sekä luonteeltaan että

mittasuhteiltaan, aseellisen taistelun tavoiltaan ja välineiltään, sosiaalisilta, moraalisilta ja psykologisilta seuraamuksiltaan. Silti se ei milloinkaan ylitä eikä voi ylittää politiikan rajoja. Sota ei kadota luokkasisältöään eikä sen yleinen sosiaalinen olemus politiikan jatkamisena väkivaltaisain keinoin muutu. Jos imperialismi käynnistää ydinohjuksin käytävän sodan, niin se tulee yhtäältä olemaan imperialismiin antihumanistisen, aggressiivisen ryöstöpolitiikan jatkoa, toisaalta taas sosialistisen vallankumouksen saavutusten puolustuspolitiikan jatkoa.

Monet lännen poliitikot ja ideologit puhuvat siitä, että yhteiskunnan edistymälle kehitykselle on välttämätöntä luokkarauha. Luokkarauhan käsite on porvarillinen ja opportunistinen. Oikeisto-opportunistit ovat jopa ehdottaneet ”rauhanomaisten aikojen sääntöjen” laatimista. 25. edustajakokous arvosteli ankarasti tällaista lähestymistapaa, joka samaistaa kansainvälisen rauhan luokkarauhaan. Kun me puhumme jännityksen lieventämisestä, *tarkoitamme sillä valtioiden välisten suhteiden jännityksen poistamista, emme luokkarisiriitojen eliminoinista*. Neuvostohallituksen julistuksessa 22. toukokuuta 1976 huomautetaan, ”ettei liennytyks merkitys eikä voi merkitä historiallisen kehityksen objektiivisten prosessien jäädymistä. Se ei ole suojeluskirje kukistuville hallituksille. . . Sen myötä ei sosiaalisten muutosten välttämättömyys katoa. Silti tämän kysymyksen ratkaisee kansa itse kussakin maassa”.

Vasemmisto-opportunistit hyökkäävät ”rauhan” ja ”luokkataistelun” käsitteitä vastaan toiselta suunnalta. He vaativat muka luokkataistelun nimissä luopumista liennytyksestä: rauha näet heidän mielestään estää luokkataistelun. Me vastaamme siihen: jokainen vallankumous on ennen kaikkea lainomainen

tulos kyseisen yhteiskunnan sisäisestä kehityksestä. Riittää kun palautetaan mieliin vallankumoukselliset muutokset, jotka viime vuosina ovat tapahtuneet maailmassa. Rauhanomainen rinnakkanoelo luo parhaat edellytykset luokkataistelulle. Enemmänkin, itse taistelu rauhan puolesta vaikuttaa myönteisesti vallankumoukselliseen taisteluun. Koska sotien lähteenä on imperialismi, niin taistelu rauhan puolesta tosiasiallisesti sulautuu yhteen anti-imperialistisen taistelun kanssa. Sen kullussa imperialistisen porvariston kaikkien aggressiivisimmat, kaikkein taantumuksellisimmat piirit menettävät arvovaltaansa yleisen mielipiteen silmissä. Ja vaikka taistelu rauhan puolesta ei yleisdemokraattisena liikkeenä välittömästi nostakaan esiin yhteiskunnan sosialistisen uudistamisen tehtäviä, johtaa se silti vääjäämättä nykyoloissa joukot taisteluun sosialismin puolesta kääntyessään sodanvaaran lähteitä vastaan. Ja lopuksi: oikeudenmukaisen rauhan oloissa imperialismiin mahdollisuudet vallankumouksellisen liikkeen kukistamiseksi supistuvat jyrkästi ja vastavallankumouksen maastaviennin vaara vähentyy.

Millainen rauha sitten on pysyvä?

1. *Pysyvä rauha on oikeudenmukainen, demokraattinen rauha.* Epäoikeudenmukainen rauha on sodasta raskas; se on tilapäinen välirauha, hengähdystauko sotien välillä. Rosvomaiset rauhanehdot lisäävät yhtäältä aggressorin ruokahalua, toisaalta ne eivät voi poistaa uhria näyttämöiltä: alistetut kansat eivät halua suostua asemaansa. Tällainen tilanne, johon Israel ja sitä aktiivisesti tukeva USA ovat syyllisiä, on nykyisin muodostunut esimerkiksi Lähi-idässä. Tilannetta luonnehti Brežnev toteamalla: "Lähi-idässä ei nyt ole sotaa.

Mutta siellä ei ole myöskään rauhaa..." Kuten hän huomautti, sotatoimien syttymisen vaara säilyy niin kauan kun Israelin armeijat pysyvät miehittyillä alueilla, niin kauan kun palestiinalaiset ovat vailla laillisia oikeuksiaan ja kansallisvaltion luomisen mahdollisuuksia. Pysyvä rauha Lähi-idässä edellyttää, että alueen kaikkien valtioiden turvallisuus, niiden oikeus riippumattomaan olemassaoloon ja kehitykseen taa-taan.

Oikeudenmukaisen rauhan periaatteet on muotoiltu Neuvostoliiton perustuslain 29 §:ssä. Niitä ovat suvereenin tasa-arvoisuuden, molempipuolisen voimankäytöstä tai sillä uhkaamisesta luopumisen periaatteet; rajojen loukkaamattomuuden, alueellisen eheyden, sisäisiin asioihin sekaantumattomuuden, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen periaatteet; tasa-arvoisuuden periaate sekä kansojen oikeus itse määrätä kohtaloistaan; valtioiden välinen yhteistyö; kansainvälisten velvoitteiden täyttämisen periaate. Sosialististen maiden aloitteesta nämä periaatteet otettiin huomioon Helsingin ETY-kokouksen päätöksiäkirjassa. Näiden periaatteiden johdonmukainen toteuttaminen takaa oikeudenmukaisen ja kestävän rauhan.

2. *Kestävä rauha on yleinen rauha.* Alueellinen rauha ei ole kestävä. Jos muilla maailman alueilla riehuu sodan liekki, voi se tehdä lopun rauhasta kaikkialla muuallakin. *Yleisen ja alueellisen rauhan dialektiikan ongelman* on NKP:n 25. edustajakokous nostanut erityisen tärkeänä esiin. Rauhanohjelma tähtää rauhaa rakastavien valtioiden ponnistusten keskittämiseen sotapesäkkeiden poistamiseksi. Neuvostoliitto taistelee sekä yleisen että alueellisen rauhan puolesta.

Taistelemme sekä maailmansotaa että myös imperialistien lietsomia paikallisia

sotia vastaan. Jälkimmäiset ovat vaarallisia *ensinnäkin* jo sellaisinaan: ihmiskunnan historiassa on paikallisissa sodissa yhteen laskettuna menettänyt henkensä suurempi määrä ihmisiä kuin maailmansodissa.

Toisekseen nykyoloissa ovat tavallisetkin sodankäyntivälineet tulleet niin voimaperäisiksi, että ne monessa suhteessa jo lähentelevät ydinaseiden vaikutusta. Sitäpaitsi imperialistit käyttävät paikallisissa sodissa kaikkia aseistuksen lajeja, myös kemiallisia ja biologisia aseita. He ovat myös useammin kuin kerran lausuneet julki valmiutensa jopa taktisten ydinaseiden käyttämiseen.

Kolmanneksi, nykyisten voimasuhteiden vallitessa nimitys "paikallinen" muuttuu yhä suhteellisemmaksi. Sodat ylittävät pohjimmaltaan usein paikallisuuden rajat: muut maat asettuvat tukemaan taistelevia osapuolia. Vietnamin sankarillinen taistelu USA:n aggressiota vastaan esimerkiksi oli tavallaan myös kahden vastakkaisen yhteiskuntajärjestelmän kamppailua.

Neljänneksi, paikalliset sodat voivat minä hetkenä hyvänsä kasvaa maailmanlaajuisiksi ydinsodaksi. Olemassaoleva tendenssi paikallisten sotien mittasuhteiden kasvuun ja taistelujen voima-peräistyminen lisäävät tällaisen laajentumisen vaaraa. Maailman kansojen etujen mukaista on kaikkien mahdollisten sotapesäkkeiden hävittäminen ja pysyvän rauhan vakiinnuttaminen maapal- lon eri alueilla.

Porvarilliset poliitikot erottavat yleisen ja alueellisen rauhan toisistaan. He pyrkivät esittämään asiat sellaisina, että yleinen rauha voi säilyä vaikka paikalliset sodat riehuisivatkin. He ovat havainneet, että sosialistisia maita vastaan käytävällä sodalla ei ole näköaloja edessään (minkä Vietnamin tapaus taas kerran osoitti), mutta pyrkivät pidättämään itsellään oikeuden käydä paikallisia sotia

eri puolilla maailmaa. USA:ssa on tätä tarkoitusta varten jopa luotu erityisiä sotilaallisia organisaatioita (niin sanotut "nopean iskuvälineiden joukot"). Imperialismi ei vain esitä antihumanistisia näkemyksiä, se myös toimii: toisen maailmansodan jälkeen imperialismi on eri maailman alueilla yli sata kertaa syyllistynyt sotiin ja sotilaallisten konfliktien lietsomiseen.

Teesi rauhan jakamattomuudesta on puolueemme ulkopoliittisessa toiminnassa muuttunut tärkeäksi metodologiseksi periaatteeksi. Kannatamme rauhannomaisen rinnakkainolon periaatteiden soveltamista ei vain sosialististen ja kapitalististen maiden suhteissa, vaan myös laajemmissa puitteissa.

Kaikesta huolimatta on todettavissa, ettei yleinen rauha ole yksinkertaisesti vain erilaisten alueellisten rauhojen summa. Määrättyssä mielessä se on laadullisesti toisenlainen, korkeampi taso rauhan kehityksessä. Kyseessä ei ole erottelu vain käsitteen alan suhteen, vaan laadullinen ero. Yleisellä rauhalla on omat kehitys- ja toimintalaikumukaisuutensa. Se riippuu nykyisen aikakauden keskeisten ristiriitojen ratkaisemisesta, ja ennen kaikkea perusristiriidan, kahden järjestelmän välisen vastakkaisuuden ratkaisusta. Yleinen rauha riippuu ennen kaikkea sosialismin ja kapitalismin rauhanomaisen rinnakkainolon tosiasiallisuudesta.

3. Pysyvä rauha on sellainen, joka on kansainvälisen liennytyksen tasolla ja jolla on myönteinen sisältö.

Sodan ja rauhan eräs ajankohtaisimmista ongelmista on kysymys *rauhan tasoista*. Sitä kehiteltiin NKP:n 25. edustajakokouksessa. Rauha ei milloinkaan ole staattinen ilmiö, mutta meidän päivinämme sitä luonnehtivat prosessit ovat aivan erityisen dynaamisia. 25. edustajakokous erotti kaksi rauhan tasoa, kaksi perustilaa: 1. kansainvälisen

jännityksen tilä ja 2. liennytyksen tila. Kummallakin rauhan tasolla on merkittävän erilainen sisältö.

Mitä sotaan tulee, on tämän kategorian sisältöä kehitelty melko syvälleikävästi. Neuvostofilosofissa kirjallisuudessa sodan sosiaalisen sisällön osatekijöinä erotellaan yleensä seuraavat: poliittinen sisältö + aseellinen taistelu + taloudellinen taistelu + diplomaattinen taistelu + ideologinen taistelu. Sota ei ilmene yksinomaan aseellisena yhteenotona, vaan erityisenä yhteiskunnan tilana.

Rauhan sisällöstä on todettava, ettei rauha ole vain sodan poissaoloa. Sen sisältönä on myös kaikinpuolinen valtioiden välinen yhteistyö. Rauhanohjelma määrittelee eräksi ensisijaiseksi tehtäväksi pitkäaikaisten molemmille osapuolille edullisten yhteistyösuhteiden kehittämisen eri alueilla – politiikan, talouden, tieteen ja kulttuurin. Sama näkemys esiintyy neuvostotutkijoiden töissä. Niinpä G. H. Šahnazarov kirjoittaa: "Rauhanomaisen rinnakkainolon idea ei suinkaan palaudu rauhan säilyttämisen rajoitettuun päämäärään (rauha pelkkänä sodan poissaolona – A. M., J. Ž.), niin ensisijaisen tärkeä kuin se lie-neekin. Tämä idea edellyttää samalla suhteiden laajan piirin – taloudellisten, poliittisten, sivistyksellisten – kehittämistä".

Rauhan olemus edellyttää poliittisten päämäärien läpiviemistä ei-aseellisin keinoin, toisin sanoen taloudellisin, tietellis-teknisin, diplomaattisin, sivistyksellisin ja ideologisin. Tiivistetysti nämä merkitsevätkin juuri politiikan toteuttamista ei-väkivaltaisain keinoin.

Rauhaan siis sisältyy erilaisia yhteistyön muotoja. Täydessä mittassaan ne eivät tietenkään luonnehdi jokaista rauhaa. Tämä riippuu rauhan tasoista ja tyypeistä. Rauhan sisältö on kansainvälisen jännityksen oloissa huomattavasti

köyhempi kuin liennytyksen oloissa. Sen lisäksi rauhan sisällön analyysi osoittaa, ettei se suinkaan merkitse intressien yhteenlankeamista kaikissa maiden välisten suhteiden aspekteissa. Sota on taistelua kaikilla yhteiskuntalämän perusalueilla. Rauha ei ole vain yhteistyötä, se on yhteistyön ja taistelun ykseyttä. Poliittisen, taloudellisen, tietellis-teknisen ja sivistyksellisen yhteistyön rinnalla esiintyy poliittista taistelua, taloudellista kilpailua ja ideologista kamppailua. Kun rauhan sisältö käsitetään tällä tavalla, tulee ymmärrettävämmäksi NKP:n ohjelman asettamus rauhanomaisesta rinnakkainolosta luokkataistelun erityisenä muotona kapitalismin ja sosialismin välillä kansainvälisessä mittakaavassa.

Jos rauhaa ei tarkastella vain normatiiviselta, vaan myös tosiasioiden kannalta, voidaan siinä havaita sille itselleen vieraita aineksia: epätasa-arvoisuus sekä väkivalta. Nämä ovat rauhan negatiivista sisältöä, jonka voittaminen on välttämätöntä, mutta joka on olemassa epäoikeudenmukaisen rauhan lajeissa ja määrättyissä rauhan vaiheissa. Poliittikan toteuttamisessa voi esiintyä väkivaltaakin (taloudellista, hallinnollista, ideologista jne.), mutta aseellisen väkivalan puuttuessa kyseessä on kaikesta huolimatta rauhantila – epäoikeudenmukainen ja rosvomainen, mutta silti rauha. Negatiivisen sisällön mukanaolo rauhan rakenteissa selittyy sillä, että nykyinen yleinen rauha on kapitalismin ja sosialismin siirtymisen kaudella sangen mutkikas ja ristiriitainen. Se johtuu tuotantovälineiden omistuksen kahdesta vastakkaisesta muodosta, kahdesta erilaisesta taloudellisesta perustasta. Sosialismi rakentaa rauhaa sen luonnolliselle perustalle, yhteiskunnalliselle omistukselle, imperialismi taas rauhalle vieraalle perustalle, yksityiselle omistumu-

dolle, joka on sodan taloudellisena perustana.

Jos rauhan positiivinen sisältö rakentuu valtioiden väliselle yhteistyölle, niin sen negatiivinen sisältö (epätasavaroisuus ja väkivalta) ilmenee uuskolonialismissa, rotusorrossa, valtioiden ja koko yhteiskuntaelämän militarisoimisessa, varustelukierteessä, sotapesäkkeiden tukemisessa jne.

Rauhan kehittyessä sen negatiivinen sisältö väistyy. Vastakohtia eivät ole ainoastaan sota ja rauha. Myös rauhan positiivisesta ja negatiivisesta sisällöstä taistellaan. Rauhan positiivisen sisällön vahvistaminen ja lujittaminen kaventaa negatiivisen sisällön esiintymisaluetta ja päinvastoin.

Rauhan negatiivinen sisältö ilmenee puhtaampana rauhan ensimmäisellä tasolla. NKP luonnehtii sitä jännityksen, kahden yhteiskuntajärjestelmän vastakkainasettelun, "kylmän sodan" tilaksi. Tutkijat nimittävät sitä "negatiiviseksi rauhaksi". Positiivisen sisällön kannalta tarkasteltuna kyseessä on passiivinen rauha: sota puuttuu, mutta myös valtioiden välinen tasavertainen yhteistyö puuttuu lähes täysin. Vaikka sitäkin tapahtuu kahden järjestelmän välillä, niin vain osittaisesti ja hajanaisesti. Sosialismi on pakottanut imperialismiin hyväksymään rauhan, mutta imperialismi ei ole luopunut sodastakaan poliittisten päämääriensä saavuttamisen välineenä. Militarismi lyö leimansa sen toiminnan kaikkiin puoliin. Ideologinen taistelu imperialismiin puolella on luonteeltaan psykologista sotaa. Imperialististen valtioiden militarisoimisen korkea aste merkitsee alituista valmiustilaa "kylmän sodan" rauhan muuttamiseksi "kuumaksi sodaksi".

Yleisen rauhan toisena tasona on kansainvälisen jännityksen lieveneminen. Se on positiivista, aktiivista rauhaa. Se on yhteistyön erilaisten muotojen ke-

hittymistä ja lujittumista. Liennytyksen sisältöä on L. I. Brežnev kuvannut seuraavasti: "Ne myönteiset muutokset maailmassa, jotka kävivät erityisen haavoittaviksi 70-luvulla, johtuivat liennytyksestä. Muutokset olivat selvästi tunnettavia ja konkreettisia. Ne ilmenivät siinä, että tunnustettiin ja vahvistettiin kansainvälisin dokumentein eräänlainen maiden välisten rehellisten ja oikeudenmukaisten suhteiden säännöstö, mikä rakentaa sotateikkailuista viehättyneiden tielle oikeudellisen ja moraalipoliittisen kynnyksen. Saavutettiin myös ensimmäiset, vielä tosin vaatimatomat neuvottelutulokset, jotka sulkiivat joitakin varustelukierteen kanavia. On myös syntynyt laaja sopimusverkosto, joka kattaa erilaisen yhteiskuntajärjestelmän omaavien maiden välisen rauhanomaisen yhteistyön lukuisia alueita".

Positiivisen rauhan kehityksessä jännityksen lieventäminen tasolla NKP:n 25. edustajakokous erottaa kaksi vaihtetta: poliittisen liennytyksen ja sotilaallisen liennytyksen. Poliittisen liennytyksen vaiheessa imperialismiin on sosialismiin ja muiden rauhanvoimien painostuksesta pakko tunnustaa rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteet, jotka edellyttävät luopumista sodasta kiistakysymysten ratkaisukeinona, valtioiden yhdenvertaisuutta sekä toisten sisäisiin asioihin sekaantumattomuutta ja kaikkien yhteistyön muotojen kehittämistä. Ei olekaan sattuma, että yli kaksi kolmannelta Helsingin ETY-kokouksen päätöksiäkirjan tekstistä käsittelee yhteistyön ehtoja, muotoja ja menetelmiä. Tässä vaiheessa ei yhteistyö kuitenkaan vielä ole riittävän laajaa ja lujaa. Psykologinen sodankäynti lievenee, mutta ei katoa kokonaan. Ja mikä tärkeintä – varustelukierre jatkuu. USA:n imperialismi pyrkii varustautumaan neutronipommein, risteilyohjuksin, Trident-sukellusvencohjuksin ja

muunlaisin äärimmäisen voimakkain aseina. On luonnollista, että näissä oloissa rauha ei ole pysyvä, vaan sodan vaara säilyy edelleenkin. On välttämätöntä siirtyä liennytyksen toiseen vaiheeseen: poliittista liennytystä on lujitettava sotilaallisella.

4. *Pysyvä rauha on sellainen, joka toteutuu sotilaallisen liennytyksen tasolla.* Pelkkä poliittinen liennytys ei riitä pysyvään rauhan turvaamiseksi. NKP:n 25. edustajakokous pitää välttämättömänä, että poliittinen liennytys tulee materialisoiduksi, eikä ainoastaan yhteistyön muodossa, vaan myös varustelukierteen lopettamisena. Sitä mukaa kun rauhan positiivinen sisältö kehittyy täyteen mittaansa, sen negatiivinen sisältö supistuu jyrkästi. Lopullisena päämääränä on sen hävittäminen – aseistariisunta. Niin kauan kun tätä prosessia ei ole tapahtunut, rauha ei ole luja eikä stabiili.

”Kylmä sota”, negatiivinen rauha on siis yksinomaan sodan poissaoloa vailla sitä lujittavaa myönteistä sosiaalista sisältöä. Poliittinen ja sotilaallinen liennytys ovat positiivisen rauhan vaiheita, joiden pohjana ovat rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteet; nämä aineellistuvat valtioiden rauhanomaisessa yhteistyössä ja varustautumisen lopettamisessa.

5. *Sataprosenttisen kestävä rauha edellyttää sodan lähteen hävittämistä kapitalismista sosialismiin siirtymisen tuloksena.* Sosialististen maiden välinen rauha on nykyisen rauhan korkein tyyppi. Se on toimivana mallina yleiselle rauhalle kommunistisen yhteiskunnan ensimmäisessä vaiheessa. Sosialismi ja rauha ovat siinä määrin jakamattomia, että ”rauhan” käsite on sosialististen maiden suhteissa käynyt tarpeettomaksi eikä sitä juurikaan käytetä. Sen sijalla ovat proletaarisen internationalismin, ystävyyden ja yhteistyön käsitteet, jotka ilmaisevat erityisen kestä-

vää rauhaa. Erotuksena sodan perusteita kehittävästä imperialismista sosialismi muodostaa rauhan pohjan. Tuotantovälineiden yhteiskunnallinen omistus on rauhan taloudellisenä perustana. Rauhan poliittisena perustana on työväenluokan ja työätekevien joukkojen valta, luokkien, kansallisuuksien ja kansakuntien tasa-arvoisuus ja ystävyys. Poliitiikka, joka suuntautuu ystävyyden ja yhteistyön lujittamiseen, ei voi johtaa sotaan. Rauhan ideologisena perustana on marxilais-leniniläinen ideologia, joka koko sisällöllään tuomitsee riiston ja väkivallan, nationalismin ja šovinismin, epäoikeudenmukaiset sodat ja anastussodat sekä julistaa peruseriaatteikseen proletaarisen internationalismin ja sosialistisen humanismin.

4. Yleisen rauhan puolustaminen on kaikkien asia

Sodan ja rauhan sisällön analyysi vie johtopäätökseen, ettei yksi osapuoli voi ratkaista yleisen rauhan ongelmaa; se on maailman kaikkien maiden asia. Sodan syttymiseen riittävät yhden ainoan aggressorin toimenpiteet. Rauhan vahvistamiseen, sodan torjuntaan vaaditaan kaikkien politiikan subjektien toimintaa, mikä todistaa rauhan puolustamisen kansainvälisestä luonteesta.

Rauhanpuolustus on ennen kaikkea rauhanvoimien toimintaa rauhan negatiivisen sisällön hävittämiseksi ja sen positiivisen sisällön rakentamiseksi. Ja koska rauhan positiiviseen sisältöön kuuluu poliittinen, taloudellinen, tieteellis-tekninen sekä sivistyksellinen yhteistyö että myös ideologinen kamppailu, voidaan vastaavasti puhua rauhanpuolustuksen poliittisista, taloudellisista, tieteellis-teknisistä, sivistyksellisistä ja ideologisista muodoista.

Ensisijainen asema kaikkien rauhan puolustamisen muotojen joukossa

kuuluu *rauhan poliittiselle puolustamiselle*. Historiallisesti merkittäviä virstanpylväitä rauhanpuolustuksen tiellä ovat 24. ja 25. edustajakokouksien kehittäminen rauhanohjelma, Neuvostoliiton perustuslaki sekä puolueen toiminta rauhan puolesta 70-luvulla.

Neuvostoliiton perustuslaki on lain-säädännöllisellä tasolla velvoittanut neuvostohallitusta harjoittamaan leniniläistä rauhanpolitiikkaa, esiintymään kansojen turvallisuuden lujittamisen sekä laajan kansainvälisen yhteistyön puolesta. Neuvostoliiton ja muiden maiden suhteiden periaatteiksi on siinä otettu rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteet.

Rauhanohjelma on muotoillut tehtävät valtioiden välisen kaikinpuolisen yhteistyön kehittämiseksi sekä kielteisten ilmiöiden poistamiseksi maiden välisistä suhteista. Toteuttaessaan rauhanohjelmaa NKP ja neuvostohallitus taistelevat laajalla rintamalla sen puolesta, että luovuttaisiin voiman käytöstä kansainvälisissä suhteissa, hävitettäisiin siirtomaahallinnon jäänteet ja rasismi sekä toteutettaisiin kansojen tasa-arvoisuus. Erityistä huolta puolue kohdistaa siihen, että siirryttäisiin poliittisesta liennytyksestä sotilaalliseen. NKP ja neuvostohallitus pyrkivät kokonaisen toimenpidesarjan toteuttamiseen: kaikkien ydinasekokeilujen kieltäminen – uusien joukkotuhoojajen ja -järjestelmien rakentamisen kieltäminen – sotapesäkkeiden hävittäminen – sotabudjettien supistaminen – varustelukierteen lopettaminen – aseistarisunta.

Kuitenkin puolue ottaa huomioon, että sodan lähde on säilynyt. 25. edustajakokous korosti, että vaikka imperialismin aggressiivisten toimien mahdollisuudet ovatkin supistuneet, on sen luonne säilynyt entisellään. Imperialismin aloittaman sodan uhkaa vastassa on rauhan aseellinen puolustus; se on sosialis-

tisten valtioiden toimintaa oman puolustuskykynsä lujittamiseksi, joka tekee mahdolliseksi imperialistien aseellisen hyökkäyksen torjumisen ja samalla rauhan säilyttämisen.

Erityisen mielenkiintoista on *rauhanpuolustamisen muotojen dialektiikka*. Sotilaalliset ja ei-sotilaalliset rauhanpuolustuksen muodot suhtautuvat toisiinsa käänteisen vastaavasti: mitä heikommin ei-sotilaalliset muodot ovat kehittyneet, sitä suurempi ominaispaino kuuluu sotilaallisille muodoille. Ja vastaavasti, mitä enemmän rauhan puolustamisen ei-sotilaalliset muodot ovat kehittyneet, sitä pienempi osuus lankeaa sotilaallisten muotojen harteille. Tästä seuraa, että kasvavat ponnistelut sotilaallisen liennytyksen läpiviemiseksi vaativat rauhan positiivisena sisältönä olevien kaikkien yhteistyön muotojen edeltävää lujittamista ja kehittämistä. Valkoisen talon vetäminen erimuotoiseen yhteistyöhön Neuvostoliiton kanssa nostaa esiin sotilaallisen liennytyksen ajankohtaisten kysymysten ratkaisun. Sotilaallisen potentiaalin yksipuolinen voimistaminen, pyrkimykset saavuttaa ydinohjusylioima puolestaan johtavat yhteistyön kaventumiseen ja rauhan positiivisen sisällön tuhoutumiseen.

Tärkeä rooli rauhantaistelussa kuuluu *ideologiselle rauhanpuolustukselle*. Sosialistista järjestelmää koskeva virheellinen informaatio ja panettelu eivät lujita rauhaa, vaan horjuttavat sitä. Myytit ”Neuvostoliiton sotilaallisesta uhasta”, ”Pakistaniin ja Iraniin kohdistuvasta neuvostouhasta”, ”venäläisten sodasta Afganistanin kansaa vastaan” herättävät uudelleen eloon kylmän sodan ilmapiirin. USA:n Afganistanin tapahtumien johdosta nostattama neuvostovastainen melu ylittää kaikki tähänastiset ennätykset. Todellisuudessa Neuvostoliitto ehkäisi ulkoisten taantumusvoimien suunnitelman muuttaa pieni maa

sodan tukikohdaksi. Ilman sosialismin maiden apua Afganistan olisi jätetty imperialistien raadeltavaksi ja sen olisi ollut pakko kokea Chilen tragedia, missä kansan vapaus tukahdutettiin vereen.

Vanha militaristinen konseptio "aseellisesta rauhasta" on sekin sangen vahingollinen rauhan asialle. Nykyisin se on modernisoitu "kauhun tasapainon" teoriaksi. Sen mukaan ydinaseet ovat yksinomaan toivottavia rauhan tekijöitä. Suurin paha selitetään suurimmaksi hyväksi. Näihin oppeihin liittyy käsitys "rajoitetusta sodasta". Sen kannattajat pitävät mahdollisena käydä "pieniä sotia" ydinasein "kontrolloitavuuden" puitteissa. Tällä ikäänkuin "annostellun rauhan" käsityksellä on selvä hegemonistinen päämäärä, mutta mitään yhteistä sillä ei ole rauhan puolustamisen kanssa. Valitettavasti tällä kannalla on

myös USA:n hallitus.

Militaristisen "kauhun tasapainon" ideologisena "oikeutuksena" on imperialistisen propagandan, porvarillisten poliitikkojen ja ideologioiden lietsoma myytti "Neuvostoliiton sotilaallisesta uhasta". "Kun heidän on saatava uusia varustelumäärärahoja, he pelottelevat parlamentaarikkoja ja yleisöä 'Neuvostoliiton kasvavalla mahdollilla', ja kun heidän on osoitettava valitsijoilleen, että he ovat pitäneet huolen puolustuksesta, vakuuttelevat he näille että Länsi on sotilaallisesti ehdottoman ylivoimainen".

Ideologisesta rauhanpuolustuksesta antaa esimerkin neuvostovaltio, joka on perustuslaissaan kieltänyt sodan propagoinnin. Ei "kauhun tasapaino", vaan turvallisuuden ja molemminpuolisen luottamuksen tasapaino on L. I. Brežnevin mukaan rauhan takeena.

jatkuu sivulta 65

kunnan kokonaisuutta. Solidaarisuus ja kehitysyhteistyö tarvitsevat myös poliittisia ja valtiollisia tekoja eivätkä pelkkää myötätuntoa ja marssimista.

Summa summarum: vaikka politiikka ei täällä kotona tunnu olevan muotiasia, haluaisin kuitenkin korostaa, että nämä ovat poliittisen tason ongelmia, poliittisia kysymyksiä. Ei ole mitään mieltä tukea ja pönkittää järjenvastaisia diktatuuri- ja terrorihallintoja.

Esimerkiksi Nicaraguassa Somozan perhe pisti pohjattomiin taskuihinsa maanjäristyksen uhreille tarkoitettut kansainväliset avusturajat. Ja Somozan diktatuuri oli huomattavasti maanjäristystä tehokkaampi ihmisten kiduttamis- ja tuhoamistapa. Järjestys tappoi 10 000 ihmistä, Somozan diktatuuri yli 50 000 ihmistä.

Anastasio Somozalla oli pihamaallaan "eläintarha", jossa oli kaksoishäkit. Jokaisen häkin etuosassa oli villieläimiä ja takapuolella vain rautaristikon eristämistä hän piti poliittisia vastustajiaan.

Tulee mieleen, että kaikkein verenhimoisin peto on kapitalisti, jonka lompakkoa pyritään ottamaan kansan haltuun.

Uruguaylainen kirjailija Edurdo Galeano on sanonut osuvasti matkusteltuaan Latinalaisen Amerikan maissa, että joka kuukausi vihitään näissä diktatuurimaissa käyttöön uusi vankila ja taloustieteilijät kutsuvat tätä "kehityssuunnitelmaksi". On sijoittamisen vapaus. On hintojen vapaus. On valuutan vaihtamisen vapaus. Eli mitä "vapaampi" markkinatalous sitä enemmän ihmisiä vankilassa.

Setä Samulin takapihalla kuohuu – katsaus Väli-Amerikan tilanteeseen

AIMO MINKKISEN HAASTATTELU

Reaganin valtaantulon pelättiin kristävän kansainvälistä jännitystä. Salvadorissa tämä koettiin niin, että sis-sit pyrkivät sotilaalliseen ratkaisuun suurhyökkäyksellä ennen Reagania. Tiedettiin, että Reaganin myötä USA:n sotilaallinen apu Salvadorin juntalle moninkertaistuu. Ja näin kävi.

Nyt kansainvälisen tilanteen kärjistyminen näkyy Karibian alueella selvimmin Kuuban kohdalla. Jenkkien haaveena on muuttaa Karibian meri "sisävedeksi". Yhdysvaltojen johdon nykyisten geopoliittisten ajatusratojen mukaan juuri Karibian alue on avain Atlantin ja Tyynen meren herruuteen. Kuuba on rikkonut törkeällä tavalla "geopoliittisia realiteetteja". Ja siitä sitä on rangaistava.

Näyttää selvältä, että Kuubaa vastaan on ryhdytty käyttämään bakteeriasetta kun maata ei ole voitu kuristaa taloudellisesti. Tuskin luonnonvoimat itsesään olisivat äkkiä tulleet niin keljuiksi, että ensin iskee maan päävientitartikkeleihin, tupakkaan ja sokeriruokoon homesieni, sitten afrikkalainen kuume-tauti tappaa siat ja sen jälkeen kuubalaisiin iskee denguekuume, mitä tyyppiä ei ole aikaisemmin esiintynyt alueella.

Samoin Kuubassa ja Panamassa, joissa kävin, oli molemmissa puhjennut outo silmäepidemia.

Ja mikä kansainvälisen politiikan ja moraalien kannalta on tärkein juttu; kuubalaiset pysyivät amerikkalaisilta vastalääkkeitä näihin tauteihin, mutta Reagan esikuntineen päätti ettei niitä myydä. He kielsivät myös Meksikkoa myymästä näitä Kuuballe. Siten kuubalaiset joutuivat hankkimaan nuo lääkkeet Euroopasta, mikä tietysti tuli paljon kalliimmaksi.

Tämä osoittaa, miten pitkälle vihamielisyys Kuubaa vastaan on kehittynyt USA:n johdossa. Reagan pelkää koko Väli-Amerikan ja Karibian meren alueen "kuubasoitumista".

Floridassa toimii kuubalaisten vastavallankumouksellisten terroristien koulutuskeskus. Sinne on myös perustettu uusi radioasema, "Radio Free Cuba", joka syöttää Castron vastaisia "totuuksia" Kuubaan.

USA:n nykyinen maailmanpoliittinen pullistelu tulee Karibian alueella hyvin karkealla tavalla esiin: sotaharjoituksia ja provokaatioita on jatkuvasti.

Vertailun vuoksi voisimme me suomalaisetkin kuvitella, miltä meistä

tuntuisi, jos iso naapurimme ottaisi tuollaisen "supervalta-asenteen" Suomen suhteen. Eli Moskovassa koulutettavat suomalaisopiskelijat tekisivät "desanttihyökkäyksiä" rajoilla ja puuraaka-aine lahoaisi pystyyn. Se siitä.

Mitä uutta Väli-Amerikan tilanteesta on esim. 70-lukuun verrattuna?

70-lukua leimaa oikeastaan koko Latinalaisessa Amerikassa diktatuurien ja terrorihallitusten esiinmarssi. Tämän kaiken takana on tietysti oma historiallinen linjansa: 1932 Salvadorin kansannousun tukahduttaminen (yli 30 000 kuollutta), 1954 syöstiin USA:n tuella vallasta Guatemalan laillinen presidentti Arbenz, 1961 epäonnistui maihinnousuyritys Sikojen lahdella, 1965 se onnistui Dominikaanisessa tasavallassa, 1967 surmattiin Che, 1973 tulivat Chilen tapahtumat.

Latinalaisen Amerikan "demokraattisessa Sveitsissä", Uruguayssa sotilaat kaappasivat vallan. Kolmannes maan väestöstä on paennut ulkomaille. Argentiinassa tuli kenraali Videla 1976 valtaan ja puoli miljoonaa ihmistä pakeni ulkomaille. Sitten on Paraguay, Bolivia, niin mitäpä niitä kaikkia luettelemaan...

Latinalaisen Amerikan maiden taloudellinen tilanne on entisestään kurjistunut. Riippuvuus imperialistisista maista on lisääntynyt. Latinalaisen Amerikan ulkomaanvelka on viimeisten 15 vuoden aikana kasvanut kymmenestä miljardista dollarista 150 miljardiin dollariin.

Kahvin ja sokerin maailmanmarkkinahintojen romauttaminen on ollut kova isku, varsinkin kun siihen lisätään moninkertaistunut öljylasku. Esimerkiksi Costa-Rica on ajautunut taloudelliseen konkurssiin, Bolivian kenraalit ovat kokaiinikaupan varassa.

Kuuba on luonut toivoa, että tästä

noidankehästä päästäisiin. Ja nyt Grenada ja etenkin Nicaragua osoittavat, että Kuuba ei ole yksinäinen esimerkki. Vallankumous on mahdollista myös muualla tällä imperialistien perinteisesti isännöimällä alueella.

Minä luulen, että Chilen karvaat opeukset samoin kuin Reaganin ja Haigin hallituksen valtaantulo ja raaka linja ovat olleet tietynlaisia pontimia tilanteen polarisoitumiseen sekä siihen että parlamentaarisen ja rauhanomaisen tien kuvitelmat tuossa maailmankolkassa ovat haihtuneet lähes olemattomiin.

Jos ajatellaan sissiliikkeen hiljaiseloa -70 luvun Latinalaisessa Amerikassa, niin luuletko että saattoiko Chilen demokraattinen kehitys 1970-luvun alussa sivutuotteena tuottaa parlamentaarisia illuusioita muualla?

Ehkä niinkin, mutta varmaan myös se, ettei sissiliikkeillä vielä tuolloin ollut sitä sosiaalista pohjaa, mikä niillä tällä hetkellä on. Tarkoitin laajojen kansanjoukkojen tukea. Ne olivat kuitenkin vielä liian eristyneitä esimerkiksi intiaaniväestöstä ja tavallisista talonpojista.

Tarvitaan sekä aseita että ihmisiä. Jos jompi kumpi puuttuu, ei homma pelaa.

Tällä hetkellä on havaittavissa läpi koko alueen menevä eri sissiliikkeiden sekä eri vasemmisto- ja keskustavoiimien eli isänmaanystävien yhteenliittymisen voimakas prosessi. Kuvaavaa on, että esimerkiksi Meksikossa viisi vasemmistopuoluetta, mm. kommunistinen puolue, ovat päättäneet liittyä yhdeksi puolueeksi. Chilen vastarintaliike on jatkuvasti laajentunut sosiaaliselta koostumukseltaan ja poliittisestikin.

Tietenkin Nicaragua oli hyvin selkeä esimerkki siitä, kuinka ainoastaan tällainen yhtynyt voima pystyy voittamaan. Sama prosessi tuottaa nyt tulosta Salvadorissa, missä käytännöllisesti

katsoen koko kansa on vallankumouksellisten takana. Jopa sellaisessa maassa kuin Haitissa, joka on läntisen pallonpuoliskon takapajuisin maa taloudellisesti ja poliittisesti, niin jopa siellä kaikki mahdolliset voimat kristillisistä liikkeistä kommunisteihin ja niistäkin vasemmalle ovat yhtyneet taistelurintamaksi Duvalierin diktatuuria vastaan.

Tämä yhtenäisyshakuisuus ja sen merkityksen ymmärtäminen on johtanut siihen, että koko taistelu on nyt uudella tasolla. Tietysti siihen liittyy omia paikallisia erityispiirteitä. Minua esimerkiksi oudoksuttivat useat keskustelut sikäläisten sosialistien kanssa, he kun kivenkovaan sanoivat olevansa leninistejä, mutteivät suinkaan kommunisteja. Leninismissä he sanoivat heitä viehättävän sen militanttisuus ja taisteluvalmius, mitä heidän mielestään kommunistisilla puolueilla ei aina samaan tapaan löydy.

Mitä muita erityispiirteitä on havaittavissa?

Minusta olisi hyvä kiinnittää huomiota siihen, että tällaiset vallankumoukselliset purkaukset – tai miksi niitä sitten nimitettäneenkin – menevät selvästi alueellisesti, ei pelkästään yksi maa kerrallaan. Eri alueet kypsyvät meininkiin eriaikaisesti. Esimerkiksi nyt Indokiinan aikaan, siis Vietnamin, Kamputsean ja Laosin anti-imperialististen vallankumousten jälkeen, painopiste on siirtynyt Väli-Amerikan ja Karibian alueelle. Ja tämä liike on hyvin alueellista luonteeltaan ja erityispiirteiltään.

Tämä johtuu varmasti osaltaan siitä, että koko maailmantalous on kehittynyt yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, joka aiheuttaa absoluuttista kurjistumista kehitysmaissa. Tilanne menee siellä kovaa kyytiä entistä kehnommaksi. Esimerkiksi juuri tuo kahvin maailmanmarkkina-

hintojen lasku on nostanut aikamoiset taloudelliset ongelmat Väli-Amerikan kahvinviejämaissa.

Pohjois-amerikkalaiset taas himoitsevat alueen uumenissa piileviä öljyvaroja.

Eiväthän nuo maat ole sinänsä köyhiä. Muut vain juovat heidän kahvinsa, syövät heidän hedelmänsä ja sokerinsa. Puutetta ei ole myöskään kaikkein kallisarvoisimmasta – ihmisistä. Jenkit ovat jopa anastaneet Panaman tärkeimmän luonnonrikkauden, maantieteellisen aseman, isännöimällä kanava-alueella.

Eräs huomionarvoinen seikka on myös tiedonvälityksen kansainvälistyminen. Jos ajatellaan Väli-Amerikkaa, niin lukutaidon ja tiedonvälityksen lisääntyminen vaikuttavat ilmeisesti ihmisten oman sorronalaisen aseman tajuamiseen ja muutoksen mahdollisuuden oivaltamiseen. ”Kuuban partasuiden radiota” kuunnellaan.

Lisäksi Carterin alullepanema ihmis-oikeuskampanja on saavuttanut hyvin voimakkaan vastakaion Latinalaisen Amerikan ja Väli-Amerikan maissa. Se on löytänyt sieltä hedelmällisen maaperän, jossa se on päässyt muhimaan. Siellä sillä on ilmeisesti ollut ihmisten tietoisuutta herättävä vaikutus erilaisessa mielessä kuin Carter ajatteli, eikä vain intellektuellien ja sivistyneistön piirissä, vaan myös laajempien kansalaispiirien keskuudessa. On alettu puhua kansan taloudellisista, poliittisista ja sivistyksellisistä perusoikeuksista.

Sivistyneistön asemaa näissä maissa kuvaa se, että niissä julkaistuissa sivistyssanakirjoissa intellektuelli on yhtä kuin vallankumouksellinen, kapinallinen, valtionvastainen. Nyt tämä sivistyneistö on löytänyt uudenlaisen yhteyden kansaansa ja kansan ihmisoikeuksien puuttumisen kautta löytänyt kosketuslinkin vallankumoukselliseen liikkeeseen; ja se ei ole ulkokohtainen

vaan se syntyy kunkin maan konkreettista tarpeista.

Mitä tulee alueelliseen tilanteeseen Karibiassa, niin se on perinteisesti ja tälläkin hetkellä pohjois-amerikkalaisen, yhdysvaltalaisen kulttuurin ja elämäntavan vastavoima. Sen voisi sanoa iskulauseena: *Reggae – OK, Reagan – NO!*

Kysymys on näitten kansojen oman kulttuurin ja elämäntavan korostamisesta sekä oman poliittisen rakenteen luomisesta. Tässä Kuuba ja Nicaragua ovat olleet valtavina pontimina. Ne ovat osoittaneet, että pystytään elämään toisin kuin imperialistinen järjestelmä määrää.

Karibian alueella Jamaika on näyte siitä, miten Reagan haluaa järjestää noissa maissa niiden tulevan kehityksen. Aluksi junailtiin taloudellisen terrorin avulla vallasta Michael Manleyn anti-imperialistinen hallitus. Nykyisellä pääministerillä Edward Seagalla on johdotähtenä vapaa yritteliäisyys plus ulkomaiset sijoitukset.

Reaganin henkilökohtaisesta pyynnöstä Chase Manhattan Bankin pääjohtaja David Rockefeller muodosti työryhmän, jossa on 24 johtavaa jenkkieliikemiestä. Tämä elin antoi Jamaikalle teknistä ja taloudellista ohjausta ja vaikutti siihen, että amerikkalaiset yritykset lähitivat sijoittamaan maahan. Samalla USA:n hallitus heitti Jamaikaan 92 miljoonaa dollaria apua. Se on enemmän kuin USA:n apu henkeä kohti millenkään muulle maalle Israelia lukuunottamatta. Käynnistettiin siis ns. Mini-Marshallsuunnitelma menneiden aikojen malliin.

Näin Jamaikasta on tarkoitus tehdä Karibian alueen "luvattu maa". Käytännössä se merkitsee sitä, että kauppojen hyllyt täytetään tavaroilla. Yhdysvaltalaiset yhtiöt sijoittavat maahan ja panevat toimimaan ananas- ja banaani-

yhtiöt, bauksiittiteollisuuden ja turismin.

Itse asiassa kysymys on siitä, kuten eräs jamaikalainen liikemies on sanonut Newsweek-lehden toimittajalle – lainaan tätä – "Meidän täytyy vain sanoa, kuinka paljon vihaamme Castroa ja osoittaa kunnioitusta Wall-Streetille vähän väliä". Se on elämisen ehto. Tällä hetkellä malli tuntuu pelaavan tietyissä puitteissa, mutta siitä ei ole Etelän perusongelmien ratkaisemiseen.

Mitä nuo ongelmat sitten ovat?

Jos katsotaan Latinalaisen Amerikan maita, niin siellä maanomistusolet ovat se pohja, josta nousee koko sosiaalinen vastakohtaisuus. Se on imperialismiin jätettä. On suurtilat ja suurin osa väestöstä on maatonta työvoimaa tai elävät liian pienillä maatiloilla. Nyt tämä väestö sulloutuu kaupunkeihin. Se on perhananmoista sosiaalista slummiutumista. Esimerkkinä vaikkapa Mexico City, jossa nykyisellä vauhdilla tulee vuosittuuhannen vaihteessa olemaan yli 30 miljoonaa asukasta. Samalla myös kaupungin ja maaseudun välinen kuilu levenee, ja samoin käy kaupunkien sisällä slummien ja loistokaupungin välillä.

Tämän vuoksi Latinalaisen Amerikan kansallinen vapautustaistelu saa hyvin voimakkaasti sosiaalisen luonteen. Siihen tulee heti mukaan myös maitten sisäinen luokkataistelu. Siksi se on hyvin voimakkaasti poliittista ja hyvin nopeasti kapitalismin vastaista. Luokkataistelu on lisäksi korostetun vallankumouksellista: taistellaan poliittisesta vallasta.

Jos jossain muualla maailmassa kansallinen vapautustaistelu ei heti saa tällaista imperialismiin vastaista luonnetta, niin tässä maailman kolkassa näin käy hyvin mutkattomasti. Luokkavastakoh-

dat ovat niin räikeät, että syntyy nopeasti selvä kansan ja pienen harvinaisuuden välinen vastakohtaisuus ja ottelu. Tuossa tilanteessa harvinaisuuden on ryhdyttävä hyvin voimakkaisiin repressiivisiin menetelmiin: diktatuuriin, terrorismin, joukkomurhiin kuten Salvadorissa, Guatemalassa tai Somozan Nicaraguassa.

Etelämpänä Andeilla joukkomurhat toistuvat perulaisen kirjailija Manuel Scorzan mukaan yhtä säännöllisesti kuin vuodenaajat. Muualla maailmassa vuodenaikoja on neljä, Andeilla on viisi: kevät, kesä, syksy, talvi ja joukkomurha.

Silloin puhutaan kymmenien tuhansien ihmisten murhaamisesta. Guatemalassa on diktaattori Lucas Garcian aikana tapettu yli 30 000 ihmistä. Kun Salvadorissa edellisen kerran oli kansannousu vuonna 1932, niin siellä murhattiin samoin yli 30 000 ihmistä. Nykyisen kansannousun aikana on jo yli 20 000 ihmistä saanut surmansa.

Entä jenkkien rooli?

Kotimaiset taantumushallitukset eivät pysyisi hetkeäkään pystyssä ilman jenkkien massiivista sotilasapua ja taloudellista avunantoa. Kansa tajuaa tämän. Kyse on myös paljolti siitä, ettei suostuta niihin ehtoihin, jotka imperialismi sanelee näille maille. Tämä koskee sekä taloutta että kulttuuria.

Salvadorissa esimerkiksi hallitusjuntan keulakuva Napoleon Duarte on insinööri, joka koulutettiin teknologisessa instituutissa Yhdysvalloissa. Hän on amerikkalaisen elämäntavan harras kannattaja ja yrittää saada juurrutettua sitä Salvadoriin, minne se ei istu.

Muuttoliikkeen mukana kaupunkeihin joutuneet ihmiset näkevät sen, että amerikkalaisuuteen liittyy kaikki se mikä heitä sortaa. Siis koko amerikka-

lainen elämäntapa samaistuu siihen sortokomentoon ja siihen systeemiin, joka painaa taloudellisesti, poliittisesti ja sosiaalisesti tavallista kansalaista.

Tämäkin olisi jo riittävä virike kansannousulle itsেমääräämisoikeuden puolustamiseksi. Leninhan totesi joskus siihen tapaan, että "maapallon väestön enemmistön liike suuntautuu aluksi kansalliseen vapautumiseen ja kääntyy sitten kapitalismia ja imperialismia vastaan". Väli-Amerikan alueella tuo on hyvin voimakkaasti yhteenkietoutunut prosessi.

Tietysti tilanteen kärjistymiseen nyt on vaikuttanut se, että Yhdysvallat on niin kursailematta asettunut tukemaan näiden diktatuurin pystyssä pysymistä. Se vaikuttaa tilanteen polarisoitumiseen.

Yleensä Latinalaisessa Amerikassa on ollut nähtävissä tietty heiluriliike. Kun tällainen diktatuuri on mennyt liian pitkälle, se on jollakin tavoin kukistunut ja sitä on seurannut liberaali vaihe. Kun jenkit ovat sitten siihen kylästyneet, he ovat istuttaneet oman diktaattorinsa taas paikalle jollain CIA:n operaatiolla tai muuten. Mutta nyt he pitävät härkäpäisesti kiinni näistä kansanmurha-hallituksista ja puhuvat "Neuvostoliiton ja Kuuban salaliitosta" Väli-Amerikassa. Nyt tästä "kommunismin etenemisestä" jenkkien takapihalla aiotaan tehdä kerralla loppu sotilaallisiin toimin.

Neuvostovastaisen psykoosin ylenpalttinen lietsominen saattaa johtaa arvaamattomiin seurauksiin. Ulkoministeri Haig lienee tosin karskimpa tekoa kuin 50-luvulla kylmän sodan aikana vaikuttanut USA:n puolustusministeri James Forrestal. Silloinen neuvostovastainen hysteria sai miehen sekoamaan lopullisesti. Päivänsä hän päätti hypäämällä psykiatrisen sairaalan yläker-

rasta katuun huutaen: "Ettekö näe, venäläiset tankit ovat jo täällä!"

Haig pyrkii tekemään Väli-Amerikan kansojen vapautustaistelusta lännen ja idän välistä suurvaltakonfliktia. Washingtonissa ei haluta sulattaa sitä, että vallankumouksellinen tilanne näissä maissa on syntynyt pohjois-amerikkalaisen imperialistisen sarron aiheuttamien sisäisten sosiaalisten vastakohtaisuuksien ja yhteiskunnallisten ristiriitojen kärjistymisen seurauksena.

Puhutaanpa tuosta blokkiaattelusta. Ovatko kommunistit itse asiassa mukana blokkiaattelehissa teesillään "socialismista ei voi palata takaisin"? Kääntöpuolenahan olisi kai tunnus: "imperialismista ei lähdetä"?

Tämä on sitä Puolan problematiikkaa kansainvälisine heijastumineen. Sitä on syytä pohtia. Näissä kansainvälisissä kytkennoissä on syytä ottaa huomioon se, että ne ovat hyvinkin pitkiä. Kyllä Puolan ja näiden edistyksekkäiden ja taistelevien Latinalaisen Amerikan maiden tilanne kytkeytyy tietyllä tavalla yhteen.

Minusta Puolassa on tarkoitus provosoida Neuvostoliitto käyttäytymään niin, että se "oikeuttaisi" Reaganin puuttumaan Väli-Amerikan maiden sisäiseen tilanteeseen ja antaisi hänelle mahdollisuuden panna ne itseään miellyttävään järjestykseen.

Tuota kysymystä ei mielestäni voida sivuuttaa pelkällä viittauksella objektiivisiin historiallisiin lainalaisuuksiin ja niiden kehitysuuntaan. On kyse konkreettisista tilanteista eikä imperialismi kumartele "edistuksen objektiivisten kategorioiden" edessä.

Tätä kysymystä voi lähestyä myös siten, että tämä mainittu vallankumousvoimien yhdistymiskeskitys ei ole pelkästään kunkin maan sisäistä eheytymistä eikä pelkästään alueellistakaan,

vaan myös koko kolmannen maailman vallankumousvoimien yhtenäisyys ja solidaarisuus on noussut uudelle tasolle. Tarkoitin sitä, että esimerkiksi Vietnamilta ja Kuuballa näyttää olevan selvästikin tässä kansainvälisessä solidaarisuudessa uudentyyppinen omintakeinen rooli, joka rikkoo tämän blokkiaittelun rajoja.

Tietysti yhtenäisyyskehitys on kasvanut myös sillä tasolla, että näiden kansallisten vapautusliikkeiden keskuudessa voimistuu solidaarisuus maailman-socialismia kohtaan. Peruskysymyshän on se, mikä Kuubassa ja muualla tuolla alueella tulee selvästi esiin, nimittäin että Castro ja muut vallankumoukselliset olisivat tuhoontuomittuja imperialismiin sotilaallisen ja taloudellisen voiman edessä ilman Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita. Heistä olisi jäljellä vain hautakummut urhoollisuuden merkkeinä.

Otan yhden konkreettisen esimerkin. Kun Carterin aikana oli sovittu, että USA:sta toimitetaan 20 000 tonnia vehnää Nicaraguahan, niin Reagan peruutti tämän toimituksen. Näin hän pyrki tekemään haittaa Nicaraguan talouselämälle. Mutta Neuvostoliiton suurlähettiläs Managuassa ilmoitti oitis, että he toimittavat vehnäerän ja niin tapahtui. Ehkä tämä sitten on joiain blokkipeliä?

Reaganin hallitus näyttää tällaisella taloudellisella painostuksella ja kiristämällä ajavan Nicaraguua "NEP-mäisen sekatalouden" yrityksestä "sotakommunismiin" tyyppisiin toimenpiteisiin. Samalla Nicaraguan hallituksen vastustajat ovat siirtymässä avoimen terrorin tielle. Näihin on tietysti vastattava päättäväisin toimenpitein. Siksi sandinistijohtajat ovat joutuneet toteamaan, että jokainen taloudellinen saboteeri, joka saadaan kiinni, hirtetään muille esimerkiksi valtakadun lyhtypylväisiin.

Ei blokkiajattelua tullut Väli-Amerikan matkalla niin tarkkaan mietityksi. Enemmänkin siellä pisti silmään se, kuinka kansojen taistelu kansallisen itsemääräämisen puolesta imperialismia vastaan liittyy hyvin selkeästi heidän taisteluunsa sortavaa harvainvaltaa vastaan maan sisällä.

Mutta se ainakin on selvää, ettei esimerkiksi nykyinen Salvadorin kansan taistelu jää enää kaksintaisteluksi imperialismiin kanssa, vaan kansainvälinen solidaarisuus painaa siinä aika lailla. Se on eräs ratkaisevista tekijöistä. Eikä solidaarisuuskään ole suinkaan pelkästään "blokkipohjaista", vaan se saa muitakin diplomaattis-valtiollisia muotoja. Tarkoitan esimerkiksi Ranskan ja Meksikon julkilausumaa, jossa ne ilmoittivat, että Salvadorin FDR-FMLN on sellainen poliittinen voima, joka täytyy ottaa huomioon ja joka edustaa maansa etuja. Myös Hollanti on tunnustanut sen.

Mitä Suomi tekee?

Minua kummastuttaa Suomen käytös. On tietysti ihan okei, että täällä on kansalaisvalppautta ja solidaarisuusliikkeitä. Pidetään ikään kuin demokratian kuvaan kuuluvana, että on Salvador-mielenilmauksia. Tosin nekin hyväksytään vain tietyissä rajoissa ja ilman osoitetta, ettei kukaan pahastuisi. Mutta miksi Suomen hallitus sulkee silmänsä ja korvansa Salvadorin kansanmurhalta ja kieltäytyy reagoimasta? Sehän voisi aivan hyvin kokoonpanoltaan olla rauhanhallitus. Lisäksi maamme kansainvälispoliittinen asemakin on sellainen, että voisimme toimia aktiivisena välittäjänä tämän tyyppisissä asioissa pyrkien tekemään lopun päivittäisestä verenvuodattuksesta.

Kaipaamme siis Suomen hallituksen toimenpiteisiin aloitteellista ja aktiivista rauhanpolitiikkaa. Lisäperusteluna voi-

si olla sekin, että Karibian alueella voi syntyä hyvin räjähdysaltis tilanne eikä se paljon tarvitse leimahtaakseen maailmansodaksi. Siinä suhteessa se ei ole Suomelle kaukainen asia.

Ihmettelen myös meidän sosialidemokraattisia tovereitamme. Euroopan kaksoistoista sosiaalidemokraattista puoluetta on näet tehnyt päätöksen, että pyritään Salvadorin vallankumousvoimien valtiolliseen tunnustamiseen. Mutta Suomen sosialidemokraatit eivät ole ilmeisesti mitenkään yrittäneet panna tätä hallitustasolla täytäntöön. Onhan vt. presidenttikin sosialidemokraatti ja hänellä olisi hyvät ulkopoliittiset toimin-
taedellytykset.

Kyllä asiassa pitäisi pyrkiä panemaan toimeksi joka tasolla. Ensimmäisenä tehtävänä on humanitaarisen avun antaminen Salvadorin pakolaisille ja kansalle. Tuntuu oudolta, että sen saaminen läpi Suomen hallituksessa olisi työn ja tuskan takana.

Jotenkin tuntuu kaksinaamaiselta se, että pidetään hyvänä vain tätä vapaaehtoista kansalaisten solidaarisuustyötä ja annetaan prosentteja, mutta valtiollinen taso on lähes täysin toimeton. Tai ei oikeastaan, sillä Suomi on edustanut Pohjoismaita kansainvälisessä valuuttarahastossa, joka on myöntänyt yksimielisesti Salvadorin hallitusjuntalle kaksi suurta valuuttarahaston luottoa.

Itse asiassa meininki Suomessa haikahtaa aika tavalla Reaganin politiikalta. Hänhän katsoo, että kehitysmaiden avustamisen pitää olla jokaisen kansalaisen yksityistä hyväntekeväisyyttä ja laupeudenharrastusta.

En tietenkään tarkoita, että olisi paha tai huono juttu se, että jokainen alkaa miettiä mitä voisi tehdä ja tekeekin jotain konkreettista. Mutta asiassa on toinenkin puoli, jos katsotaan yhteis-